чăваш халăх хаçачĕ

ХЫПАР

СССР Аслă Канашĕн Президиумĕ 1968 çулхи пуш /март/ уйăхĕн 11-мĕшĕнче "Коммунизм ялавĕ" /халĕ "Хыпар"/ хаçата "ХИСЕП ПАЛЛИ" орденпа наградăланă

ШĂМАТ КУН
2014, çурла /август/
9

154-155 /26560-26561/ № №
Хакĕ ирĕклĕ
WWW.hypar.ru

Михаил ИГНАТЬЕВ: "Тĕп тĕллев – халăх пурнăçне лайăхлатасси"

Чăваш Ен Пуçлăхĕ Михаил Игнатьев çурла уйăхĕн 7-мĕшĕнче Правительство çуртĕнче республикăри массăллă информаци хатĕрĕсен представителĕсем валли пресс-конференци ирттерчĕ. Икĕ сехет ытла тăсăлнă тĕл пулура Михаил Васильевич журналистсен 32 ыйтăвне хуравларĕ.

"Эпĕ должноçа йышăннă кунранах тĕллев лартрăм: Чăваш Республикинчи халăхăн пурнăç пахалăхĕн шайне лайăхлатмалла, – терĕ Чăваш Ен Пуçлăхĕ мероприятие уçнă май. – Çынсем хăйсене туллин кăтартма пултарччăр, пурăнмашкăн хătлă условисем пулччăр, кашниех малашлăха шанчăклăн пăхтăр. Вĕсем хăйсен сывлăхне çирĕплетме, кирлĕ тĕк пахалăхлă медицина пулăшăвĕпе усă курма, ачисем лайăх пĕлӳ илме пултарччăр тесе ĕçлетпĕр. Çак тапхăрта нумай ĕçе пурнăça кĕртрĕмĕр, хăшне-пĕрне вĕçне çитерейменмĕр. Çавăнпа пирĕн ĕçе кĕртмелли тата нумай-ха".

Михаил Игнатьев кăçалхи çур çул кăтартăвĕсемпе паллаштарчĕ, тăватă çулта – хăй яваплă должноçа йышăннăранпа – мĕнле çитĕнӳсем тума май килни çинче чарăнса тăчĕ. Çак тапхăрта граждан обществин пĕлтерĕшлĕ институчĕсене – Общество палатине, Ача, Этем, Предприниматель прависене хӳтĕлекен уполномоченнăйĕсене – çирĕплетнĕ. Вĕсем паянхи кун хăйсен тивĕçĕсене йĕркеллех пурнăçласа пыраççĕ. Министрсем, муниципалитет йĕркеленĕвĕсен пуçлăхĕсем çулталăкри ĕç пĕтĕмлетĕвĕсемпе халăха паллаштараççĕ. Республикăри влаç органĕсем çумĕнче общество канашĕсем туса хунă.

4 çулта чылай кăтартăва ырă еннелле улăштарма май килнĕ. Акă республикăра уйăхри вăтам ĕç укçи 13 пин тенкĕрен 21 пин тенке çитнĕ. Ӳсĕм – 1,5 хут е çулталăкра 12-шер процент. Бюджет тытăмĕнче вăй хуракансен шалăвĕ экономикăри вăтам ĕç укçипе танлашнă. Çак тапхăрта тухтăрсен ĕç укçи малтанхинчен – 1,5 хут, учительсен – 2 хут, воспитательсен 3 хут ытларах ӳснĕ. Шута илнĕ ĕçсĕрлĕх шайне вара палăрмаллах чакарнă. Чăваш Республики ĕçсĕррисене ĕçе вырнаçтарас тĕлĕшпе Раççей Федерацийĕн субъекчĕсен хушшинче 3-мĕш вырăнта /2012 тата 2013 çулсен кăтартăвĕсемпе/.

Чăваш Енре çамрăк çемьесемпе учительсене пурăнмалли условисене лайăхлатмалли программăпа килĕшӳллĕн ипотека кредичĕн 4 процентне республика бюджечĕ шучĕпе саплаштараççĕ. Ку программа хута кайнăранпа, 2011 çултанпа, 2600 çамрăк çемьепе учитель хваттер туяннă е çурт лартнă.

Тăлăх ачасене хваттерпе тивĕçтерес енĕпе те ырă туртăмсем пур. 2011 çултан пуçласа çак тĕллевпе 1 млрд та 16 млн тенкĕ уйăрнă. Çапла вара хăйне ятăн кĕтеслĕ пулса тăнă тăлăхсен шучĕ малтанхинчен 4 хут ӳснĕ. 2011 çултанпа Чăваш Енри 15 пин ытла çемье тĕрлĕ программăна хутшăнса патшалăх пулăшăвне тивĕçнĕ, пурăнмалли çурт-йĕр ыйтăвне татса панă.

Промышленноç индексĕн кăтартăвĕ кăçал ултă уйăхра 103,6% танлашнă /2013 çулта – 100,5%/. Агропромышленноç комплексне патшалăх кӳрекен пулăшу та çак тапхăрта ӳснĕ. Ял хуçалăхĕнче тăрăшакансен вăтам ĕç укçи кăçал 12 пин ытла тенке çитмелле. 2010 çултипе танлаштарсан хамăр тупăшсен виçи 1,4 хут пысăкланнă. Тăватă çулта Чăваш Республикин патшалăх парăмĕ 70%-ран 37% таран чакнă /хамăр тупăшсен тĕлĕшпе/.

● ➡ 2 стр.

Уяв ячĕпе!

Хаклă ентешĕмсем, хисеплĕ спортсменсем, тренерсем, спорт юхăмĕн ветеранĕсем, физкультурăпа спорта юратакансем, сывă пурнăç йĕркине тытса пыма ăнтăлакансем!

Сире Физкультурник кунĕ ячĕпе чун-чĕререн саламлатăп!

Физкультурăпа спорт кашни çын пурнăçĕнче пысăк пĕлтерĕшлĕ, вĕрентӳпе воспитани тытăмĕн пĕр пайĕ пулса тăраççĕ. Физкультурăпа туслашнă май сывлăх, кăмăл, тӳсĕмлĕх, хамăр вăя шанасси çирĕпленеççĕ.

Пирĕн республикăра массăллă физкультурăпа спорт занятийĕсем валли пĕтĕм услови пур. Юлашки 5 çулта халăха спорт сооруженийĕсемпе тивĕçтересси 36-ран 46% таран пысăкланнă. Чăваш Енĕн кашни районĕпе хулинче çĕнĕ йышши физкультурăпа сывлăх комплексĕсем, стадионсем, спорт площадкисем тунă. Пысăк çĕнĕ спорт объекчĕсем çĕкленеççĕ. Çав шутра – Шупашкарти 7 пин çынна йышăнмалли Пăр кермен /нумай функциллĕ универсаллă центр/, регионти Олимп хатĕрленĕвĕн велоспорт-маунтинбайк тата биатлон центрĕсем, лаша спорчĕн комплексĕн тăрă айĕнчи манежĕ.

Кăçалтан республикăра уйăхсерен Сывлăхпа спорт кунне ирттеретпĕр – кăмăл пуррисем республикăри спорт сооруженийĕсене тӳлевсĕрех килме пултараççĕ. Патшалăхăн тĕллевлĕ политики лайăх кăтартусем тума май пачĕ. Паянхи кун тĕлне Чăваш Енре пурăнакансен 36% яхăн йышĕ физкультурăпа тата спортпа туслă, 2013 çул кăтартăвĕсемпе пирĕн республикăна пуçласа Раççейĕн чи лайăх спорт регионĕ тесе Раççей Федерацийĕн Правительствин наци премине пачĕç.

Республикăра пĕтĕм Раççейри тата пĕтĕм тĕнчери пысăк ăмăртусем ытларах та ытларах иртеççĕ. Кăçалхи çĕртме уйăхĕнче Шупашкар Пенсионерсен I спартакиадине йышăнчĕ, унта Раççейĕн 56 регионĕнчен тата 4 ют çĕр-шывран аслă ăрăвăн спортпа туслă представителĕсем килчĕç. Çитес çул республикăн тĕп хулинче çăмăл атлетсен командисен Европа чемпионатне ирттермелле, 2016 тата 2018 çулсенче вара – хăвăрт утакансен Тĕнче кубокне.

Спорт юхăмĕн ветеранĕсене, хăйсен çĕкленӳлĕхĕпе, малашлăха шаннипе, кăмăл хăвачĕпе çамрăксене спортпа туслă пулма, сывă пурнăç йĕркине тытса пыма хавхалантаракансене, уйрăмах тав тăватăп.

Чăваш Енре пурăнакансене пурне те çирĕп сывлăх, телей, хăйсен вăйне шанма, çĕнтерӳ патне ăнтăлма тата спортра çĕнĕ çитĕнӳсем сунатăп!

Чăваш Республикин Пуçлăхĕ
М.ИГНАТЬЕВ.

Михаил ИГНАТЬЕВ: «Тĕп тĕллев – халăх пурнăçне лайăхлатасси»

/Вĕçĕ. Пуçламăшĕ 1-мĕш стр./.

Чăваш Енре 2012 çултан тытăнса демографи лару-тăрăвĕ ырă еннелле улшăннă. 2013 çулта халăх йышĕ хăй тĕллĕн ÿсесси 1027 çынпа танлашнă. Çынсем ытларах пурăнма пуçлани те савăнтарать. Нумай ачаллă пепкесен шучĕ 22% ÿснĕ. 3 çултан аслăрах ачасене пурне те садикре вырăнпа тивĕçтернине палăртса хăвармалла.

2015 çулта 1,5 çулти ачасен садик черечĕн ыйтăвне татса пама тĕллев лартнă. Чăваш Енре физкультурăпа спорт юхăмне аталантарас енĕпе нумай ĕçлеççĕ, çавна май сывă пурнăç йĕркине тытса пыракансен шучĕ те пысăкланать.

Михаил Игнатьев кăтартусемпе паллаштарсан журналистсем ыйту хыççăн ыйту пачĕç. МИХсен представителĕсене ял хуçалăхĕнчи лару-тăру, республикăшăн пĕлтерĕшлĕ проектсене мĕнле татса пани, Украинăран килекен çынсене кÿрекен пулăшу, ял тăрăхĕсемпе муниципалитет йĕркеленĕвĕсен шăпи, политика лару-тăрăвĕ тата ытти самант кăсăклантарчĕ. Чăваш Ен Пуçлăхĕ кашнинех тивĕçлĕ хурав пачĕ.

* * *

– Эсир регион ертÿçи пулнă май пурнăçа кĕртмелли тĕллевĕрсене 4 çул каяллах палăртнă-и е вĕсем те вăхăт иртнĕçемĕн улшăнса пыраççĕ-и?

– Хамăн тĕп тĕллевсене çак должноçа лартсанах палăртнине маларах асăнтăм ĕнтĕ. Чăн та, вăхăт иртнĕçемĕн вĕсене кăшт тÿрлетÿсем кĕртме тивет, çапах темле пысăк улшăнусемех мар. Ас тăватăп-ха, малтанхи çулсенче районсем тăрăх çÿренĕ, ĕç коллективĕсемпе тĕл пулнă чухне çынсем ĕç вырăнĕпе тата тупăшпа, потребитель рынокĕнчи хаксемпе, ача сачĕсемпе çыхăннă ыйтусене хускататчĕç. Çак ыйвăрлăхсене майĕпен татса пыратпăр. Халĕ вара халăха ЖКХ тытăмĕнче йĕрке тăвасси, территорисене тирпей-илем кĕртесси, çулсене юсасси пăшăрхантарать. Паллах, пĕтĕм ыйтăва пĕр кунрах татса пама май килмест. Чи кирли – эпир çынсем хамăртан мĕн кĕтнине пĕлетпĕр, çакăнпа çыхăнтарса йышăнусем тăватпăр, укçа тупма тăрăшатпăр.

– Кăçал республикăн кăнтăр районĕсенче çумăр çителĕклĕ çуманран тырă тухăçĕ пĕчĕкрех. Çĕрпÿ, Красноармейски, Шупашкар районĕсенче кăтарту аванрах, вĕсем пĕр гектартан 23-34 центнер пухса кĕртеççĕ. Кăçал республикăра кирлĕ чухлĕ тырпул пуçтарса илейĕпĕр-ши, кĕлетсене тултарайăпăр-ши?

– Ял хуçалăх тытăмĕнче тăрăшакансем вырма ĕçĕсене вăхăтра вĕçлеме, тыр-пула йĕркеллĕ пухса кĕртме ĕмĕтленеççĕ. Чăн та, кăçал Елчĕк, Шăмăршă, Патăрьел, Комсомольски районĕсенче çумăр сахалрах çурĕ, нÿрĕк çителĕклĕ пулманран тухăç та пĕчĕкрех. Пĕтĕмĕшле илсен вара республикăра пĕрчĕллĕ тата пăрçа йышши культурăсене пĕлтĕрхинчен ытларах пухса кĕртĕпĕр. Çĕр улми те маларахринчен кая мар пулмалла, мĕншĕн тесен 2013 çулта «иккĕмĕш çăкăра» пуçтар-

малли вăхăтра çумăр кансĕрлерĕ, унăн 1/3 пайĕ уй-хиртех юлчĕ. Вырăх апачĕ те саппаслăх хатĕрлеççĕ. Кăçал куккурус та ытларах. Паянхи кун ял хуçалăх продукцине лайăх хакпа сутма пулать, сĕтсĕр пуçне. Çакна пулах асăннă тытăмра вăй хуракансен кăмăлĕ те лайăх. Тăрăшса ĕçлесен тупăш илме май пуррине нумайăшĕ аван пĕлет.

– Паянхи кун пирĕн республикăна Украинăран миçе çын тарса килнĕ? Чăваш Енĕн квотăпа килĕшÿллĕн тата миçе çынна йышăнмалла? Вĕсене пулăшмашкăн мĕн чухлĕ укçа уйăрни те кăсăклантарать. Ку кĕмĕле мĕнле тĕллевсемпе тăкаклĕç?

– Чăваш Ене çурла уйăхĕн 7-мĕшĕ тĕлне Украинăн 601 гражданĕ килсе çитнĕ. Унсăр пуçне палăртнă квотăпа килĕшÿллĕн пирĕн пата çак кунсенче МЧС борчĕпе 120, тепĕр эрнере тата 105 çынна илсе килĕç. Квотăпа пирĕн пĕтĕмпе 390 çынна йышăнмалла. Унсăр пуçне хăйсем пурăнакан вырăна пăрахса хăвармансем тăванĕсем патĕнче хÿтлĕх тупаççĕ. Республика тарса килекенсем валли вăхăтлăх пунктсем йĕркелемешкĕн трансферт илме тивĕçнĕ 40 регион йышне кĕчĕ, çавна май Чăваш Ене 564 пин тенкĕ уйăрса парĕç. Федераци бюджетĕнчен пĕр çын пуçне талăкра 800 тенкĕ кусарма йышăннă. Çурла уйăхĕ вĕçленсен хамăр патра Украинăн миçе гражданĕ хÿтлĕх тупнине шута илсе каллех документ тăратăпăр, ун чухне тепĕр транша палăртĕç. Шел, кÿршĕ çĕр-шыври лару-тăру япăхлансах пырать, çавăнпа пирĕн тата мĕн чухлĕ çынна йышăнма тивĕ – хальлĕхе татăклăн калама çук. Чăваш Енри çемьесем хăйсем патĕнче пачах пĕлмен-курман çынсене пурăнтарма килĕшни савăнтарать. Акă ĕнер пĕр хĕрарăмпа калаçрăм, вăл çемйипе Шупашкар районĕнчи Çĕньялта пĕр кил-йышра хÿтлĕх тупнă. Вĕсем питĕ кăмăллă, малашне кунтах юласшăн, Раççей гражданлăхне илесшĕн. Унсăр пуçне тарса килнисене ĕçе вырнаçтарма тăрăшатпăр, 10 çын ĕçлеме пуçланă та ĕнтĕ. Ачасене ялсемпе хулари пĕтĕм шкул йышăнма хатĕр.

– 2015 çул Литература çулталăкĕ пулĕ, çавна май республикăра хатĕрленÿ ĕçĕсем пуçланнă-и?

– 2014 çул – Культура, 2015 çул вара Литература çулталăкĕ пулĕ. Икĕ çак ăнлав пĕр-пĕринпе тачă çыхăннă, вĕсене уйăрма май çук. Культурăн та, литературăн та пĕр тĕллев – çамрăк ăрăва тивĕçлĕ воспитани парасси. Пирĕн пурин те хамăрăн Тăван çĕршыва, чĕлхене, культурăна, йăлайĕркене юратмалла. Республикăра Литература çулталăкне хатĕрленме пуçланă ĕнтĕ, çитес вăхăтрах йышăнусем пулĕç. Ку ĕçе маттур та пултаруллă, пуçаруллă çынсене те явăçтарăпăр. Эпĕ çак кунсенче 2015 çулта Чăваш Енре Константин Иванов çулталăкĕ пуласси çинчен калакан Указа алă пусрăм.

– Çĕнĕ Шупашкарти хĕвел модулĕсем кăларакан завода уçмалли вăхăта 2011 çултанпа пĕрмай куçараççĕ. Хĕрлĕ хăйăва каснă саманта хăçан кĕтсе илĕпĕр-ши?

– Ку проекта Виктор Вексельберг инвестор РОСНАНОпа пĕрле 20 млрд тенкĕ хывнă. Паянхи кун тĕлне завод ĕçлет, пĕтĕм документ йĕркеллех. Пысăк технологиллĕ производствăра 200-е яхăн çын вăй хурать, вĕсенчен чылайăшĕ – пирĕн республикăра пĕлÿ илнĕ çамрăксем. Завода официаллă майпа хăçан уçасси инвестортан килет. Кĕçех хĕвел энергетикин производствин станцийĕсене тума тытăнĕç. Эпир хамăр республикăра та хĕвел модулĕсемпе усă курăпăр, энергетика хакланса пынă тапхăрта çакă питĕ пĕлтерĕшлĕ.

– Раççей Федерацийĕн субъекчĕсен территорийĕнче ял тăрăхĕсемпе муниципалитет йĕркеленĕвĕсене пĕрлештерес ĕç 2006 çултанпах пырать. Çакă пирĕн республикăна та пырса тивмĕ-и?

– Кашни регионăн хăйне евĕрлĕхĕсем пур. Чăваш Ен – халăх йышлă пурăнакан регион. Хăшпĕр субъектра ял тăрăхĕсен ĕçченĕсен йышне чакараççĕ. Эпĕ вара çакна ырламастăп, вырăнти хăй тытăмлăх органĕсенче темле пысăк улшăнусем тума кирлĕ мар. Ялти çынсем хăйсен ыйтăвĕсемпе, тĕслĕхрен, справка илме, ял тăрăхĕсене кайма хăнăхнă. Муниципалитет йĕркеленĕвĕсене пысăклатасси пирки эпĕ ЧР Патшалăх Канашне янă Çырура та палăртнăччĕ. 2015 çулта ял тăрăхĕсен пуçлăхĕсен, депутачĕсен суйлавĕ иртĕ. Ун чухне районсенчи 9 ял тăрăхне пĕтерĕпĕр, вĕсенче депутатсен пухăвĕ те пулмĕ. Тивĕçлĕ документсене хатĕрлеме пуçланă ĕнтĕ. Çак ял тăрăхĕсенче пурăнакансен ыйтăвĕсене райадминистрацин пай ĕçченĕсем тивĕçтерĕç. Муниципалитет йĕркеленĕвĕсене пысăклатасси пирки калас тăк ку ыйтăва муниципалитетсен хăйсен татса памалла, çынсен кăмăлне шута илмелле. Маларах Çĕмĕрле хулипе районне пĕрлештерме сĕннĕччĕ. Вырăнти халăх ку утăма тумашкăн хальлĕхе хатĕр мар, çавăнпа вĕсен прависене хĕсме пултараймастпăр. Эпир сĕнетпĕр çеç, килĕшсен вара пулăшатпăр.

– Шупашкарти шыв управĕн шайне тепĕр пилĕк метр хăпартмалли çинчен питĕ нумай калаçрĕç, тавлашрĕç. Ку ыйтăва мĕнлерех татса парĕç-ши?

– ЧР влаç органĕсем ку ыйтупа хăйсем тумалли ĕçсене йăлтах пурнăçланă. Республикăра пурăнакансем те хăйсен шухăшне палăртрĕç: Атăл шывне тепĕр 5 метр çĕклемелле. Патшалăх саккасçи, «РусГидро», проектпа смета документацине хатĕрленĕ, ăна экспертсем тишкернĕ, РФ Правительстви пăхса тухнă, хатĕрлесе çитермешкĕн каялла тавăрса панă. Шыв шайне çĕклени чăнласах та пĕлтерĕшлĕ. Пĕрремĕш вырăнта – экологи ыйтăвĕ. Унтан – ГЭСăн аялти бьефĕнче шыв сахалли. Шыв транспорчĕн ыйтăвĕ те пур унта, пĕлетпĕр ĕнтĕ: вăл чи йÿнни. Электроэнерги туса илессине ÿстерессипе вара тăваттăмĕш вырăнта кăна. Шăпах çак самантсене тĕпе хурса тивĕçлĕ йышăну кăларĕç. Ку объект Чăваш Республикишĕн çеç мар, пĕтĕм Раççейшĕн стратегиллĕ пулассине шута илсе РФ Строймине экспертиза валли норма-право акчĕсене хатĕрлет. Строительствăпа ЖКХ министрĕпе Михаил Меньпе тĕл пулнă чухне ку ыйтăва та сÿтсе яврăмăр. Йышăннă çĕнĕ документацие тĕпе хурса çĕнĕ экспертиза ирттерĕç, йышăну кăларĕç.

– Республикăри ялсемпе посёлоксем тасалса илемленчĕç, анчах вĕсенчен тухсан хитре мар ÿкерчĕк курăнать: совет тапхăрĕнчи выльăх-чĕрлĕх комплексĕсем юхăнса лараççĕ. Ишĕлме пуçланăскерсем кăмăла хусаççĕ. Çак «паллăксем» тата хăçанччен тавралăха «илем» кÿрĕç-ши?

– Ял хуçалăх предприятийĕсем аркансан юхăннă фермăсем тăрса юлчĕç. Вĕсенче выльăх-чĕрлĕх çук, çынсем те ĕçлемеççĕ. Вĕсене е сÿтмелле, е фермерсене памалла. Чылай комплексра шыв тата канализаци пăрăхĕсем, электричество пур. Çак комплекссем вырнаçнă çĕр лаптăкĕсем инвесторсене те илĕртме пултараççĕ. Енчен те хуçалăх субъекчĕ çук тăк муниципалитетсен çак çĕрсене суд урлă хăйсем çине куçарма, кайран аукцион ирттерсе сутма ирĕк пур. Ишĕлме пуçланă фермăсем тĕлĕшпе ĕçлетпĕр, Чăваш автономи облаçĕ 100 çул тултарнă тĕле юхăнса ларакан пĕр объект та юлмĕ.

– Чăваш Республикинче пурăнатпăр пулин те чăвашлăха хĕсĕрленĕ пек туйăнать. Акă Г.Лебедев ячĕллĕ наци лицейне хупрĕç, ЧПУра тата ЧППУра чăваш чĕлхипе литература учителĕсене, филологсене хатĕрлемешкĕн бюджет вырăнĕ сахал уйăрнă, журналистсем тÿлевлĕ çеç вĕренеççĕ. Çакă каярахпа наци кадрĕсемпе çыхăннă лару-тăрăва япăх витĕм кÿмĕ-и?

– Республикăри патшалăх чĕлхисенчен пĕрне – чăваш чĕлхине – упраса хăварас тĕлĕшпе юлашки çулсенче чылай ĕç пурнăçларăмăр. Документсене икĕ чĕлхепе хатĕрлетпĕр. Чăвашсем хутшăнакан мероприятисене, пухусене чăвашлах ирттеретĕп. Интернетра та чăвашла статьясем пур. Кăçал Чăваш патшалăх университетĕнче пулас вĕрентекенсем валли бюджет никĕсĕ çинче 30 вырăн уйăрнă. Ку енĕпе РФ Вĕренÿпе наука министерствипе малалла та ĕçлĕпĕр, Раççей Федерацийĕ регионсене уйăракан квотăсене ÿстерессе шанатпăр.

– Сирĕн харпăрлăхра çĕр лаптăкĕ сахал мар. Унта кам ĕçлет, мĕн лартса ÿстеретĕр?

– Атте-аннерен юлнă 50 сотка çĕр çинче тивĕçлĕ канури аппа пурăнать, ăна пăхать. Янăшра – 26 сотка, унта çурт лартрăм, çемьепе пахча çимĕç, улмаçырла туса илетпĕр. Хамăр çитĕнтернĕ çимĕç çителĕклех, ытлашшине сутатпăр. Унта ывăлпа хĕрĕм те ĕçлеççĕ, мĕншĕн тесен ĕç – воспитанин чи лайăх мелĕ. Унсăр пуçне манăн ял хуçалăх пĕлтерĕшлĕ 5 га, мăшăрăн 2,5 га çĕр пур. Вĕсене «Прогресс» хуçалăха арендăна панă, налук хамăрах тÿлетпĕр.

– Сире Мускава ĕçлеме куçараççĕ текен сас-хура çÿрет. Çакă чăнлăхпа килĕшсе тăрать тĕк – хăçан каятăр?

– Çук, ниçта та каймастăп. Манăн Чăваш Ен Пуçлăхĕнче 2015 çулхи çурла уйăхĕччен ĕçлемелле, полномочисен срокĕ вĕçлениччен хамăн тивĕçсене тÿрĕ кăмăлпа пурнăçлăп.

■ **Ирина КЛЕМЕНТЬЕВА.**

Сергей ЖУРАВЛЕВ сăн ÿкерчĕкĕсем

Строительсене тав тунӑ

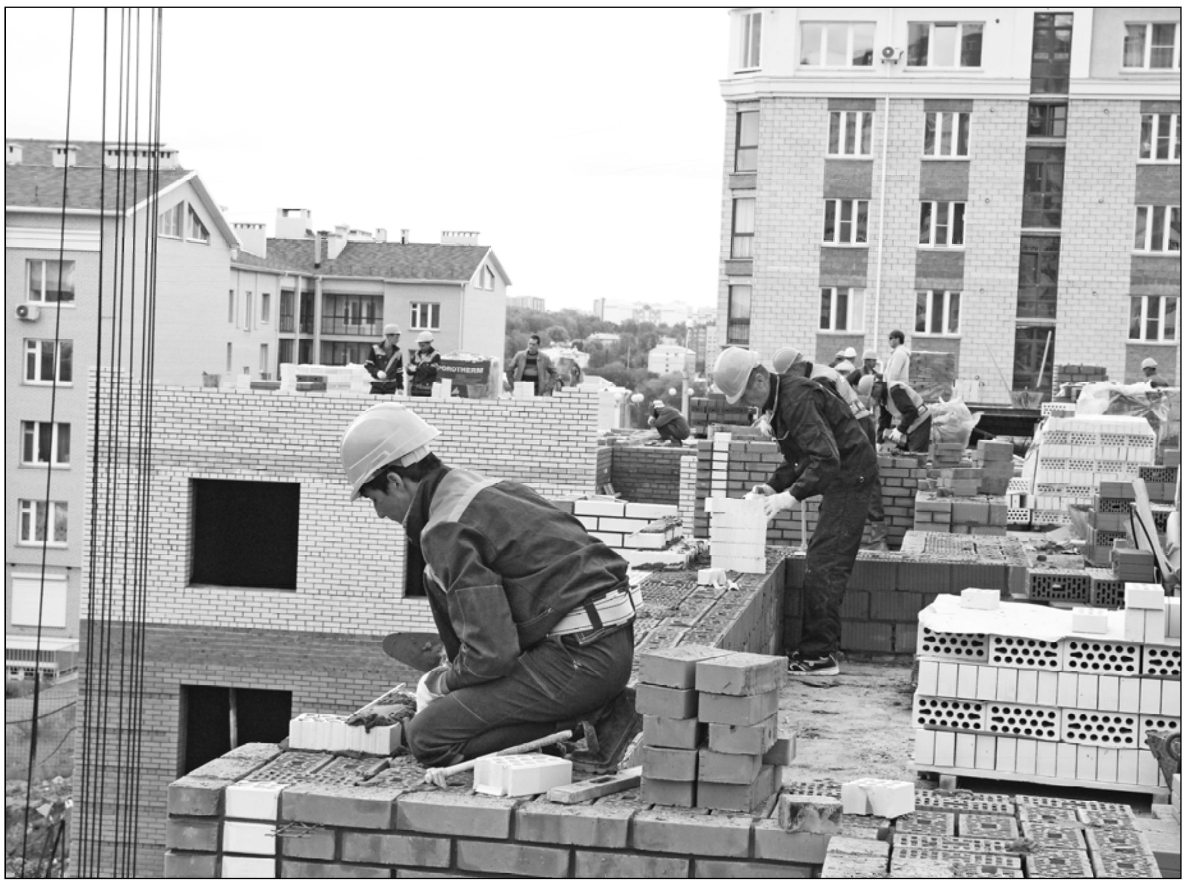

Ҫурла уйӑхӗн 7-мӗшӗнче Чӑваш Ен Пуҫлӑхӗ Михаил Игнатьев Чӑваш патшалӑх академи драма театрӗнче Строитель кунне халалланӑ савӑнӑҫлӑ мероприятие хутшӑннӑ.

Малтанах республика Пуҫлӑхӗ ҫӗнӗ хваттерсем илнӗ ҫынсемпе курнӑҫнӑ. Ҫав шутра – тӑлӑх ачасем, ҫамрӑк тата нумай ачаллӑ ҫемьесем, кивӗ ҫуртсенчен куҫнисем. Строительство отраслӗн ӗҫченӗсене профессии уявӗ ячӗпе саламланӑ май Михаил Игнатьев вӗсене явапланӑ туйса ӗҫленӗшӗн, ветерансене строительсен ҫӗнӗ ӑрӑвне воспитани парса ҫитӗнтернӗшӗн тав тунӑ.

«Строительство индустрийӗн аталанӑвӗ республика экономикишӗн пысӑк пӗлтерӗшлӗ. Строительство объекчӗсенче пулнӑ май эсир хӑвӑрӑн тивӗҫе ҫыслӑн пурнӑҫланине, Раҫҫейӗн тӗрлӗ кӗтесӗнче, унӑн тулашӗнче те Чӑваш Ен ятне яманнине куратӑп. Чӑваш строителӗсене ырлаҫҫӗ. Пирӗн тӗллев – Чӑваш Ене ҫӗнӗ сӑн кӳресси, республикӑра пурӑнакансен ырлӑхӗшӗн ӗҫлесси. Шупашкар хулине никӗсленӗренпе – 550, Чӑваш автономи облаҫне туса хунӑранпа 100 ҫул ҫитнипе ҫыхӑннӑ уявсем ҫывхарнӑ май республика тата та хӑтлӑрах, илӗртӳллӗрех пулать. Явапллӑха туйса тата тӳрӗ кӑмӑлпа ӗҫлекенсене эпир яланах пулӑшнӑ, малашне те тӗрев парса пырӑпӑр», – тенӗ Михаил Васильевич строительство индустрийӗ малашне те ӑнӑҫлӑ аталанасса палӑртнӑ май.

Вӑл пӗлтернӗ тӑрӑх – Раҫҫей Президенчӗ Владимир Путин Пӗтӗм тӗнчери «Раҫҫей – спорт ҫӗр-шывӗ» спорт форумне йӗркелесси ҫинчен калакан хушӑва алӑ пуснӑ. Вӑл кӑҫал юпа уйӑхӗн 9-11-мӗшӗсенче Шупашкарта иртет. «Пирӗн тӗллев – сумлӑ ҫак мероприятие тивӗҫлӗ шайра ирттересси, хушма инвестицисем илсе спорт инфратытӑмне малалла аталантарасси», – тенӗ Михаил Игнатьев.

Вице-премьер – строительство министрӗ Олег Марков отрасль аталанӑвӗ ҫинчен каласа панӑ, ырӑ туртӑмсене палӑртнӑ. Строительствӑпа монтаж ӗҫӗсен, хамӑр туса кӑларнӑ таварсене тиесе ӑсатассин калӑпӑшӗ пысӑкланать, пурӑнмалли ҫурт-йӗр строительствин хӑвӑртлӑхӗ ӳсет, ҫӗнӗ территорисене комплекслӑ майпа алла илесси малалла пырать, ял-хула хӑтлӑланса иленлет.

Отраслӗн чи пултаруллӑ ӗҫченӗсене патшалӑх наградисемпе хавхалантарнӑ. Вӗсен шутӗнче – Шупашкарти виҫҫӗмӗш стройтрестӑн тӗп диспетчерӗ Наталия Алексеева, «Канашстрой» ООО штукатурӗ Надежда Иванова, ЖБК-9 гендиректорӗн ҫумӗ Петр Михайлов, Ҫӗмӗрлери 8-мӗш стройуправлени штукатур-малярӗ Галина Мадайкина тата ыттисем.

■ **К.ЯКОВЛЕВ**

Геннадий ВЕРБЛЮДОВ сӑн ӳкерчӗкӗ

Саламлатпӑр

Чӑваш Республикин Пуҫлӑхӗн 2014 ҫулхи ҫурла уйӑхӗн 6-мӗшӗнче кӑларнӑ 112-мӗш указӗпе килӗшӳллӗн ӗҫри ҫитӗнӳсемшӗн тата нумай ҫул тӳрӗ кӑмӑлпа ӗҫленӗшӗн «Раҫҫей Ял хуҫалӑх банкӗ» акционерсен уҫӑ обществин Чӑваш регион филиалӗн директорӗн ҫумне **Николай Дмитриевич ФЕДОТОВА ЧӐВАШ РЕСПУБЛИКИН ХИСЕП ГРАМОТИПЕ** наградӑланӑ;

педагогикӑри тата воспитани енӗпе тунӑ тава тивӗҫлӗ ӗҫсемшӗн, нумай ҫул тӳрӗ кӑмӑлпа ӗҫленӗшӗн Улатӑр хулинчи муниципалитетӑн шкул ҫулне ҫитменнисен «Ачасен пӗлӳпе калаҫу аталанӑвне тӗпе хуракан 1-мӗш «Теремок» ача сачӗ» бюджет учрежденийӗн заведующине **Татьяна Петровна ДЕМЕНТЬЕВӐНА,** Чӑваш Республикинчи потребительсен обществисен союзӗн вӑтам профессие вӗрентӗвӗн «Шупашкарти коопераци техникумӗ» патшалӑхӑн мар вӗренӳ учрежденийӗн директорне **Лидия Петровна ТАЛАНОВӐНА «ЧӐВАШ РЕСПУБЛИКИН ВӖРЕНТӖВӖН ТАВА ТИВӖҪЛӖ ӖҪЧЕНӖ»,** Ҫӗмӗрле хулинчи муниципалитетӑн пӗтӗмӗшле пӗлӳ паракан «Пӗтӗмӗшле пӗлӳ паракан 1-мӗш вӑтам шкул» бюджет учрежденийӗн вӗрентекенне **Галина Николаевна АЛЕКСЕЕВӐНА «ЧӐВАШ РЕСПУБЛИКИН ТАВА ТИВӖҪЛӖ ВӖРЕНТЕКЕНӖ»** хисеплӗ ятсем панӑ;

промышленноҫри тава тивӗҫлӗ ӗҫсемшӗн тата нумай ҫул тӳрӗ кӑмӑлпа ӗҫленӗшӗн Шупашкар хулинчи «Текстильмаш» акционерсен уҫӑ обществин механика производствин фрезеровщикне **Владимир Александрович ЕМЕЛЬЯНОВА,** Шупашкар хулинчи «Промэнерго» акционерсен хупӑ обществин производство енӗпе ӗҫлекен директорне **Федор Иванович ОСИПОВА,** Шупашкар хулинчи «Г.А.Ильенко ячӗллӗ «ЭЛАРА» наукӑпа производство комплексӗ» акционерсен уҫӑ обществин радиоэлектроника аппаратурипе приборӗсен регулировщикне **Александр Алексеевич ПОЗДЕЕВА «ЧӐВАШ РЕСПУБЛИКИН ПРОМЫШЛЕННОҪӐН ТАВА ТИВӖҪЛӖ ӖҪЧЕНӖ»** хисеплӗ ят панӑ;

физкультурӑпа спортри тава тивӗҫлӗ ӗҫсемшӗн «Шупашкар хулин Футбол федерацийӗ» общество организацийӗн «Старт» стадионӗн директорне **Владимир Данилович СОЛОМАХӐНА «ЧӐВАШ РЕСПУБЛИКИН ФИЗКУЛЬТУРӐПА СПОРТӐН ТАВА ТИВӖҪЛӖ ӖҪЧЕНӖ»** хисеплӗ ят панӑ;

строительствӑри тава тивӗҫлӗ ӗҫсемшӗн тата нумай ҫул тӳрӗ кӑмӑлпа ӗҫленӗшӗн Шупашкар хулинчи тулли мар явапллӑ «Сельский комфорт» обществӑн ӗҫсем пурнӑҫлаканне **Николай Степанович ГАНИНА,** Шупашкар хулинчи «Чӑвашэлектромонтаж» акционерсен хупӑ обществин строительствӑпа монтаж ӗҫӗсен мастерне **Рустам Ибрагимович ИСКАКОВА «ЧӐВАШ РЕСПУБЛИКИН ТАВА ТИВӖҪЛӖ СТРОИТЕЛӖ»** хисеплӗ ят панӑ;

вырӑнти хӑй тытӑмлӑх аталанӑвне пысӑк тӳпе хывнӑшӑн тата нумай ҫул тӳрӗ кӑмӑлпа ӗҫленӗшӗн Шупашкар хулинчи Калинин районӗн администрацийӗн суту-илӳ секторӗн заведующине **Татьяна Александровна ЧЕКУШКИНӐНА «ЧӐВАШ РЕСПУБЛИКИНЧИ ВЫРӐНТИ ХӐЙ ТЫТӐМЛӐХ ОРГАНӖСЕНЧЕ ТӲРӖ КӐМӐЛПА ӖҪЛЕНӖШӖН»** мухтав паллипе наградӑланӑ.

Ыйтӑм

Хамӑрӑн – пахарах та, сиплӗрех те

Патшалӑх Канашӗн ҫурла уйӑхӗн 5-мӗшӗнчи анлӑ ларӑвӗнче Раҫҫей Федерацийӗн Президенчӗ Владимир Путин Раҫҫее хирӗҫ санкцисем йышӑннӑ патшалӑхсенчен ял хуҫалӑх продукцийӗсем, апатҫимӗҫ тата ытти хӑш-пӗр тавар кӳрсе килессине ҫулталӑклӑха чарса лартасси пирки пӗлтерчӗ, правительствӑна ҫак ушкӑна кӗрекен продукцисен переченьне хатӗрлеме сӗнчӗ, РФ субъекчӗсенчи ӗҫ тӑвакан влаҫ тытӑмӗсемпе пӗрле тавар рынокӗн мониторингне хатӗрлеме тата унӑн тӑрӑмне тӗпчесе пӗлме хушрӗ. Ҫак пулӑма Чӑваш Республикинчи явапллӑ ҫынсем мӗнле йышӑнаҫҫӗ, мӗнле хак параҫҫӗ?

Анатолий КНЯЗЕВ, Чӑваш Республикин Патшалӑх Канашӗн Председателӗн ҫумӗ – Бюджет, финанс тата налуксем енӗпе ӗҫлекен комитечӗн председателӗ, «Пӗрлӗхлӗ Раҫҫей» партин парламентри фракцийӗн ертӳҫи:

– Питӗ вырӑнлӑ, вӑхӑтлӑ тата хамӑра такамсен умӗнче айӑпа кӗнӗн пуҫ усса тӑманнине уҫӑмлӑ ҫирӗплетекен йышӑну тетӗп. Ют ҫӗр-шывсен ертӳҫисен ӑссӑрла политикине кура, акӑ, вӗсен экономикиех, тавар туса илсе пирӗн ҫӗр-шыва ӑсатакансемех шар курма пултараҫҫӗ. Мӗншӗн тесен Раҫҫей вӗсемшӗн чылайӑшӗншӗн тавар вырнаҫтармалли пысӑк «пасар» пекех пулнӑ-ҫке. Ӑна «хупни» ют ҫӗр-шывсен ертӳлӗхне самаях шухӑшлаттарӗ-ха, туслӑха татма тӑрӑшни ҫухатусем патне илсе пынине туйтарӗ.

Вӗсемшӗн пӑшӑрханас кӑмӑлӑм ҫук. Асӑннӑ йышӑну Раҫҫейри ял хуҫалӑх, выльӑх-чӗрлӗх продукцийӗ туса илекенсене мӗн ӳстерниҫитӗнтернине, пахалӑхлӑ апат-ҫимӗҫе йӳнӗ хакпа ытларах вырнаҫтарма, сентресем ҫине ӑсанакан продукцин калӑпӑшне ӳстерме май парӗ. Пытармасӑр каласассӑн – ку пирӗншӗн питӗ усӑллӑ та. Хамӑр республикӑри ҫӗр ӗҫченӗсем, аш-пӑш, юр-вар туса илекенсемшӗн вӑл уҫӑ варкӑш пек пуласса иккӗленместӗп. Ҫакӑнпа ҫыхӑнтарса тепӗр шухӑша та палӑртам: Раҫҫей Президенчӗ – тӗрӗс, хӑюллӑ утӑм тума шикленмен, хӑйӗн йышӑнӑвӗсене пурнӑҫа кӗртекен ертӳҫӗ. Кӑна пурнӑҫ нумай тӗслӗхпе ҫирӗплетрӗ.

Альбина ЕГОРОВА, Чӑваш Республикин конкурент политикин тата тарифсен енӗпе ӗҫлекен патшалӑх службин ертӳҫи:

– Ҫакӑ Раҫҫейри, республикӑри ял ӗҫченне сывлӑш ҫавӑрса яма пулӑшӗ. Кун пирки иккӗленӳ ҫук. Паян эпир хамӑра хамӑр тӗрлӗ продукципе туллин тивӗҫтерме пултаратпӑр. Импорта, ют ҫӗр-шыв апат-ҫимӗҫне турттарса килессине, чакарни хамӑрӑн продукцин пахалӑхне ӳстерме, сывлӑха сиен кӳрекен хушма япаласемлӗ ӗҫмеҫимме, калӑпӑр – аш-пӑшах, сӗтел ҫинче пуласси пӗтерӗ. «Буш урисем» унсӑрӑн лавкка сентрисенчен каймӗҫ. Хӑв ҫитӗнтерекенни, ӳстерекенни, хатӗрлекенни аякран кӳрсе килнинчен вун-вун хут пахарах та, тутлӑрах та, сиплӗрех те.

Асӑннӑ йышӑну – хамӑр экономикӑшӑн пысӑк тӗрев те. Туса илекен продукцин калӑпӑшне пысӑклатса пырса эпир кӳрсе килессине чакарнине самантрах саплаштаратпӑр, ҫӗнӗ ӗҫ вырӑнӗсем усӑлӗҫ. Халӑх та тивӗҫтерекен хакпа хӑйне мӗн кирлине туянма пултарӗ. Социаллӑ пӗлтерӗшлӗ таварсен хакӗ ӳсес хӑрушлӑх ҫук, мӗншӗн тесен Владимир Владимировичӑн указӗнче хаксене тытса пымалли мерӑсене ҫирӗп палӑртнӑ.

Андрей ШЕСТАКОВ, Красноармейски район администрацийӗн пуҫлӑхӗ:

– Раҫҫей Президенчӗн «Раҫҫей Федерацийӗн хӑрушсӑрлӑхне тивӗҫтерес тӗллӗшпе экономикӑн уйрӑм ятарлӑ мерисене йышӑнасси ҫинчен» указне манӑн пӗртте пирӗн хирӗҫле санкци тесе калассӑм килмест, вӑл пирӗн хирӗҫле хурав. Ял хуҫалӑх ӗҫченӗсемшӗн – пысӑк тӗрев, пулӑшу. Мӗншӗн тесен пирӗн выльӑх-чӗрлӗх пӑхакансемпе тыр-пул ҫитӗнтерекенсем ҫӗр-шыв тулашӗнчи ӗҫтешӗсенчен конкурентлӑ мар условиенче тӑрӑшни вӑрттӑнлӑх мар. Аякрисем хаксене палӑртассинче пуҫ пулса тӑнӑ.

Хамӑр халӑха тӗрлӗ апат-ҫимӗҫпе тивӗҫтерессинче нимӗнле йывӑрлӑх та пулмалла мар. Мӗн туса илнине тӑкаксӑр пухса кӗртмелле, вырнаҫтарма тӑрӑшмалла кӑна. Халӗ пӗтӗмпех хамӑртан килет.

Михаил КУЗЬМИН, Раҫҫей Федерацийӗн Президенчӗ ҫумӗнчи Халӑх хуҫалӑхӗпе патшалӑх службин академийӗн Шупашкарти филиалӗн директорӗ, юридици ӑслӑлӑхӗсен кандидачӗ:

– Ял хуҫалӑх ӗҫченӗсен тухса тӑнӑ ларутӑрӑва тӗплӗ тишкерсе производствӑна аталантармалли тата продукци туса кӑлармалли программа хатӗрлесе йышӑнмалла, ӑна вӑраха ямасӑр пурнӑҫлама тытӑнмалла. Паллах, сӗт-ҫу продукцийӗ, аш-какай туса илнӗ ҫӗрте ҫитменлӗхсем пуррине йышӑнмалла. Ҫав вӑхӑтрах Таможня пӗрлӗхӗнчи партнерсене те манӑҫа кӑларма кирлӗ мар. Сӑмахран, Беларуҫ патшалӑхӗн сӗт-ҫу туса илмелли хушма майсем усӑлаҫҫӗ, ҫав тапхӑрта эпир ку енӗпе хамӑр вӑй-хӑвата ӳстерме пултараттӑмӑр. Хирӗҫле хурав, манӑн шухӑшӑмпа, хамӑршӑн нимӗнле йывӑрлӑх кӑларса тӑратмӗ, пачах та урӑхла – агропромышленноҫ комплексне аталанма хушма вӑй парӗ.

Юрий СТЕПАНОВ ыйтса пӗлнӗ.

Шухăш

Сумлă уявсен шутне кĕтĕрех

Юрий Гагаринăн тĕнчене тĕлĕнтернĕ вĕçевĕ хыççăн, акă, 52 çул ытла Космонавтика кунне уявлатпăр. Кăшт каярах унăн ячĕ улшăнчĕ пулин те пĕлтерĕшĕ çаплах юлчĕ. Пирĕн республикăра та вăл сумлисен шутĕнчех. Ара, мăнаçланма сăлтавĕ те пур: кӳршĕсемпе танлаштарсан чăваш çĕрĕ виçĕ паттăра тĕнче уçлăхне çĕкленме хăват панă. Çак кун Чăваш Енĕн çыннисемпе тĕп хулара пурăнакансем, космодром ветеранĕсем, çамрăк космонавтсен юхăмĕн хастарĕсем Шупашкарти Юрий Гагаринпа Андриян Николаев космонавтсен палăкĕ умне пухăнаççĕ, чĕрĕ чечексем хураççĕ. Çакăн тата мухтав сăмахĕсем каланă хыççăн уяв вĕçленет те. Çакă, паллах, хăйсен пурнăçне космоса тĕпчессипе çыхăнтарнă тата унта хăйсен тӳпине хывнă çынсене пăшăрхантаратчĕ те. Текех çапла ан пултăр тесе пĕлтĕрхи асăннă кун тĕнчери пĕрремĕш космонавт палăкĕ патĕнчи митинг вĕçленес умĕн Чăваш Республикинчи космонавтика ветеранĕсен пĕрлĕхĕн канашĕ ырă пуçару турĕ: чăваш çĕрĕн паттăрĕсен ячĕсене эпир те, килес ăрусем те ялан асра тытса пурăнас тĕллевпе мухтавлă ентешĕмĕр пĕрремĕш хут тĕнче уçлăхĕн анлăхне тухнă куна – çурла уйăхĕн 11-мĕшне – Чăваш Енĕн космос мухтавĕн кунĕ евĕр палăртма йышăнчĕ.

Кашнин кăмăлне кайнă сĕнӳ каярахпа, вăхăт иртнĕ çемĕн, «уксахлама» пуçларĕ, унтан пачах та «такăнчĕ». Чылай тӳре-шара, унăн ырă пĕлтерĕшне ăнланмасăр, çĕршывра «Космонавтика кунĕ» пуррипе сăлтаварĕ, укса-тенкĕ тăкакласран шикленчĕ ахăртнех! «Лав мала кайманнине кура» пуçару ушкăнĕн ирĕксĕрех республика ертӳлĕхĕпе тĕрлĕ ведомство-министерство, ЧР Патшалăх Канашĕ ячĕпе ăнлантару çырăвĕсем çырма тиврĕ. Раççейри Космонавтика кунĕ – çĕр-шыв пĕлтерĕшлĕ уяв, Чăваш Енĕн космос мухтавĕн кунĕ – наци уявĕ. Мăнаçлăх, сумлăх кунĕ. Пытармасăр каласан – ăна паллă тума республика хыснинчен пĕр пус та тăкакланмасть, тăкакĕ пулсан та ăна Пĕрлĕх канашĕ пĕтĕмпех хăйĕн шутĕнчен саплаштарать.

Чăннипех пĕр уяв теприне евĕрлени çук кунта. Чăваш Республикин чысне çĕлтăрсем таран çĕкленĕ паттăрсен ячĕсем пирĕн чĕререх упраннине, пĕр-пĕр космонавта тĕнче уçлăхне вĕçме хатĕрленĕ пин-пин çын хушшинчи ентешсен пархатарлă ĕçĕпе мухтаннине кăтартакан сумлă уяв. Наци уявĕсен календарĕнче унăн хăйĕн тивĕçлĕ вырăнне йышăнмаллах. Шухăшласассăн – урăхла пулма та пултараймасть пек. Çук иккен...

Çак сĕнĕве пурнăçа кĕртессипе явапллăха хăй çине илнĕ Чăваш Республикинчи Космонавтика ветеранĕсен пĕрлĕхĕн канашĕн ертӳçин çумĕ Алексей Албутов ăçта кăна çитмерĕ-ши, тĕрлĕ тӳре-шаран йышăну пӳлĕмĕсенче вăхăта усăсăр «сутса» лармарĕ-ши, ăçта кăна çыру ăсатмарĕ-ши, пуçарăва ăнланса йышăннă çынсене алă пустарса мĕн чухлĕ хут хатĕрлемерĕ-ши – хальлĕхе кăлăхах. Çӳлтен пĕр евĕрлĕ хуравсем килсех тăчĕç. Сăмахĕсем тĕрлĕ пулин те шухăшĕ пĕрре – «Пире пĕр евĕрлĕ икĕ уяв кирлех мар тесе шухăшлатпăр...» Ăслă-тăнлă шухăшланă пулсан, вĕсем пачах икĕ уяв пулнине ăнланса илетчĕçех. Пирĕн уяв нацин мăнаçлăх кунĕ пулнине ăнкаратчĕçех.

Пĕрлĕх канашĕн ертӳçин çумĕ Алексей Яковлевич хăйĕн хастарлăхне çухатмасть-ха. Шанчăкĕ те сӳнмен: «Ыйтăва татса парассине пур пĕрех вĕçне çитеретĕп. Мана та, пĕрлĕхри юлташăмăрсене те хамăр палăртнă тĕллеврен нимĕнле вăй та пăраймĕ. Чăваш Енĕн космос мухтавĕн кунĕ пĕр-пĕр çын уявĕ кăна мар, вăл – республикăмăрăн мăнаçлăх кунĕ. Çĕр чăмăрĕ çинчи чылай халăхăн ун пек уяв тума сăлтав çук. Пирĕн, акă – пур: Андриян Николаев, Николай Бударин, Муса Манаров. Космоса вĕçме хатĕрленекенсен отрядĕнче тепĕр ентеш пуррине пĕлетпĕр...»

Алексей Албутов тата общество организацийĕнчи унпа пĕр шухăш-тĕллевлĕ юлташĕсем çак уяв йывăр тĕрĕслевсем витĕр тухса чăваш халăхĕн сумлă уявĕсен хушшинче хăйĕн тивĕçлĕ вырăнне тупасса çирĕп шанаççĕ. **Кăçал та вăл Андриян Григорьевич тĕпсĕр уçлăха пĕрремĕш хут çĕкленнĕ кун тата вăхăтра, çурла уйăхĕн 11-мĕшĕнче, 11 сехет те 30 минутра мухтавлă ентешĕмĕрĕн Шупашкарти М.Калинин тата А.Николаев космонавт урамĕсем хĕресленнĕ вырăнти палăкĕ умĕнче уçăлать.** Космонавтика ветеранĕсен республикăри пĕрлĕхĕ хăйĕн ĕç-хĕлĕпе пурнăçне космоса тĕпчессипе çыхăнтарнă çынсене, çамрăк космонавтсен юхăмĕн хастарĕсене, хула çыннисемпе унăн хăнисене Чăваш Енĕн космос мухтавĕн кунне уявлама йыхравлать.

■ **Юрий СТЕПАНОВ,**
республикăри космонавтика ветеранĕсен Канашĕн членĕ

Чун киленĕçĕ

Йывăçран пулин те – хăвачĕ пурах

"Икĕ пуртă, çĕçĕ, алă пăчки тата... ĕмĕт! Чиркӳ хатĕр те", – шӳтлерех пĕтĕмлетет вăл. Вăрмар районĕнчи Энĕшпуçĕнче пурăнакан Николай Ильин ятарлă станоксăр, алă туйăм-сисĕм вăйне кăна шанса арман, чиркӳ, карап макечĕсене ăсталать.

Николай Иванович платник ĕçĕнчен аякра тăнă çын. Шалти ĕçсен тытăмĕнче чылай çул вăй хунă, эксперт-криминалист пулнă. "2003 çулта анне вилсен пĕчĕн тăрса юлтăм. Ним ĕç çукран тенĕ пек çак япаласене ăсталама пикентĕм, – "чун çимĕçĕсене" сĕтел çине вырнаçтарса лартнă май калаçать вăл. – Районти чиркӳсенчен иккĕшĕн макетне çеç ăсталаман эпĕ. Мăнçырмари чиркĕвĕн куполне пĕлтĕр çеç лартнăран тăхтаса тăтăм. Унпа тата Пăртасрипе кăçал ĕçлеме пуçласшăн".

Чиркӳсем ăста килĕнче тусанланса лармаççĕ. Кӳршĕ-аршă, пĕлĕшĕсем вĕсене çывăх çыннисене, хурăнташ-тăванне парне пама илсе кайсах тăраççĕ. "Укçи те çук мар ĕнтĕ кĕсьере, лавккара та темĕн те пур. Анчах чуна çывăххине, пахине тупаймарăм", – çакнашкал сăмахсене час-часах илтет Николай Ильин. Шеллемест, парса ярать. "Ара, хамăр ялти чиркӳ Греције çитнĕ. Куншăн питĕ савăнатăп, – тет вăл. – Петĕрсен пĕр хĕрĕ çак çĕршыва качча тухнă. Темиçе çул каялла асăнмалăх тесе илсе кайрĕ. Халĕ те упранать теççĕ". Тепри тата Саранск хулинчи музейре вырăн тупнă. Шупашкарти Пушар хуралĕн музейĕнче Сĕнтĕрвăрри районĕнчи Хуракассинчи çунса кайнă шкул çурчĕн макечĕпе юнашар Ильинăн чиркĕвĕ ларать. Вăрмар прокурорĕн ĕç пӳлĕмĕнче районти мĕн пур турă çурчĕ пур... Кам кăна пăхса килнемест-ши Ильинăн чиркĕвĕсене, арманĕсене?! Каласа пĕтерейĕмĕн.

– Чиркӳ ахаль япала мар вĕт. Турăпа çыхăннă. Тем курасси пулĕ... Çӳлти вăйсем шиклентермеççĕ-и? – ыйтатăп хавасланса калаçакан кил хуçине пӳлсех.

– Пачăшкăран пил илнĕ эпĕ. "Малалла та ĕçле", – терĕ. Хамран лайăхрах пулма тăрăшмастăп, мĕнле пур çапла ĕнтĕ. Капла лăпкăрах пурăнма. Часчасах чиркĕве те çӳрейместĕп. Йăла-йĕркене тытса пыма тăрăшатăп. Ĕçе пуçăниччен кашнинчех сăх сăхатăп. Çавăнпа çылăх пулмасть пулĕ. Эп ăсталанă чиркӳсем çынсене кирлине туятăп. Киревсĕр ĕç тумастăп тесе шухăшлатăп.

Каламасăрах паллă: йывăçа касса вăл е ку япала хурăмне кĕртесси çăмăл тата ансат, хăвăрт пулакан ĕç мар. Николай Иванович калалнă тăрăх – пĕр макетпа вăтамран уйăх иртет. Пăсса хурсан тӳрлетесси тата? Апатчен ĕçлет те вăл кĕнеке вулама пикенет. Хальхи вăхăтра Гумилева "шĕкĕлчет". Кирек ăçта кайсан та чи малтан кĕнеке туянать вăл. Н.Ильинăн килти вулавăшĕ пуян. Çӳлĕксем çинче тĕрлĕ автор хайлавĕ вырăн тупнă. Юлашки вăхăтра этнографипе кăсăкланма пуçланă. Чăваш халăх историйĕ пирки каласа паракан кĕнекесене хаклă тупра вырăнне хурса алла илчĕ...

Ĕç пӳлĕмĕ, сĕтелĕ питĕ хăйне евĕрлĕ унăн. Пуканĕ патша тронĕ пек, сĕтелĕ революцичченхи саманаран юлнă евĕрлĕскер. Малти, кайри стенасем çинче – тĕнче картти, Раççей гербĕ /каллех хăй тимĕртен касса кăларнăскер/. Сĕтел çинче – Карл Маркс бюсчĕ. Хунар. Глобус. Ĕлĕкхи сăн ӳкерчĕксем...

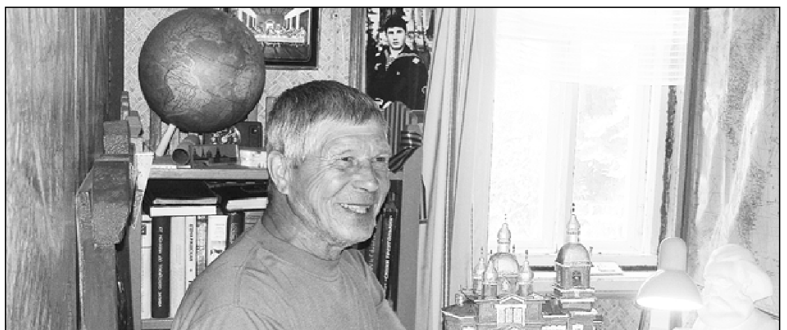

– Мĕн хавхалантарать-ха сире? – кил хуçин чун киленĕçĕн вăрттăнлăхĕсене уçăмлатас тесе малалла тĕпчетĕп.

– Çулсем иртеççĕ. Умра пире кашнинех хура каç чатăрĕ кĕтет – пăрăнса юлаймăн. Шухăшлатăп та – ку япаласем хам вилнĕ хыççăн тепĕр ăру çурă пурăнаççех. Çакă хавхалантарать мана. Хăшне-пĕрне, тен, ман чиркӳ йăлăхтарĕ те. Анчах ăна тухса пăрахаймĕ. Чĕркесе курăнман пĕр-пĕр вырăна хума пултарĕ çеç. Хăратать çапах та. Пĕрисем: "Телевизор çине лартса хуратăп та пăхса ларатăп. Кăмăл çĕкленет", – теççĕ. Теприсем чиркӳ кӳлепине илесшĕн мар, шиклеççĕ. Те усал сăмах персе яран, те урлă-пирлĕ пурăнан. Йывăçран пулин те унра темле хăват пурах пулĕ тетĕп.

Энĕшпуç чиркĕвĕн макетне сăнатăп. Чăн-чăнни евĕрлех. Калăпăшĕ кăна пĕчĕкрех.

– Епле майпа çапла пĕрешкел тума пултаратăр? – ыйтатăп хам тĕлĕннине пытараймасăр. – Сăн ӳкерчĕк тăватăр-и? Е урăх темле меслет пур-и?

– Чи малтан, паллах, кайса пăхатăп. Куçа хупсан япалана пур енчен те курмастăп тăк – эпĕ хатĕр мар, картне ларман, мехел çитмен. Апла тăк тĕпчемелле, сăнамалла, пахаламалла. Унсăрăн ăçта та пулсан йăнăшма пултаратăп. Йăнăша тӳрлетесси, ай, мĕнле çăмăл мар вăл. Палăртни куç умне хăйне хăй шуса тухсан çеç шанчăклăн ĕçе пуçăнма пултаратăп. Явапллă ĕç пулсан, паллах, ӳкерме тивет.

Вунă çул хушшинче миçе чиркӳ, арман, карап ăсталанă-ши Николай Иванович? Шучĕ çук. "Çынсем илсе кайса пĕтермен пулсан пӳрт тулса лармаллачĕ", – тет хăй. Çил арманĕсен ĕмĕрĕ те тахçанах иртнĕ. Ĕлĕкрех вĕсем кашни ялта виççĕ-тăваттă пулнă. Хальхи вăхăтра Вăрмар районĕнче Хуруй ялĕнче кăна упранса юлнă. Вăл та пулин кĕçех çĕрпе танлашать. Николай Ильин çак армана "чун кĕртнĕ". "Çуначĕсем çук, йăлт ишĕлсе аннă. Ятарласа кайрăм çав вырăна. Пуран кӳлепине, кăштах формине илтĕм те туса хутăм", – пĕчĕк армана мана парнеленĕ май пĕлтерет ăста.

Çар тивĕçĕсене шыв ай кимми çинче пурнăçланă Ильин. Çавна май карап ăсталасси те уншăн – чун киленĕçĕ. Умри тĕллевсем те пысăк. Арапуçĕнчи ваттисен çуртĕнче тĕрлĕ ялтан пынă ватăсем пурăнаççĕ. Вĕсенчен кашниех тăван çĕрĕнчи чиркĕве ялан çумра курасшăн, ăсталаса пама ыйтаççĕ.

"Шел, пурнăç талккăшĕ ансăрлансах пырать. Вĕçне çитиччен чикĕ леш енне кайса курасчĕ. Аппасем кайса килчĕç, мана та чĕнчĕç. Сывлăх хавшакрах та çула тухма тăхтарăм, – тет Николай Иванович. – Турă пулăшса пытăр ĕнтĕ. Юлашки çулсенче пур çĕре те çитме тăрăшатăп. Республика кунне паллă тунă çĕре, Çĕрпӳ ярмăрккине кашни çул каятăп".

...Энĕшпуçĕнчи чиркӳрен инçех мар урамри улма-çырла тĕмми айне пулнă тирпейлĕ çуртран хавхаланса тухрăм. Чунпа çирĕп, ырă ĕмĕт-тĕллевлĕ çынсемпе калаçнă хыççăн кашнинчех кăмăл çĕкленет.

■ **В.БАГАДЕРОВА.**
Вăрмар районĕ

Хушма кăларăм
Хӳтлĕх

Ят-сум

Юратупа шанăç – çемье тĕрекĕ

Çемье институтне тĕреклетмешкĕн сумлă тӳпе хывнă тата ывăл-хĕрне тивĕçлипе пăхса çитĕнтерсе пурнăç çулĕ çине кăларнă Чăваш Енри икĕ çемье кăçал Раççей Федерацийĕн сумлă наградине – "Ашшĕ-амăшĕн мухтавĕ" ордена, тăваттăшĕ – асăннă орденăн медальне, вун тăваттăшĕ Чăваш Республикин "Юратупа шанăçшăн" орденне тивĕçнĕ.

Пĕтĕм Раççейри Çемье, юрату тата шанăç кунĕ ячĕпе пирĕн хутлăхăн ятлă-сумлă çыннисен пысăк ушкăнне Чăваш Ен Пуçлăхĕ Михаил Игнатьев Раççей Федерацийĕн тата Чăваш Республикин Патшалăх наградисемпе сумланă.

Чыслава тивĕçнисенчен кашнийĕн – хăйĕн кун-çулĕ, çапах та вĕсене этемлĕхĕн çемьене пĕр чăмăра пухма пултаракан асамлă вăй-хăват – юрату, ырăлăх, пĕр-пĕрне ăнланни, кирек епле самантра та пулăшма хатĕрри – пĕрлештерсе тăрать.

• Чăваш Республикин патшалăх наградиe – "Юратупа шанăçшăн" орден Михайловсемшĕн – чи хакли.

"Çак награда пирĕншĕн – чи хакли"

Антонина Семеновнăпа Владимир Степанович Михайловсем – Çĕрпӳ районĕнчи Аялти Хыркассинче – ялти ятлă та сумлă мăшăр. Халĕ авă республикипех palăрчĕç, Чăваш Ен Пуçлăхĕ вĕсене "Юратупа шанăçшăн" орденпа чысларĕ.

"Çав кун пирĕншĕн уйрăмах хумхануллă иртрĕ, – тет Владимир Степанович. – Тĕрĕссипе, чаплă кун пек самант çын ĕмĕрĕнче сайра пулать. Ытти награда та çук мар-ха, çапах та "Юратупа шанăçшăн" орден пирĕншĕн – чи хакли. Чăваш халăхĕ ячĕпе хамăр хутлăхăмăр Пуçлăхĕ чысларĕ вĕт, епле хумханмăн. Пирĕн çемье чăмăртаннăранпа çур ĕмĕр иртнине халĕ тин туйса илтĕмĕр – кун çинчен патшалăх награди аса илтерчĕ.

Килĕштерсе, пĕр-пĕрне çур сăмахран ăнланса пурăнатпăр. Юратупа шанăç пур çĕрте те кирлĕ: çемьере те, ĕçре те, пултарулăхра та, вĕренӳре те. Килĕштерсен юрату хăех хĕмленсе вăй илет".

Пĕри – сиплевçĕ, тепри – агроном

Антонинăпа Владимирăн ачалăхĕ Тăван çĕр-шывăн Аслă вăрçин çулĕсемпе пĕр килнĕ, çавна май пĕчĕклех ĕç тĕлне пĕлсе çитĕннĕ, арçын калашле, ураран – çăпата, алăран çурла кайман. Пĕр ӳсĕмрисемех вĕсем. Владимирăн ашшĕ Степан Александрович ахăр-самана вăхăтĕнче Патăрьелтен Комсомольски районĕнчи Нĕркеçе çемйипех куçнă, патшалăхăн вăрлăх участокне ертсе пынă. Антонина вара ку ялта çуралнă.

"Шкулта иккĕмĕш класран пĕрле вĕреннĕ. Туслă пулнă, çитĕнсе пынă май юрату вăй илнĕ. Пĕри теприн валлиех çут тĕнчене килнине чĕрепе туйса илсен 1960 çулхи кăрлачăн 1-мĕшĕнче çемье çавăртăмăр. Унтанпа 54 çул иртсе кайнине сиссе те юлмарăмăр", – тет Антонина Семеновна.

Шкул пĕтерсен иккĕшĕ те малалла вĕреннĕ. Хĕр Нĕркеçре йĕркеленĕ курсра медицина сестрин специальноçне илнĕ, унтан Канашри училищĕре – фельдшерăнне.

Анатолий ашшĕ çулĕпех кайнă – Чăваш ял хуçалăх институтĕнче агронома вĕренсе тухнă.

Антонина Семеновна ĕмĕр тăршшĕпех фельдшерта тăрăшнă, çанталăка пăхмасăр, çĕрне-кунне уямасăр чирлĕ çынна пулăшма васканă. Фельдшерпа акушер пункчĕ темиçе ял çыннине медицина пулăшăвĕпе тивĕçтернине шута илсен, куллен вун-вун çухрăм çуран утма та тивнĕ. Çав вăхăтрах çемье ăшшине упранă. Йĕппи хыççăн çиппи тенĕ пек, упăшкине пĕр вырăнтан теприне – Тăвай районĕнчи Тăрмăшран – Каçал тăрăхне, унтан – Çĕрпӳ ене – куçарнă май арăмĕ унран юлман.

Аялти Хыркассинче тĕпленнĕренпе 48 çул çитрĕ. Тĕрĕссипе, несĕлсен – Владимир Степановичăн аслашшĕн – çуртне таврăннăха вĕсем. Арăмĕ Сĕлескерти фельдшер пунктĕнче çынсене сиплеме пикеннĕ, упăшки вырăнти ял хуçалăх предприятийĕн агрономĕнче ĕçлеме тытăннă. Сăмах май, çемье пуçĕ хăйĕн ашшĕ пекех "Чăваш Республикин ял хуçалăхăн тава тивĕçлĕ ĕçченĕ" ята тивĕçнĕ. Анатолий Степанович ывăлĕ те кун-çулне ял çыннисен пурнăçне лайăхлатассипе çыхăнтарнă: вăл йĕркеленĕ тытăм коммуникаци хывас енĕпе ĕçлет.

Кĕрĕк арки йăваламаççĕ

Михайлов-аслисем халĕ тивĕçлĕ канура. Апла пулин те кĕрĕк арки йăваласа лармаççĕ. Владимир Степановича ентешĕсем ял старостине суйланă, паян-ĕнер мар, иртнĕ ĕмĕр вĕçĕнчех. Вăл çине тăнипе Аялти Хыркассине шыв кĕртнĕ, çут çанталăк газĕ илсе çитернĕ, çула асфальт сарнă. Ентешĕсен кулленхи пурнăçĕпе çыхăннă вун-вун ыйтăва татса пама тивет унăн: урамсене тирпей-илем кĕртессинчен пуçласа харпăр хăй хуçалăхĕпе çыхăнни таранах. Тĕрĕссипе, иккĕшĕ те общество пурнăçне пуçаруллă хутшăнаççĕ. Çав вăхăтрах кил-тĕрĕшре те вĕсем туман ĕç çук.

"Ялта пурăнмашкăн халĕ канăç, хăтлăхĕ хуларинчен кая мар. Тен, ытларах та-и? Пусма вĕçĕнчен пахчана тухатăн – ешĕл çимĕç, симĕс сухан алă айĕнче. Çĕр улми, кишĕр, кăшман, купăста – хамăр ӳстерни, улми-çырли те экологи тĕлĕшĕнчен тасаскер", – кăмăллăн калаçать кил хуçи хĕрарăмĕ. Халĕччен выльăх-чĕрлĕх те йышлă усранă вĕсем. Çулсем малалла чупнă май /77çулта вĕт/ çывăх çыннисем хистенипе паян чăх кăна тытаççĕ. Хăйсене нумаях кирлĕ мар паллах. Виçĕ мăнукĕшĕн, вĕсен виçĕ ачишĕн тăрăшаççĕ. Çамрăксем аслашшĕпе асламăшĕ патне тăтăшах çӳреççĕ, кану е каникул кунĕсене Аялти Хыркассинче ирттереççĕ. "Вĕсен сассипе пӳрт янăраса тăрсан чун савăнать", – теççĕ ĕç ветеранĕсем.

Пĕр-пĕрне хисеплемелле

Пурнăç сукмакне 54 çул пĕрле такăрлакан Михайловсен шухăшĕпе мĕнре-ха çемье телейĕ, тăнăçлăхĕ?

Вĕсем палăртнă тăрăх – уйрăм çемьере пурăнакансем пĕрне пĕри юратмасан, хисеплемесен патшалăх ку енĕпе тытса пыракан политика витĕмĕ ниме те тăмасть. Шăпах çак пахалăхсем телейпе тăнăçлăх никĕсĕ пулса тăраççĕ те ĕнтĕ. Килте ача-пăчан савăнăçлă сасси янăрасан, ашшĕпе амăшĕ пĕр-пĕрне сума сусан, аслашшĕ-асламăшĕ, кукашшĕ-кукамăшĕ хисепре пулсан пирĕн общество татах тĕреклленĕ, патшалăхăмăр вăйланĕ, халăх пурнăçĕ лайăхланĕ.

Антонина Семеновна палăртнă тăрăх – пĕр-пĕрне хисеплесен çемьере татулăх, çурасулăх хуçаланĕ, юрату сӳнмĕ. "Мăшăр хушшинче чашăк-кашăк шăнкăртатмасăр пулмасть паллах. Анчах кирек хăçан та упăшкипе арăмĕн пĕр-пĕрне каçарма пĕлмелле, ашшĕ-амăшĕн ятне ямасăр пурăнмалла, ачи-пăчине ырра вĕрентмелле, çакна хăйсен тĕслĕхĕпе çирĕплетмелле", – тет вăл. Унăн шухăшне малалла тăсса упăшки çапла пĕлтерет: "Юратăва хăват парса тăмасан вăл сӳнме пултарать. Чи малтанах çыннăн ĕç тĕлне пĕлмелле, çĕр-аннене юратмалла. Çынсене хисеплемелле, йывăрлăх сăлтавне шыраса вĕсене çиленсе çӳремелле мар. Тата хамăра юратмалли çинчен те асра тытмалла. Унсăрăн пирĕн чуна такамах ăшăтĕ".

Итлесе ларнăçемĕн çакна чунпа туйса илетĕн: çирĕп ăспа пурăнакан Михайловсен иксĕлми телейĕ хăйсене кăна мар, çамрăк ăрăва та ăшăтса тăрать, ыттисене хĕмлентерет.

Ку çеç-и? Самана таппипе пыма тăрăшаççĕ вĕсем, тĕнчери, çĕр-шыври лару-тăрупа интересленеççĕ – радио итлеççĕ, телекăларăм пăхаççĕ тата чăваш халăх хаçачĕн кашни номерне тĕплĕн вуласа тухаççĕ. "Хыпара" ĕмĕр тăршшĕпех çырăнса илеççĕ.

■ **Валентина СМИРНОВА.**
Çĕрпӳ районĕ

• ➡ 6, 11, 12 стр.

Хӳтлĕх

Ырă ят мулран та пахарах

Редакцине Катек ялĕнче пурăнакан Михаил Кузьмин кĕрсе тухрĕ. Ачча тăрăхĕнчи çынпа курнăçнăран-ши е хам та вăл енчи пулнипеши, кăмăлăм çĕкленчĕ. Кĕçех калаçу çăмхине сӳтме тытăнтăмăр.

• *Михаил Кузьмин.*

Ачалăхĕ Вăрнар районĕнчи Кайри Тукай ялĕнче иртнĕ. Ашшĕ-амăшĕ колхозра вăй хунă. Мишша виçĕ çула кайсан хăйне пурнăç парнеленĕ хĕрарăм йывăр чире пула вăхăтсăр çĕре кĕнĕ. Аккăшĕ Наçтуç,ултă çул аслăскер, пĕчĕк ачан амăшĕ вырăннех пулнă. Мишша Çĕрпел ялĕнче çичĕ класс пĕтернĕ. Малалла вĕренме укçа çукки чăрмантарнă. Ун чухне вĕренӳ тӳлевлĕ пулнă. Çапла вара вăл Ачча шкулĕн алăкне уçса кĕреймен.

Вĕренсе çын пулас шутлă Михаил Украинăри Луганск облаçĕнчи сăрт-ту промышленноçĕн училищине професси илме кайнă. Унтан вĕренсе тухсан «Луганскуголь» трестăн В.И.Ленин ячĕллĕ шахтине ĕçлеме янă. Икĕ çул çĕр кăмрăкĕ кăларнă. Салтак ӳсĕмĕ çитсен тăван тăрăха таврăннă. Çар комиссариатĕнчен чĕнӳ хучĕ киличчен ял лавккинче сутуçăра ĕçленĕ. Раштав уйăхĕнче тустăванĕпе сыв пуллашса хĕсмете тăнă. Службăна вăл Туркменистанри Мары хулинче иртнерĕ.

Салтак тумне хывсан пĕр вăхăт лавккара тăрăшнă. Турă пӳрнине тĕл пулнă: Катек хĕрĕпе Шурăпа пурнăç сукмакĕпе пĕрле утма пуçланă. Шăпа вĕсене Свердловскри /халĕ Екатеринбург/ хулине илсе çитернĕ. Кунта вĕсем пахча çимĕç тата сĕт-çу туса илекен совхозра тĕпленнĕ.

Михаил Федорович пĕлĕве ӳстерес шухăша пăрахман. Куçăмсăр майпа сакăр класс пĕтернĕ, Вăрнарти совхоз-техникумра ветеринар специальноçне илнĕ. Свердловскри ял хуçалăх институтĕнче зооинженери никĕсĕсене шĕкĕлченĕ.

– Дояркăра ĕçлекен мăшăрăмăн ашшĕ-амăшĕ час-часах чирлеме тытăнчĕç. Хамăр пата куçса килме ыйтсан яхăнне те ямарĕç. Тăван ялтан ниçта та тухмастпăр, леш тĕнчене те кунтанах каятпăр терĕç. Шура кашни кун тенĕ пекех Катеке куçма йăлăнчĕ. Ӳкĕте кĕртрĕ-кĕртрех. Хăтлă хваттере пăрахса, пурлăха сутса çула тухрăмăр. Катекре тĕпленсен хуньăм нумаях пурăнаймарĕ, виçĕ çултан хуняма та çут тĕнчерен уйрăлчĕ, – терĕ Михаил Федорович.

Тăван тăрăхра Кузьминсене ырă сунса кĕтсе илнĕ. Михаил Федоровича «Советская Армия» совхозăн тĕп зоотехникне лартнă, Александра Николаевна фермăра пăру пăхма тытăннă. Иккĕшĕ те шаннă ĕçе тӳрĕ кăмăлпа туса пынă.

Çынсемпе ĕçлес пултарулăхне кура М.Кузьмина общество ĕçĕсем шанса панă. Уралта ĕçленĕ чухне ăна Свердловск облаç совечĕн депутатне суйланă. «Советская Армия» совхозра парторганизацие, профсоюз комитетне, ветерансен канашне ертсе пыма шаннă. Виçĕ хутчен Ачча ял Канашĕн депутачĕ пулнă. Халĕ те вăл ял пурнăçне хастар хутшăнать.

Михаил Федоровичăн ачаран юратнă йăпатмăш пур: купăс калама ăста. Хăй пĕлтернĕ тăрăх – таврара концертпа çитмен ял хăварман.

– Халĕ купăса сайра тытатăп, алă итлесшĕнех мар, – тет ветеран.

Кузьминсем тăватă ача пăхса ӳстернĕ. Виçĕ мăнукĕ, мăнукĕн пĕр ачи – вĕсен пуянлăхĕ. Хĕрĕ Ираида Катекре çемйипе пурăнать. Вăл ялти вăтам шкулта вырăс чĕлхипе литератури вĕрентет. Ашшĕ-амăшĕ патне килсех тăрать.

Утă уйăхĕн 28-мĕшĕнче Михаил Федорович 75 çул тултарчĕ. Çак кун кĕрекене çывăх тăванĕсемпе çыннисем, тус-юлташĕ пухăнчĕç. Ун ячĕпе ăшă та ырă сăмах, юрă-кĕвĕ янăрарĕ.

■ **Виталий АЧЧА.**
Канаш районĕ.
Автор сăн ӳкерчĕкĕ

Шухăш

Улшăнусем пуласса шанатăп

Эпĕ – пурнăç тути-масине курнă çын, унăн хакне аван чухлатăп. Хыçа юлнă кун-çулăма аса илнĕ, тишкернĕ май пуçра тĕрлĕ шухăш явăнать: пурне те кирлĕ пек пурнăçларăм-ши, çутă тĕллевсенчен хăшĕ-пĕри мĕншĕн ĕмĕтре кăна юлчĕ-ши?

Пирĕнтен кашниех çĕр çине çут çанталăк тивлечĕпе ырă курса пурăнма килет. Пурин те телейлĕ пулас, хăйĕн хыççăн ырă йĕр хăварас, ывăл-хĕре халăха юрăхлă çитĕнтерес ĕмĕтпе малалла ăнтăлас килет.

Çĕр çинче эпир хăнара кăна. Çын ĕмĕрне 100 çулпа виçетпĕр, çут çанталăк саккунĕпе çакă килĕшсе тăрать пулас: ĕмĕр урлă каçнисем питĕ сахал. 100 çула çитиччен пурнăçра тем те пулса иртет. Çапах унăн кашни кунĕ хаклă, ăна ытлашши памаççĕ. Шухăшлатăп та тĕлĕнетĕп: шутлă çав вăхăта хаклама пĕлменни часчасах пулать. Чылайăшĕ çут çанталăк пилленĕ 100 çула та çитеймест. Сăлтавĕ тĕрлĕрен, пирĕнтен килменнисем те сахал мар: хăрушă пулăм, вăрçă инкекĕ тата ытти. Кусем пирки питех калаçмăпăр, урăххи канăçсăрлантарать мана.

Сăмаха çут тĕнчене килекен пепкерен пуçлар-ха. Унăн пурнăçĕ амăшĕн варĕнчех йĕркеленет. Ачаран мĕнле çын пулассине компьютер ĕçне программăланă пекех палăртма май пур теççĕ.

Мĕнле условисенче тĕвĕленни те унăн малашлăхне витĕм кӳрет. Çамрăк пурнăç юратупа шанăçлăхра вăй илмелле. Анчах пур чухне те çапла пулмасть вĕт. Ĕçкĕçсенчен, наркомансенчен тата чирлĕ ытти çынран çуралакан ачасен малашлăхĕ иккĕленӳллĕ. Вăхăтлăх юратура тĕвĕленнисем те сахал мар, ун пеккисен кун-çулĕ те ырă пуласса шанмалли çук.

Тĕрлĕ çăл-куç пĕлтернĕ тăрăх – Раççейре кашни çул вăтамран 10-12 пин хĕрарăм тĕпренчĕкне ача çуратмалли çуртра пăрахса хăварать. Çакă та паллă: çуллен 7-8 пин ачана усрава илеççĕ. Ку ырă пулăм темелле: ашшĕ-амăшне кирлĕ пулман чун çемье ăшшине туйса çитĕнет, тивĕçлĕ воспитани илет.

Анчах кунта та шăйрăксăр мар иккен: хăшĕсем тăлăхсене хăйсен пурнăç условийĕсене лайăхлатас тĕллевпе кăна йышăнаççĕ. Раççей Правительствин Пуçлăхĕн çумĕ Ольга Голодец Патшалăх Думинче пĕлтернĕ тăрăх – 2012 çулта 4500 ачана усрава илнĕ çемьесем тĕрлĕ сăлтавпа вĕсене каялла панă. Çапла вара хӳтлĕхсĕрскерсем иккĕмĕш хут тăлăха тăрса юлнă. Хăй никама кирлĕ мар текен шухăш усрав ачан ăс-тăнне кĕрсе вырнаçатех. Çак сăлтавпах çапкаланчăка тухас хăрушлăх пур.

Йĕрке тăрăх – усрава илекен çемьесем ачана хăйсем тăван пулманни çинчен пĕлтермеççĕ, чăн ашшĕ-амăшĕ кам иккенне вăрттăнлăхра тытаççĕ. Çакă паллă: пĕчĕк чухне кăна мар, ӳссен те унăн чĕринче хăйне кун çути кăтартнă хĕрарăм юнĕ чупать, çавна май ача хăйне тем çитмен пек туять. Ăна пăхса çитĕнтерекенсем ашшĕ-амăшĕ маррине ăнсăртран пĕлни психикине хавшатать. Вăрттăнлăха пĕлтерекен "ырă" çын та часах тупăнма пултарать, кун пек чухне тăлăх чунĕнче кӳренӳ, пăлхану çуралать.

Ача çуратасси – яваплă, пĕчĕкскере пăхса ӳстерсе çын тăвасси – тата явапларах. Ку енĕпе çемьере те, шкулта та, обществăра та çитменлĕх сахал мар. Амăшĕ тĕпренчĕкне сĕмсĕртерех пулма хистенине темиçе те асăрханă. Пĕчĕкскер: "Пире шкулта урăхла вĕрентеççĕ-çке," – теме пăхсан асли сĕмсĕрсем, ултавçăсем хальхи саманара лайăхрах пурăннине аса илтерет. Чăн та, вăрласа-улталаса пуякан йышлă паян. Саккун та унашкаллисене ячĕшĕн çеç айăпланçи тăвать.

Пĕр тĕслĕх илсе кăтартатăп. Шкул ачисене кĕркунне час-часах çĕр улми ани çине илсе тухаççĕ. Пĕри, амăшĕ хушнипе ĕнтĕ, таврăннă чухне пĕр хутаç паранкă тултарса килет. Кӳрши ăна çакăншăн мухтать, хăйĕн ачине пурăнма пĕлместĕн тесе ятлать. Пĕрлешӳллĕ хуçалăх çимĕçне йăкăртма хăнăхнă шĕвĕркке ӳссе çитсен производствăран мĕн май килнине хĕстерсе тухма тытăнасси иккĕлентермест. Вăл вăрă ĕçĕпе çаклансан пурте тĕлĕнетпĕр: ачи йĕркеллĕччĕ-çке...

Тӳрĕ кăмăлпа ĕçлесе пурăнакана хакламаççĕ мар-ха, çапах та пуянни паян ытларах хисепре. Укçалли депутат та, пуçлăх та пулаять. Вăл мĕнле пуйса кайнине кун пек чухне шута илмеççĕ.

Борис Ельцин влаçа ларсан: "Пултарнă таран пуйăр, эпĕ сире ирĕк панă", – терĕ. Лайăх, тӳрĕ кăмăлпа ĕçлесе пуясси пирки çăвар та уçмарĕ.

Вăрламасăр, улталамасăр пурăнма пулать-и? Саккунсене пăсмасăр, обществăра çирĕпленнĕ йĕркене тытса пыма май килет-и? Хăвăн чи хаклă пуянлăхна – сывлăха – упрама пулать-и? Паллах, пулать тата пĕтĕмпех хăвăнтан килет.

Шухăшлатăп та, çынна пурнăç çулне тĕрĕс тытса пымашкăн ачаран вĕрентсе воспитани пани кăна кирлĕ. Çакна пăхăнса пурăнсан преступлени тăвакан сахалланĕ, никама кирлĕ мар çапкаланчăк ача пулмĕ, право йĕркин хуралçисен ĕçĕ те урăхла йĕркеленĕ, çынсем тĕрме "воспитанийĕ" илмĕччĕç.

Çапли çапла та-ха, анчах укçапуянлăх пурнăçпа хуçаланнă саманара шухăшăмсем ĕмĕт шайĕнче çеç юлĕç çав. Анчах воспитани ĕçне малашне чылай вăйлатасса шанас килет.

Ĕмĕр вăрăм тесе калаймăн. Чылайăшĕ 50-60 çул кăна пурăнни хамăра хамăр хисеплеменнине пĕлтерет пек туйăнать. "Паян лайăх пурăнас-ха, малаллахине турă пĕлет", – тесе кунсене сăлтавсăр çухатмалла марах.

■ **Ревокат МОИСЕЕВ.**
Комсомольски районĕ

•➡ *11,12 стр.*

Аса илӳ

«Караньялсем, тăрăр-ха...»

Çакăн пек хушупа пуçланă хăйĕн урокĕсене Никон Иванович вĕрентекен пирĕнпе, çиччĕмĕш класс ачисемпе. Ара, эпир аслисем шутланнă вĕт, каччă шутне кĕрсе пынă. Вăхăчĕ çапларахчĕ ун чухне, вăрçă хыççăнхи çулсенче.

«Русин, Сурхурие аван ирттертĕр-и? Эрех-сăрапа иртĕхмен пуль тетĕп, – тĕпчетчĕ вăл киле панă задание класс умĕнче ăнлантарса пама кăларнă çамрăкран. – Пĕрле тата кам пулнă-ха? Колесников-и, Николаев-и? Кĕсйӳсене тавăр-ха. Мĕн тултарнă эсĕ унта?».

Ирĕксĕрех итлеме тиветчĕ, сĕтел çине пĕтĕмпех кăларса хураттăмăр: хуçăк ручка-кăранташа, болт-гайкăна, мăкăрлантарса пĕтерейменн пирус юлашкине...

«Кăна ăçтан тупрăн? Ăна камран илтĕн?..» – çур сехете тăсăлатчĕ çакнашкал тĕпчев. Эпир хамăр ăшра савăнаттăмăр та – вĕрентекен пирĕнтен кашнинчех урок ыйтма ĕлкĕреймест вĕт. Кĕçех шăнкăрав янăрамалла.

Хура мунча евĕр хуралтăра шкулăн кролик ферми вырнаçнăччĕ. Чĕр чунсене черетпе пăхаттăмăр. Вĕсене çитернĕ-и, тасатнă-и – çакăнпа та куллен кăсăкланатчĕ Никон Иванович. Кролик амисем çăвăрланипе çăвăрламанни те, çурисене тĕрĕс-тĕкел ӳстересси те канăçсăрлантарнă. Ăна итлесе иккĕн-виççĕн тан вăрăм хăлхасем патне тухса чупаттăмăр. Çирĕп ыйтакан математикăн кашни сăмахне итленĕ, вăл хушнине пурнăçланă эпир.

Кролик ферминче тытăнса тăма тивсен хура мунчана аслă юлташăмăр хăй уксахласа пырса кĕретчĕ.

«Ан васкăр-ха, ларса калаçар-ха», – тетчĕ, пирĕн пурнăçпа интересленетчĕ.

Вăрçă вут-çулăмĕ витĕр тухнă вĕрентекене чăннипех хисепленĕ эпир. Ирсерен вăл Хуракассинчен çитсе лавкка умĕнчен шкул еннелле пăрăннине асăрхасанах класа шăкăрин пухăнса парта хушшине кĕрсе ларатăмăр, шăпланаттăмăр.

Пирĕнтен, лара-тăра пĕлмен шухă арçын ачасенчен, уйрăмах çирĕп ыйтатчĕ.

Ӳсрĕмĕр, çитĕнтĕмĕр, пурнăçра хамăр вырăна тупрăмăр. Паллах, çакăнта юратнă вĕрентекенĕмĕрĕн Никон Добровăн тӳпи сумлă. Ĕмĕр тав туса пурăнатпăр ăна.

■ **Анатолий ПУКАШ.**
Сĕнтĕрвăрри районĕ

11 тунти кун

1 КАНАЛ

5.00 «Доброе утро»
9.00, 12.00, 15.00, 18.00, 3.00 Новости
9.15, 4.20 «Контрольная закупка»
9.45 «Жить здорово!» 12+
10.55 «Модный приговор»
12.20 «Сегодня вечером» 16+
14.05 «Добрый день»
15.20 Т/с «ЯСМИН» 16+
17.00 «Наедине со всеми» 16+
18.50 «Давай поженимся!» 16+
19.50 «Пусть говорят» 16+
21.00 «Время»
21.30 Т/с «ЛИЧНАЯ ЖИЗНЬ СЛЕДОВАТЕЛЯ САВЕЛЬЕВА» 16+
23.30 «Городские пижоны» «Викинги» 18+
1.20, 3.05 Х/ф «ДОБРО ПОЖАЛОВАТЬ В МУСПОРТ» 16+
3.25 «В наше время» 12+

РОССИЯ 1

5.00 Утро России
9.00, 3.20 Т/ф «Порт-Артур. Мы вернулись» 12+
9.55 «О самом главном»
11.00, 14.00, 17.00, 20.00 Вести
11.30, 14.30, 17.45, 19.35 Местное время
11.50, 14.50, 18.05 Вести. Дежурная часть
12.00 Т/с «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ» 12+
13.00 «Особый случай» 12+
15.00 «Девчата» 12+
16.00 Т/с «ПОКА СТАНИЦА СПИТ» 12+
18.15 «Прямой эфир» 12+
20.50 Спокойной ночи, малыши!
21.00 Т/с «КОРОЛЕВА БАНДИТОВ» 12+
0.40 «Аллергия. Реквием по жизни?» 12+
1.55 Т/ф «ДВЕНАДЦАТЬ СТУЛЬЕВ»
4.15 Комната смеха

ЧТВ

6.07-6.10, 6.35-6.41 Вести-Чăваш ен
7.07-7.10, 7.35-7.41 Утро Чувашии
8.07-8.10, 8.35-8.41 Утро Чувашии
11.30-11.50 Вести-Чăваш ен
14.30-14.50 Вести-Чувашия
17.45-18.05 Вести-Чăваш ен
19.35-20.00 Вести-Чувашия

РОССИЯ К

7.00 «Евроньюс»
10.00, 15.00, 19.00, 23.00 Новости культуры
10.20 Х/ф «МОЛОДАЯ ГВАРДИЯ»
13.05 Д/ф «Танец воинов племени водаабе»
14.05 «Линия жизни»
15.10 Спектакль «НА ВСЯКОГО МУДРЕЦА ДОВОЛЬНО ПРОСТОТЫ»
18.05 Звезды нового поколения. Готье Капюсон
19.15 «Острова»
19.55 «Я пришел к Вам со стихами... Андрей Вознесенский и Владимир Высоцкий»
20.50 «Спокойной ночи, малыши!»
21.00 «Олег Табаков. В поисках радости. Театральная повесть в пяти вечерах» Вечер 1-й
21.40 Д/ф «Сквозь кротовую нору с Морганом Фрименом»
22.30 Д/с «Бабий век». «Рождение психоанализа. Русский след»
23.20 Д/с «Счастливые люди»
0.15 Х/ф «АМЕРИКАНСКАЯ ТРАГЕДИЯ». «ПРИЯТНОЕ ОБЩЕСТВО»
1.25 «Мировые сокровища культуры»
1.40 Х/ф «ЗОВИТЕ ПОВИТУХУ. ГЛАВА 1» 16+
2.35 П.И. Чайковский. Увертюра-фантазия «Ромео и Джульетта»

НТВ

6.00 «НТВ утром»
8.10 Спасатели 16+
8.35 «До суда» 16+
9.35, 10.20 Т/с «ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА» 16+
10.00, 13.00, 16.00, 19.00 Сегодня
11.55 Суд присяжных 16+
13.20 «Суд присяжных. Окончательный вердикт» 16+
14.30 «Прокурорская проверка» 16+
15.35, 18.35 Обзор. Чрезвычайное происшествие
16.30 Т/с «МОСКВА. ТРИ ВОКЗАЛА-7» 16+
19.55 Т/с «БРАТ ЗА БРАТА» 16+
21.50 Т/с «МЕНТОВСКИЕ ВОЙНЫ» 16+
23.35 «Сегодня. Итоги»
0.00 Т/с «ГЛУХАРЬ. ВОЗВРАЩЕНИЕ» 16+
2.00 Главная дорога16+
2.35 Дикий мир 0+
3.20 Т/с «ХОЛМ ОДНОГО ДЕРЕВА» 12+
5.00 Т/с «ТРИ ЗВЕЗДЫ» 16+

ТВЦ

6.00 «Настроение»
8.10 Х/ф «МЕНЯ ЭТО НЕ КАСАЕТСЯ» 12+
10.00, 11.50 Х/ф «ПОРОКИ И ИХ ПОКЛОННИКИ» 16+
11.30, 14.30, 17.30, 22.00 События
14.50, 19.30 Город новостей
15.10, 21.45, 1.15 Петровка, 38 16+
15.25 Д/ф «Братья Нетто. История одной разлуки» 12+
16.15, 17.50 Х/ф «ИНСПЕКТОР ЛИНЛИ» 16+
18.25 «Право голоса» 16+
19.45 Т/с «СЧАСТЛИВЫЙ БИЛЕТ» 16+
22.30 «Ракетоносцы. Поход за угол» 12+
23.05 Без обмана. «Вечная свежесть. Реанимация» 16+
0.00 События. 25-й час
0.20 «Футбольный центр»
0.45 «Мозговой штурм. Стартапы в России» 12+
1.35 Х/ф «ВЕРА» 16+
3.20 Х/ф «ВРЕМЯ СЧАСТЬЯ» 16+
5.25 Линия защиты 16+

РЕН

5.00, 4.30 «СЛЕДАКИ» 16+
6.00, 13.00 Званый ужин 16+
7.00, 12.00, 19.00 «Информационная программа 112» 16+
7.30, 20.00, 23.30 «Смотреть всем!» 16+
8.30, 12.30, 19.30, 23.00 «24» 16+
9.00 «Военная тайна» 16+
11.00 Д/ф «Армагеддон» 16+
14.00 «Засуди меня» 16+
15.00 «Семейные драмы» 16+
16.00, 17.00 Не ври мне! 16+
18.00 «Верное средство» 16+
21.00, 2.30 Т/с «БОЕЦ» 16+
0.30 Х/ф «ЗАКОН ЗАЙЦА» 16+18+

Чăваш Наци телекуравĕ

06.00 Д/ф «Все, что было – не исправишь. Раймонд Паулс» /16+/
07.00, 17.00 М/ф «Приключния Рекса» /0+/
07.30, 17.30 Т/с «Сестры по крови» /16+/
08.30 «Сто вопросов к взрослому» /12+/
09.30 Х/ф «Приключения Шерлока Холмса и доктора Ватсона. Король шантажа» /12+/
11.00 «Еда с Зиминым». Кулинарная программа /6+/
11.30 Д/ф «Остановите Андрейченко!» /16+/
12.30 «Час суда» /16+/
13.30 М/с «Симба». Король-лев» /12+/
14.00 Д/ф «Скажи, что не так» /16+/
15.00 Т/с «Генеральская внучка» /16+/
16.00 Д/ф «Внезапное наследство» /16+/
18.30, 23.00 «Республика» хыпарсен кăларăмĕ
18.45 «Ылтăн çӳпçерен» /0+/
19.00 «Эх, юррăм, янăра» /12+/
19.30, 23.15 “Республика”
19.45, 23.30 “По существу” /12+/
20.00, 23.45 «Сто лиц столицы» /12+/
20.30 «Акилбупсер» /6+/
21.00 Х/ф “Приключения Шерлока Холмса и доктора Ватсона. Смертельная схватка” /12+/
22.30 «Утомленный славой» /16+/

Чăваш Наци радиовĕ

6.10-6.30, 7.10-8.00 Ирхи кăмăл. (12+) 6.30-7.00 Республика сасси. (12+) 8.10-8.30, 11.10-11.30, 15.10-15.30, 16.10-16.30, 17.10-17.30, 18.10-18.30, 19.10-19.30, 20.10-20.30, 21.10-21.30, 23.10-23.30 Юрă вăчăри. (12+) 8.30-9.00, 15.30-16.00 Çĕр сум. (12+) 9.10-10.00 Не формат. (12+) 10.10-10.30, 22.10-22.30 Тăван юрă-кĕвĕ. (12+) 10.30-11.00 Символ веры. (12+) 11.30-12.00 Сирĕн сад-пахча. (12+) 12.10-14.00 Чĕререн тухакан сăмахсем. (12+) 14.10-15.00 Путешествие в историю чуваш. (12+) 16.30-17.00 Социальный вопрос. (12+) 17.30-18.00 Радиовулав. (12+) 18.30-19.00 Тема дня. (12+) 19.30-20.00 Тĕплĕ калаçу. (12+) 20.30-21.00 Библи калавĕсем. (6+) 21.30-22.00 Çемье ăшши. (12+) 22.10-23.00 Янра юрă! (хит-парад). (12+) 23.30-24.00 Присягая Родине. (12+)

Çĕнĕ юрă 6.05-6.10, 7.05-7.10, 8.05-8.10, 9.05-9.10, 10.05-10.10, 11.05-11.10, 14.05-14.10, 15.05-15.10, 16.05-16.10, 17.05-17.10, 18.05-18.10, 19.05-19.10, 20.05-20.10, 21.05-21.10, 22.05-22.10

Тунти кун, ытлари кун, юн кун, кĕçнерни кун, эрне кун

6.00, 7.00, 12.00, 13.00, 15.00, 18.00, 20.00, 22.00 — Хыпарсем. (12)

8.00, 9.00, 11.00, 14.00, 16.00, 17.00, 19.00, 21.00, 23.00 — Новости. (12)

Чăваш радиовĕ

6.10 Анонс передач
6.15 События
6.27 Салтак пăтти
6.40 Столичный курьер
6.54 Юрă çаврăмĕ
6.58-7.00 Погода

* * *

7.10 Голос оперы
7.33 Паянхи кун
7.37 Çула тухсан
7.51 Мы - вместе
7.58-8.00 Погода

* * *

12.10-13.00 День за днем. Радиожурнал

* * *

18.10 Çĕнĕ хыпарсем
18.24 О чувашском
18.39 Каçхи юмах
18.49-19.00 Вести-Чувашия

12 ытлари кун

1 КАНАЛ

5.00 «Доброе утро»
9.00, 12.00, 15.00, 18.00, 3.00 Новости
9.15, 4.10 «Контрольная закупка»
9.45 «Жить здорово!» 12+
10.55 «Модный приговор»
12.20, 21.30 Т/с «ЛИЧНАЯ ЖИЗНЬ СЛЕДОВАТЕЛЯ САВЕЛЬЕВА» 16+
14.20 «Добрый день»
15.20 Т/с «ЯСМИН» 16+
17.00 «Наедине со всеми» 16+
18.50 «Давай поженимся!» 16+
19.50 «Пусть говорят» 16+
21.00 «Время»
23.30 «Городские пижоны» «Викинги» 18+
1.20, 3.05 Х/ф «ОПАСНЫЙ МЕТОД» 16+
3.15 «В наше время» 12+

РОССИЯ 1

5.00 Утро России
9.00, 3.05 Т/ф «Порт-Артур. Мы вернулись» 12+
9.55 «О самом главном»
11.00, 14.00, 17.00, 20.00 Вести
11.30, 14.30, 17.45, 19.35 Местное время
11.50, 14.50, 18.05 Вести. Дежурная часть
12.00 Т/с «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ» 12+
13.00 «Особый случай» 12+
15.00 «Девчата» 12+
16.00 Т/с «ПОКА СТАНИЦА СПИТ» 12+
18.15 «Прямой эфир» 12+
20.50 Спокойной ночи, малыши!
21.00 Т/с «КОРОЛЕВА БАНДИТОВ» 12+
0.40 «Черные мифы о Руси. От Ивана Грозного до наших дней» 12+
1.45 Т/ф «ДВЕНАДЦАТЬ СТУЛЬЕВ»
4.00 Комната смеха

ЧТВ

6.07-6.10, 6.35-6.41 Вести-Чăваш ен
7.07-7.10, 7.35-7.41 Утро Чувашии
8.07-8.10, 8.35-8.41 Утро Чувашии
9.00 Утренний гость /на чувашском языке/
9.40-9.55 Сто вопросов о столице. Актуальное интервью
11.30-11.50 Вести-Чăваш ен
14.30-14.50 Вести-Чувашия
17.45-18.05 Вести-Чăваш ен
19.35-20.00 Вести-Чувашия

РОССИЯ К

6.30 «Евроньюс»
10.00, 15.00, 19.00, 23.00 Новости культуры
10.20 Х/ф «ЧЕЛОВЕК С ЗОЛОТОЙ РУКОЙ»
12.25 «Уроки рисования с Сергеем Андриякой» «Дыня и виноград»
12.55 Д/с «Великие строения древности». «Собор святого Павла»
13.45 Х/ф «АМЕРИКАНСКАЯ ТРАГЕДИЯ». «ПРИЯТНОЕ ОБЩЕСТВО»
14.50 Д/ф «Христиан Гюйгенс»
15.10 Спектакль «НА ДНЕ»
17.55 Звезды нового поколения. Квартет «Эбен»
19.15 «Больше, чем любовь»
19.55 Большая семья
20.50 «Спокойной ночи, малыши!»
21.00 «Олег Табаков. В поисках радости. Театральная повесть в пяти вечерах» Вечер 2-й
21.40 Д/ф «Сквозь кротовую нору с Морганом Фрименом»
22.30 Д/с «Бабий век». «Великие «вертихвостки»
23.20 Д/с «Счастливые люди»
0.15 Х/ф «АМЕРИКАНСКАЯ ТРАГЕДИЯ». «ИЛЛЮЗИИ»
1.30 Музыкальный момент
1.40 Х/ф «ЗОВИТЕ ПОВИТУХУ. ГЛАВА 2» 16+

НТВ

6.00 «НТВ утром»
8.10 Спасатели 16+
8.35 «До суда» 16+
9.35, 10.20 Т/с «ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА» 16+
10.00, 13.00, 16.00, 19.00 Сегодня
11.55 Суд присяжных 16+
13.20 «Суд присяжных. Окончательный вердикт» 16+
14.30 «Прокурорская проверка» 16+
15.35, 18.35 Обзор. Чрезвычайное происшествие
16.30 Т/с «МОСКВА. ТРИ ВОКЗАЛА-7» 16+
19.45 Т/с «БРАТ ЗА БРАТА» 16+
21.35, 0.40 Т/с «МЕНТОВСКИЕ ВОЙНЫ» 16+
22.30 Футбол. Суперкубок УЕФА. «Реал Мадрид» (Испания) - «Севилья» (Испания)
1.40 Т/с «ГЛУХАРЬ. ВОЗВРАЩЕНИЕ» 16+
2.40 Квартирный вопрос 0+
3.45 Т/с «ХОЛМ ОДНОГО ДЕРЕВА» 12+
5.15 Т/с «ТРИ ЗВЕЗДЫ» 16+

ТВЦ

6.00 «Настроение»
8.10 Х/ф «КВАРТЕТ ГВАРНЕРИ» 6+
10.05 Д/ф «Татьяна Доронина. Легенда вопреки» 12+
10.55 «Доктор И...» 16+
11.30, 14.30, 17.30, 22.00 События
11.50 Т/с «В ПОИСКАХ КАПИТАНА ГРАНТА»
14.50, 19.30 Город новостей
15.10, 21.45 Петровка, 38 16+
15.25 Без обмана. «Вечная свежесть. Реанимация» 16+
16.10, 17.50 Х/ф «ИНСПЕКТОР ЛИНЛИ» 16+
18.25 «Право голоса» 16+
19.45 Т/с «СЧАСТЛИВЫЙ БИЛЕТ» 16+
22.30 «Осторожно, мошенники!» 16+
23.05 Без обмана. «Вечная свежесть. Консерванты» 16+
0.00 События. 25-й час
0.20 Х/ф «МЕНЯ ЭТО НЕ КАСАЕТСЯ» 12+
2.10 Т/с «ИСЦЕЛЕНИЕ ЛЮБОВЬЮ» 12+
3.10 Д/ф «Адреналин» 12+
4.40 «Ракетоносцы. Поход за угол» 12+
5.20 Т/с «ДИКИМИ ТРОПАМИ» 12+

РЕН

5.00, 4.30 «СЛЕДАКИ» 16+
6.00, 13.00 Званый ужин 16+
7.00, 12.00, 19.00 «Информационная программа 112» 16+
7.30, 20.00, 23.30 «Смотреть всем!» 16+
8.30, 12.30, 19.30, 23.00 «24» 16+
9.00 «Территория заблуждений» 16+
11.00 Д/ф «Тайны пропавших самолетов» 16+
14.00 «Засуди меня» 16+
15.00 «Семейные драмы» 16+
16.00, 17.00 Не ври мне! 16+
18.00 «Верное средство» 16+
21.00, 2.30 Т/с «БОЕЦ» 16+
0.30 Х/ф «ПЕРСТЕНЬ НАСЛЕДНИКА ДИНАСТИИ» 16+

Чăваш Наци телекуравĕ

06.00, 18.30, 23.00 «Республика» хыпарсен кăларăмĕ
06.15 «Ылтăн çӳпçерен» /0+/
06.30, 19.30, 23.30 «Республика»
06.45 «По существу» /12+/
07.00, 17.00 М/ф «Приключения Рекса» /0+/
07.30, 17.30 Т/с «Сестры по крови» /16+/
08.30 «Сто вопросов к взрослому» /12+/
09.30 Х/ф «Приключения Шерлока Холмса и доктора Ватсона. Смертельная схватка» /12+/
11.00 “Еда с Зиминым”. Кулинарная программа /12+/
11.30 Д/ф «Внезапное наследство» /16+/
12.30 Д/ф «Час суда» /16+/
13.30 М/с «Симба. Король-лев» /12+/
14.00 Д/ф «Скажи, что не так» /16+/
15.00 Т/с «Генеральская внучка» /16+/
16.00 Д/ф «Тетрадь из сожженного гетто» /16+/
18.45, 23.15 «Тĕплĕ калаçу» /12+/
19.00 «Туслăх йывăçĕ» /12+/
20.00 «Летопись столицы» /6+/
20.30, 0.00 «Модная свадьба» /12+/
21.00 Х/ф «Гибель на вулкане Кракатау» /16+/

Чăваш Наци радиовĕ

6.10-6.30, 7.10-8.00 Ирхи кăмăл. (12+) 6.30-7.00, 21.30-22.00 Республика сасси. (12+) 8.10-8.30, 9.10-9.30, 10.10-10.30, 15.10-15.30, 16.10-16.30, 17.10-17.30, 20.10-20.30, 21.10-21.30, 22.10-22.30, 23.10-23.30 Юрă вăчăри. (12+) 8.30-9.00 Тема дня. (12+) 9.30-10.00 Рабочая смена. (12+) 10.30-11.00 Социальный вопрос. (12+) 11.10-11.30 Тăван юрă-кĕвĕ. (12+) 11.30-12.00, 22.30-23.00 Çемье ăшши. (12+) 12.05-14.00 Чĕререн тухакан сăмахсем. (12+) 14.10-15.00 Янра юрă! (хит-парад). (12+) 15.30-16.00 Ачалăх урхамахĕ. (6+) 16.30-17.00, 23.30-24.00 Экстренный час. (16+) 17.30-18.00 Çĕр сум. (12+) 18.10-18.30 Вырма дневникĕ. (12+) 18.30-19.00 Инçе çултан таврăнсан. (12+) 19.10-20.00 «Хыпар» хаçат тата чăваш интеллигенцийĕ. (12+) 20.30-21.00 Библи калавĕсем. (6+)

Çĕнĕ юрă 6.05-6.10, 7.05-7.10, 8.05-8.10, 9.05-9.10, 10.05-10.10, 11.05-11.10, 14.05-14.10, 15.05-15.10, 16.05-16.10, 17.05-17.10, 18.05-18.10, 19.05-19.10, 20.05-20.10, 21.05-21.10, 22.05-22.10

Чăваш радиовĕ

6.10 Вести-Чувашия
6.24 Анонс передач
6.26 Паттăрлăх
6.40 Столичный курьер
6.54 Пĕр сăвă
6.58-7.00 Погода

* * *

7.10 Вести-Чувашия
7.23 Паянхи кун
7.27 Будьте здоровы
7.37 Тӳсĕм
7.47 Олимпийские горизонты
7.55-8.00 Юрă çаврăмĕ

* * *

12.10-13.00 День за днем. Радиожурнал

* * *

18.10 Çĕнĕ хыпарсем
18.24 Остров молодых
18.39 Каçхи юмах
18.49-19.00 Вести-Чувашия

13 юн кун

1 КАНАЛ

5.00 «Доброе утро»
9.00, 12.00, 15.00, 18.00, 3.00 Новости
9.15, 4.10 «Контрольная закупка»
9.45 «Жить здорово!» 12+
10.55 «Модный приговор»
12.20, 21.30 Т/с «ЛИЧНАЯ ЖИЗНЬ СЛЕДОВАТЕЛЯ САВЕЛЬЕВА» 16+
14.20 «Добрый день»
15.20 Т/с «ЯСМИН» 16+
17.00 «Наедине со всеми» 16+
18.50 «Давай поженимся!» 16+
19.50 «Пусть говорят» 16+
21.00 «Время»
23.30 «Городские пижоны» «Викинги» 18+
1.20, 3.05 Х/ф «ПОКА ТЫ СПАЛ» 12+
3.15 «В наше время» 12+

РОССИЯ 1

5.00 Утро России
9.00 «Генерал звездных войн»
9.55 «О самом главном»
11.00, 14.00, 17.00, 20.00 Вести
11.30, 14.30, 17.45, 19.35 Местное время
11.50, 14.50, 18.05 Вести. Дежурная часть
12.00 Т/с «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ» 12+
13.00 «Особый случай» 12+
15.00 «Девчата» 12+
16.00 Т/с «ПОКА СТАНИЦА СПИТ» 12+
18.15 «Прямой эфир» 12+
20.50 Спокойной ночи, малыши!
21.00 Т/с «КОРОЛЕВА БАНДИТОВ» 12+
0.40 «Душа. Путешествие в посмертие» 12+
1.45 Т/ф «ДВЕНАДЦАТЬ СТУЛЬЕВ»
3.25 «Честный детектив» 16+
4.00 Комната смеха

ЧТВ

6.07-6.10, 6.35-6.41 Вести-Чăваш ен
7.07-7.10, 7.35-7.41 Утро Чувашии
8.07-8.10, 8.35-8.41 Утро Чувашии
11.30-11.50 Вести-Чăваш ен
14.30-14.50 Вести-Чувашия
17.45-18.05 Вести-Чăваш ен
19.35-20.00 Вести-Чувашия

РОССИЯ К

6.30 «Евроньюс»
10.00, 15.00, 19.00, 23.00 Новости культуры
10.20 Х/ф «СТРАННАЯ ЛЮБОВЬ МАРТЫ АЙВЕРС»
12.25 «Уроки рисования с Сергеем Андриякой» «Овощи»
12.55 Д/с «Великие строения древности». «Петра»
13.45 Х/ф «АМЕРИКАНСКАЯ ТРАГЕДИЯ». «ИЛЛЮЗИИ»
15.10 Спектакль «ИДИОТ»
18.00 Звезды нового поколения. Вероника Джиоева
19.15 Д/ф «Тайный советник Королева»
19.55 Вечер Юлия Кима в Доме актера
20.35 «Мировые сокровища культуры»
20.50 «Спокойной ночи, малыши!»
21.00 «Олег Табаков. В поисках радости. Театральная повесть в пяти вечерах»
21.40 Д/с «Сквозь кротовую нору с Морганом Фрименом»
22.30 Д/с «Бабий век». «Связанные богини»
23.20 Д/с «Счастливые люди». «Осень»
0.15 Х/ф «АМЕРИКАНСКАЯ ТРАГЕДИЯ». «СТРАСТИ»
1.30 Х. Родриго. Концерт «Аранхуэс» для гитары с оркестром
1.55 Х/ф «ЗОВИТЕ ПОВИТУХУ. ГЛАВА 2» 16+

НТВ

6.00 «НТВ утром»
8.10 Спасатели 16+
8.35 «До суда» 16+
9.35, 10.20 Т/с «ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА» 16+
10.00, 13.00, 16.00, 19.00 Сегодня
11.55 Суд присяжных 16+
13.20 «Суд присяжных. Окончательный вердикт» 16+
14.30 «Прокурорская проверка» 16+
15.35, 18.35 Обзор. Чрезвычайное происшествие
16.30 Т/с «МОСКВА. ТРИ ВОКЗАЛА-7» 16+
19.55 Т/с «БРАТ ЗА БРАТА» 16+
21.50 Т/с «МЕНТОВСКИЕ ВОЙНЫ» 16+
23.35 «Сегодня. Итоги»
0.00 Т/с «ГЛУХАРЬ. ВОЗВРАЩЕНИЕ» 16+
2.00 «Дачный ответ» 0+
3.05 Т/с «ДВОЕ С ПИСТОЛЕТАМИ» 16+
5.00 Т/с «ТРИ ЗВЕЗДЫ» 16+

ТВЦ

6.00 «Настроение»
8.15 Х/ф «ПОДВИГ РАЗВЕДЧИКА»
10.05 Д/ф «Изношенное сердце Александра Демьяненко» 12+
10.55 «Доктор И...» 16+
11.30, 14.30, 17.30, 22.00 События
11.50 Т/с «В ПОИСКАХ КАПИТАНА ГРАНТА»
14.50, 19.30 Город новостей
15.10, 21.45 Петровка, 38 16+
15.25 Без обмана. «Вечная свежесть. Консерванты» 16+
16.10, 17.50 Х/ф «ИНСПЕКТОР ЛИНЛИ» 16+
18.20 «Право голоса» 16+
19.45 Т/с «СЧАСТЛИВЫЙ БИЛЕТ» 16+
22.30 Линия защиты 16+
23.05 «Хроники московского быта. Рюмка от генсека» 12+
0.00 События. 25-й час
0.20 Х/ф «СИНДРОМ ШАХМАТИСТА» 16+
3.55 «Осторожно, мошенники!» 16+
4.25 Д/ф «Секретный космос» 12+
5.20 Т/с «ДИКИМИ ТРОПАМИ» 12+

РЕН

5.00 «СЛЕДАКИ» 16+
6.00, 13.00 Званый ужин 16+
7.00, 12.00, 19.00 «Информационная программа 112» 16+
7.30, 20.00, 23.30, 4.40 «Смотреть всем!» 16+
8.30, 12.30, 19.30, 23.00 «24» 16+
9.00 «Территория заблуждений» 16+
11.00 Д/ф «Гибель богов» 16+
14.00 «Засуди меня» 16+
15.00 «Семейные драмы» 16+
16.00, 17.00 Не ври мне! 16+
18.00 «Верное средство» 16+
20.30, 0.30 Х/ф «БОЙ С ТЕНЬЮ» 16+
3.00 Х/ф «ШИЗА» 16+

Чăваш Наци телекуравĕ

Профилактика с 6.00 до 17.00
17.00 М/ф «Приключения Рекса» /0+/
17.30 Т/с «Сестры по крови» /16+/
18.30, 23.00 «Республика» хыпарсен кăларăмĕ
18.45 «Ялан янра, чăваш сăмахĕ» /0+/
19.00 «Каçхи тĕл пулу» /12+/
19.30, 23.15 «Республика»
19.45, 23.30 «По существу» /12+/
20.00 «Правительственная связь» /12+/
20.30, 23.45 «Один день с профессионалом» /12+/
21.00 Х/ф «Жулики» /16+/

Чăваш Наци радиовĕ

6.05-6.10 Хыпарсем. (12+) 6.10-6.30, 7.10-8.00 Ирхи кăмăл. (12+) 6.30-7.00, 22.30-23.00 Республика сасси. (12+) 7.05.-7.10 Хыпарсем. (12+) 8.00-20.00 **ПРОФИЛАКТИКА НА РАДИО** 20.05-20.30 . 22.10-22.30, 23.10-23.30 Юрă вачăри (12+) 20.30-21.00 Библи калавĕсем. (6+) 21.10-22.00 Чĕнтĕрлĕ чаршав. (12+) 23.30-24.00 Присягая Родине. (12+)

Çĕнĕ юрă 6.05-6.10, 7.05-7.10, 8.05-8.10, 9.05-9.10, 10.05-10.10, 11.05-11.10, 14.05-14.10, 15.05-15.10, 16.05-16.10, 17.05-17.10, 18.05-18.10, 19.05-19.10, 20.05-20.10, 21.05-21.10, 22.05-22.10

Чăваш радиовĕ

6.10 Вести-Чувашия
6.24 Анонс передач
6.26 Хамăр ял
6.34 Имею право
6.40 Столичный курьер
6.54 Юрă çаврăмĕ
6.58-7.00 Погода

* * *

7.10 Вести-Чувашия
7.23 Паянхи кун
7.26 Мозаика
7.37 Права потребителя
7.43-8.00 Ирхи концерт

* * *

12.10-13.00 День за днем. Радиожурнал

* * *

18.10 Çĕнĕ хыпарсем
18.24 Юрă çаврăмĕ
18.29 Будни ЖКХ
18.39 Каçхи юмах
18.49 -19.00 Вести-Чувашия

14 кĕçнерни кун

1 КАНАЛ

5.00 «Доброе утро»
9.00, 12.00, 15.00, 18.00, 3.00 Новости
9.15 «Контрольная закупка»
9.45 «Жить здорово!» 12+
10.55 «Модный приговор»
12.20, 21.30 Т/с «ЛИЧНАЯ ЖИЗНЬ СЛЕДОВАТЕЛЯ САВЕЛЬЕВА» 16+
14.20 «Добрый день»
15.20 Т/с «ЯСМИН» 16+
17.00 «Наедине со всеми» 16+
18.50 «Давай поженимся!» 16+
19.50 «Пусть говорят» 16+
21.00 «Время»
23.30 «Городские пижоны» «Викинги» 18+
1.25, 3.05 Х/ф «УОЛЛ-СТРИТ» 16+
3.50 «В наше время» 12+

РОССИЯ 1

5.00 Утро России
9.00, 3.30 Т/ф «Запрещенная история» 12+
9.55 «О самом главном»
11.00, 14.00, 17.00, 20.00 Вести
11.30, 14.30, 17.45, 19.35 Местное время
11.50, 14.50, 18.05 Вести. Дежурная часть
12.00 Т/с «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ» 12+
13.00 «Особый случай» 12+
15.00 «Девчата» 12+
16.00 Т/с «ПОКА СТАНИЦА СПИТ» 12+
18.15 «Прямой эфир» 12+
20.50 Спокойной ночи, малыши!
21.00 Т/с «КОРОЛЕВА БАНДИТОВ.» 12+
0.40 «Страшный суд» 12+
1.50 Т/ф «ДВЕНАДЦАТЬ СТУЛЬЕВ»
4.25 Комната смеха

ЧТВ

6.07-6.10, 6.35-6.41 Вести-Чăваш ен
7.07-7.10, 7.35-7.41 Утро Чувашии
8.07-8.10, 8.35-8.41 Утро Чувашии
9.00 Доступная среда
9.15-9.55 Мир искусства. 100 лет композитору А.Г. Орлову-Шузьм /на чувашском языке/
11.30-11.50 Вести-Чăваш ен
14.30-14.50 Вести-Чувашия
17.45-18.05 Вести-Чăваш ен
19.35-20.00 Вести-Чувашия

РОССИЯ К

6.30 «Евроньюс»
10.00, 15.00, 19.00, 23.00 Новости культуры
10.20 Х/ф «МОЙ ДОРОГОЙ СЕКРЕТАРЬ»
11.55 Д/ф «Мелодия души. Сергей Слонимский»
12.25 «Уроки рисования с Сергеем Андриякой» «Рыбы»
12.55 Д/ф «Загадки мумии Нефертити»
13.45 Х/ф «АМЕРИКАНСКАЯ ТРАГЕДИЯ». «СТРАСТИ»
15.10 Спектакль «ПОСЛЕДНИЕ»
17.45 «Мировые сокровища культуры»
18.00 Звезды нового поколения. Евгений Кисин
19.15 Д/ф «Ирина Мазуркевич. От Мозыря до Парижа»
19.55 Д/ф «Silentium»
20.50 «Спокойной ночи, малыши!»
21.00 «Олег Табаков. В поисках радости. Театральная повесть в пяти вечерах» Вечер 4-й
21.40 Д/с «Сквозь кротовую нору с Морганом Фрименом»
22.30 Д/с «Бабий век». «Отчаянные домохозяйки»
23.20 Д/с «Счастливые люди»
0.15 Х/ф «АМЕРИКАНСКАЯ ТРАГЕДИЯ». «СУД»
1.30 Н. Метнер. «Романтическая соната»
1.55 Х/ф «ЗОВИТЕ ПОВИТУХУ. ГЛАВА 2» 16+

НТВ

6.00 «НТВ утром»
8.10 Спасатели 16+
8.35 «До суда» 16+
9.35, 10.20 Т/с «ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА» 16+
10.00, 13.00, 16.00, 19.00 Сегодня
11.55 Суд присяжных 16+
13.20 «Суд присяжных. Окончательный вердикт» 16+
14.30 «Прокурорская проверка» 16+
15.35, 18.35 Обзор. Чрезвычайное происшествие
16.30 Т/с «МОСКВА. ТРИ ВОКЗАЛА-7» 16+
19.55 Т/с «БРАТ ЗА БРАТА» 16+
21.50 Т/с «МЕНТОВСКИЕ ВОЙНЫ» 16+
23.35 «Сегодня. Итоги»
0.00 Т/с «ГЛУХАРЬ. ВОЗВРАЩЕНИЕ» 16+
3.00 Дикий мир 0+
3.10 Т/с «ДВОЕ С ПИСТОЛЕТАМИ» 16+
5.00 Т/с «ТРИ ЗВЕЗДЫ» 16+

ТВЦ

6.00 «Настроение»
8.15 Х/ф «РУССКИЙ СУВЕНИР» 12+
10.20 «Неуловимые мстители» 12+
10.55 «Доктор И...» 16+
11.30, 14.30, 17.30, 22.00 События
11.50 Т/с «В ПОИСКАХ КАПИТАНА ГРАНТА»
14.50, 19.30 Город новостей
15.10, 21.45 Петровка, 38 16+
15.25 «Хроники московского быта. Рюмка от генсека» 12+
16.10, 17.50 Х/ф «ИНСПЕКТОР ЛИНЛИ» 16+
18.25 «Право голоса» 16+
19.45 Т/с «СЧАСТЛИВЫЙ БИЛЕТ» 16+
22.30 «Истории спасения» 16+
23.05 Д/ф «Первая мировая. Неожиданные итоги» 12+
0.00 События. 25-й час
0.20 Х/ф «РУГАНТИНО» 16+
2.35 Т/с «ИСЦЕЛЕНИЕ ЛЮБОВЬЮ» 12+
3.30 Д/ф «Братья Нетто. История одной разлуки» 12+
4.20 Д/ф «Дело судей» 12+
5.15 Т/с «ДИКИМИ ТРОПАМИ» 12+

РЕН

5.00 «СЛЕДАКИ» 16+
6.00, 13.00 Званый ужин 16+
7.00, 12.00, 19.00 «Информационная программа 112» 16+
7.30, 20.00, 23.30 «Смотреть всем!» 16+
8.30, 12.30, 19.30, 23.00 «24» 16+
9.00 «Вам и не снилось»: «Шпионы его величества» 16+
14.00 «Засуди меня» 16+
15.00 «Семейные драмы» 16+
16.00, 17.00 Не ври мне! 16+
18.00 «Верное средство» 16+
20.30, 0.30 Х/ф «БОЙ С ТЕНЬЮ-2: РЕВАНШ» 16+
3.00 «Чистая работа» 12+
4.00 Х/ф «СУПЕРМЕНЕДЖЕР, ИЛИ МОТЫГА СУДЬБЫ» 16+

Чăваш Наци телекуравĕ

06.00, 18.30, 23.00 «Республика» хыпарсен кăларăмĕ
06.15 «Ялан янра, чăваш сăмахĕ» /0+/
06.30, 19.30, 23.30 «Республика»
06.45 «По существу» /12+/
07.00, 17.00 М/ф «Приключения Рекса» /0+/
07.30, 17.30 Т/с «Сестры по крови» /16+/
08.30 Д/ф «Тетрадь из сожженного гетто» /16+/
09.30 Х/ф «Жулики» /16+/
11.00 «Еда с Зиминым. Кулинарная программа /12+/
11.30 Д/ф «За гранью тишины. Инфразвук-убийца» /16+/
12.30 «Час суда» /12+/
13.30 М/с «Симба. Король-лев» /12+/
14.00 Д/ф «Скажи, что не так» /16+/
15.00 Т/с «Генеральская внучка» /16+/
18.45, 23.15 «Тĕплĕ калаçу» /12+/
19.00 «Яш, чух, çамрăк чух» /12+/
20.00, 0.00 «Сто лиц столицы» /12+/
20.30 «На посту № 1» /12+/
20.45 «Местное самоуправление» /12+/
21.00 Х/ф “На открытой воде” /12+/

Чăваш Наци радиовĕ

6.10-6.30, 7.10-8.00 Ирхи кăмăл. (12+) 6.30-7.00, 8.10-8.30, 9.10-9.30, 14.10-14.30, 17.10-17.30, 19.10-19.30, 20.10-20.30, 22.10-22.30, 23.10-23.30 Юрă вăчăри. (12+) 7.10-8.00 Путешествие в историю чуваш. (12+) 8.30-9.00, 22.30-23.00 Республика сасси. (12+) 9.10-10.00 «Хыпар» хаçат тата чăваш интеллигенцийĕ. (12+) 10.10-11.00 Пĕччен мар.(12+) 11.10-12.00 Чĕнтĕрлĕ чаршав. (12+) 12.05-14.00 Чĕререн тухакан сăмахсем. (12+) 14.30-15.00 Азы православия. (12+) 15.10-16.00 Путешествие в историю чуваш. (12+) 16.10-16.30 Тăван юрă-кĕвĕ. (12+) 16.30-17.00, 23.30-24.00 Экстренный час. (16+) 17.30-18.00 Ачалăх урхамахĕ. (6+) 18.10-18.30 Вырма дневникĕ. (12+) 18.30-19.00 Инçе çултан таврăнсан. (12+) 19.30-20.00 Юрату авăрĕнче. (12+) 20.30-22.00 Çичĕ юрă. (12+)

Çĕнĕ юрă 6.05-6.10, 7.05-7.10, 8.05-8.10, 9.05-9.10, 10.05-10.10, 11.05-11.10, 14.05-14.10, 15.05-15.10, 16.05-16.10, 17.05-17.10, 18.05-18.10, 19.05-19.10, 20.05-20.10, 21.05-21.10, 22.05-22.10

Чăваш радиовĕ

6.10 Вести-Чувашия
6.24 Анонс передач
6.26 Юхма енĕм – Патăрьел
6.31 Спорт площадки
6.40 Столичный курьер
6.54 Юрă çаврăмĕ
6.58-7.00 Погода

* * *

7.10 Вести-Чувашия
7.22 Паянхи кун
7.27 Открытая студия
7.56-8.00 Юрă çаврăмĕ

* * *

12.10-13.00 День за днем. Радиожурнал

* * *

18.10 Çĕнĕ хыпарсем
18.24 Ырă-çке çу кунĕсем
18.49-19.00 Вести-Чувашия

15 эрне кун

1 КАНАЛ

5.00 «Доброе утро»
9.00, 12.00, 15.00, 18.00 Новости
9.15, 4.50 «Контрольная закупка»
9.45 «Жить здорово!» 12+
10.55 «Модный приговор»
12.20 Т/с «ЛИЧНАЯ ЖИЗНЬ СЛЕДОВАТЕЛЯ САВЕЛЬЕВА» 16+
14.20 «Добрый день»
15.20 Т/с «ЯСМИН» 16+
17.00 «Наедине со всеми» 16+
18.50 «Поле чудес» 16+
19.50, 21.30 «Точь-в-точь»
21.00 «Время»
23.20 «Городские пижоны» «Сэлинджер» 16+
1.45 Х/ф «ОБРАТНАЯ СТОРОНА ПОЛУНОЧИ» 16+

РОССИЯ 1

5.00 Утро России
9.00, 3.40 Т/ф «Запрещенная история» 12+
9.55 «О самом главном»
11.00, 14.00, 17.00, 20.00 Вести
11.30, 14.30, 17.45, 19.35 Местное время
11.50, 14.50, 18.05 Вести. Дежурная часть
12.00 Т/с «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ» 12+
13.00 «Особый случай» 12+
15.00 «Девчата» 12+
16.00 Т/с «ПОКА СТАНИЦА СПИТ» 12+
18.15 «Прямой эфир» 12+
21.00 Х/ф «ЧЕЛОВЕК-ПРИМАНКА» 12+
0.35 «Живой звук»
2.35 Горячая десятка 12+
4.40 Комната смеха

ЧТВ

6.07-6.10, 6.35-6.41 Вести-Чăваш ен
7.07-7.10, 7.35-7.41 Утро Чувашии
8.07-8.10, 8.35-8.41 Утро Чувашии
9.00 Телеюрă
9.40-9.55 Точка зрения
11.30-11.50 Вести-ПФО
14.30-14.50 Вести-Чувашия
17.45-18.05 Вести-Чăваш ен
19.35-20.00 Вести-Чувашия

РОССИЯ К

6.30 «Евроньюс»
10.00, 15.00, 19.00, 23.10 Новости культуры
10.20 Х/ф «ПОТЕРЯННЫЙ РАЙ»
11.55 Д/ф «Надежда Казанцева. Парадоксы судьбы»
12.25 «Уроки рисования с Сергеем Андриякой» «Лобстер»
12.50 Д/ф «Леди Као - татуированная мумия»
13.45 Х/ф «АМЕРИКАНСКАЯ ТРАГЕДИЯ». «СУД»
15.10 Спектакль «ДЯДЯ ВАНЯ»
17.45 Звезды нового поколения. Катя Буниатишвили
18.30 Д/с «Нефронтовые заметки»
19.15 Х/ф «ДВЕНАДЦАТАЯ НОЧЬ»
20.45 «Олег Табаков. В поисках радости. Театральная повесть в пяти вечерах» Вечер 5-й
21.25 «Мировые сокровища культуры»
21.40, 23.30 Мировая премьера. Анна Нетребко, Пласидо Доминго и хор Венской оперы в спектакле Зальцбургского фестиваля - опере Дж. Верди «ТРУБАДУР»
0.35 Х/ф «ВРАТАРЬ»
1.50 Д/ф «Франц Фердинанд»
1.55 Х/ф «ЗОВИТЕ ПОВИТУХУ. ГЛАВА 2» 16+

НТВ

6.00 «НТВ утром»
8.10 Спасатели 16+
8.35 «До суда» 16+
9.35, 10.20 Т/с «ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА» 16+
10.00, 13.00, 16.00, 19.00 Сегодня
11.55 Суд присяжных 16+
13.20 «Суд присяжных. Окончательный вердикт» 16+
14.30 «Прокурорская проверка» 16+
15.35, 18.35 Обзор. Чрезвычайное происшествие
16.30 Т/с «МОСКВА. ТРИ ВОКЗАЛА-7» 16+
19.55 Т/с «БРАТ ЗА БРАТА» 16+
0.40 Т/с «ГЛУХАРЬ. ВОЗВРАЩЕНИЕ» 16+
2.40 Дикий мир
3.15 Т/с «ДВОЕ С ПИСТОЛЕТАМИ» 16+
5.05 Т/с «ТРИ ЗВЕЗДЫ» 16+

ТВЦ

6.00 «Настроение»
8.20 Х/ф «ТРЕВОЖНЫЙ ВЫЛЕТ»
10.05 Д/ф «Наталья Крачковская. Слезы за кадром» 12+
10.55 «Доктор И...» 16+
11.30, 14.30, 17.30, 22.00 События
11.50 Т/с «В ПОИСКАХ КАПИТАНА ГРАНТА»
13.20 Д/ф «Список Лапина. Запрещенная эстрада» 12+
14.50, 19.30 Город новостей
15.10, 21.45, 1.15 Петровка, 38 16+
15.25 Д/ф «Первая мировая. Неожиданные итоги» 12+
16.10, 17.50 Х/ф «ИНСПЕКТОР ЛИНЛИ» 16+
18.20 «Право голоса» 16+
19.45 Х/ф «СЫЩИК ПУТИЛИН» 12+
22.25 Х/ф «ДЖИВС И ВУСТЕР» «ЖЕМЧУЖНОЕ ОЖЕРЕЛЬЕ» 12+
23.30 Х/ф «РАЙСКОЕ ЯБЛОЧКО» 12+
1.30 Т/с «ИСЦЕЛЕНИЕ ЛЮБОВЬЮ» 12+
2.30 Д/ф «Звезды и наркотики» 16+
4.05 «Профессия - вор» 16+
4.45 Т/с «ДИКИМИ ТРОПАМИ» 12+

РЕН

5.00 Х/ф «СУПЕРМЕНЕДЖЕР, ИЛИ МОТЫГА СУДЬБЫ» 16+
5.30 «СЛЕДАКИ» 16+
6.00, 13.00 Званый ужин 16+
7.00, 12.00, 19.00 «Информационная программа 112» 16+
7.30, 23.00 «Смотреть всем!» 16+
8.30, 12.30, 19.30 «24» 16+
9.00 «Вам и не снилось»: «Битва с черным драконом» 16+
14.00 «Засуди меня» 16+
15.00 «Семейные драмы» 16+
16.00, 17.00 Не ври мне! 16+
18.00 «Верное средство» 16+
20.00 Д/ф «Бессмертие против смерти» 16+
21.00 Д/ф «Мужчина против женщины» 16+
22.00 Д/ф «Еда против человека» 16+
0.00 Х/ф «НЕСНОСНЫЕ БОССЫ» 16+
1.45 Х/ф «ОРУЖЕЙНЫЙ БАРОН» 16+
4.00 Х/ф «ПОДЗЕМЕЛЬЕ ДРАКОНОВ» 16+

Чăваш Наци телекуравĕ

06.00, 18.30, 23.00 “Республика” хыпарсен кăларăмĕ
06.15 «Тĕплĕ калаçу» /12+/
06.30, 19.30, 23.15 “Республика”
07.00, 17.00 М/ф «Приключения Рекса» /0+/
07.30, 17.30 Т/с «Сестры по крови» /16+/
08.30 Д/ф «Пришельцы» /16+/
09.30 Х/ф «На открытой воде» /12+/
11.30 «Утомленный славой» /16+/
12.30 «Час суда» /12+/
13.30 М/с «Симба. Король-лев» /12+/
14.00 Д/ф «Скажи, что не так» /16+/
15.00 Т/с «Генеральская внучка» /16+/
16.00 Д/ф «Любовь вопреки» /16+/
18.45 «Чăваш халăх юмахĕсем» /0+/
19.00 «Эх, юррăм, янăра» /12+/
19.45, 23.30 «По существу» /12+/
20.00, 0.00 «Наобум» /12+/
20.30 «След в истории» /6+/
21.00 «Пошептушки» /0+/
21.15 Х/ф «Мишу из Д' Обера» /12+/

Чăваш Наци радиовĕ

6.10-6.30, 7.10-8.00 Ирхи кăмăл. (12+) 6.30-7.00 Вырма дневникĕ. (12+) 8.10-8.30, 10.10-10.30, 14.10-14.30, 16.10-16.30, 18.10-18.30, 19.10-19.30 Юрă вăчăри. (12+) 8.30-9.00 Голос Республики. (12+) 9.10-10.00 Не формат. (12+) 10.30-11.00 . (12+) 11.10-11.30, 16.10-16.30 Тăван юрă-кĕвĕ. (12+) 11.30-12.00 Пултарулăх çулĕпе. (12+) 12.05-14.00 Чĕререн тухакан сăмахсем. (12+) 14.30-15.00 Çĕр сум. (12+) 15.10-16.00 Пачăшкă сăмахĕ. (12+) 16.30-17.00 Социальный вопрос. (12+) 17.10-17.30 Тăван юрă-кĕвĕ. (12+) 17.30-18.00 Чĕрере çуралнă сăвăсем. (12+) 18.30-19.00 Ялтан-яла. (12+) 19.30-20.00 Присягая Родине. (12+) 20.10-24.00 Каçхи микс. (12+)

Çĕнĕ юрă 6.05-6.10, 7.05-7.10, 8.05-8.10, 9.05-9.10, 10.05-10.10, 11.05-11.10, 14.05-14.10, 15.05-15.10, 16.05-16.10, 17.05-17.10, 18.05-18.10, 19.05-19.10, 20.05-20.10, 21.05-21.10, 22.05-22.10

Чăваш радиовĕ

6.10 Вести-Чувашия
6.24 Анонс передач
6.26 Чăваш тĕнчи
6.35 Юрă çаврăмĕ
6.40 Столичный курьер
6.54 Юрă çаврăмĕ
6.58-7.00 Погода

* * *

7.10 Вести-Чувашия
7.23 Паянхи кун
7.28 Из сводок МВД
7.38 Ăстаçă
7.48-8.00 Кăмăлтан. Ирхи концерт

* * *

12.10-13.00 День за днем. Радиожурнал

* * *

18.10 Çĕнĕ хыпарсем
18.25 Ăраскал
18.49-19.00 Вести-Чувашия

16 шăмат кун

1 КАНАЛ

5.40, 6.10 Х/ф «ВО БОРУ БРУСНИКА» 12+
6.00, 10.00, 12.00, 18.00 Новости
8.45 «Смешарики. Новые приключения»
9.00 «Играй, гармонь любимая!»
9.45 «Слово пастыря»
10.15 «Смак» 12+
10.55 «Валерия. От разлуки до любви» 12+
12.15 «Идеальный ремонт»
13.10 «Песни для любимых»
15.00 Х/ф «КАРНАВАЛ»
18.20 «Кто хочет стать миллионером?»
19.25 «Две звезды»
21.00 «Время»
21.30 «Сегодня вечером» 16+
23.10 «КВН» Премьер-лига 16+
0.45 Х/ф «ЛЮБОВЬ И ДРУГИЕ ЛЕКАРСТВА» 18+
2.50 Х/ф «ИСЧЕЗАЮЩАЯ ТОЧКА» 16+
4.45 «В наше время» 12+

РОССИЯ 1

5.25 Х/ф «ГОРЯЧИЙ СНЕГ»
7.30 «Сельское утро»
8.00, 11.00, 14.00, 20.00 Вести
8.15, 11.10, 14.20 Местное время. Вести-Москва
8.25, 4.55 «Планета собак»
9.00 «Правила жизни 100-летнего человека»
10.05 «Моя планета» представляет. «Озеро Тургояк» «Колумбия. В поисках счастья»
11.20 Вести. Дежурная часть
11.55, 14.30 Х/ф «ЛЮБОВЬ БЕЗ ЛИШНИХ СЛОВ» 12+
15.45 «Смеяться разрешается»
17.00 Субботний вечер
18.55 «Клетка»
21.00 Х/ф «СЧАСТЛИВЫЙ ШАНС» 12+
0.50 Х/ф «ЗОЛОТЫЕ НЕБЕСА» 12+
2.50 Х/ф «МЕТКА» 16+
5.30 Комната смеха

ЧТВ

8.15-8.25 Вести-Чăваш ен
10.05 Для вас, любимые. Концерт по заявкам
10.50-11.00 Солнечный зайчик /на чувашском языке/
14.20-14.30 Вести-Чувашия

РОССИЯ К

6.30 «Евроньюс»
10.00 «Обыкновенный концерт с Эдуардом Эфировым»
10.30 Х/ф «ДВЕНАДЦАТАЯ НОЧЬ»
11.55 «Больше, чем любовь»
12.40 Большая семья. Микаэлу Таривердиеву посвящается...
13.35 Пряничный домик. «Я послал тебе бересту»
14.00, 1.55 Д/с «Школа выживания в мире насекомых» Д/с (Германия). 3-я серия. «Как не стать добычей»
14.50 «Красуйся, град Петров!» Зодчий Лео фон Кленце
15.20 Анна Нетребко, Пласидо Доминго и хор Венской оперы в спектакле Зальцбургского фестиваля - опере Дж. Верди «ТРУБАДУР»
17.50 «Православие в Японии»
18.35 Эльдар Рязанов. Концерт по заявкам
20.10 «Острова»
20.50 Х/ф «ГОРОЖАНЕ»
22.15 Д/ф «Новые «Воспоминания о будущем»
23.00 Х/ф «ПОЛУНОЧНЫЙ КОВБОЙ» 18+
0.50 Д/ф «Поднебесная архитектура»
1.30 М/ф «Сказки старого пианино»
2.50 Д/ф «Жюль Верн»

НТВ

6.00 Т/с «ПОРОХ И ДРОБЬ» 16+
8.00, 10.00, 13.00, 16.00, 19.00 Сегодня 16+
8.15 «Золотой ключ»
8.45 Их нравы
9.25 «Готовим с Алексеем Зиминым»
10.20 Главная дорога 16+
10.55 Кулинарный поединок
12.00 Квартирный вопрос
13.25 Своя игра
14.10 Х/ф «ДВОЕ» 16+
16.15 Следствие вели...16+
17.10 Т/с «УЛИЦЫ РАЗБИТЫХ ФОНАРЕЙ» 16+
19.55 «Самые громкие русские сенсации» 16+
21.45 Ты не поверишь! 16+
22.25 Т/с «ГРАЖДАНКА НАЧАЛЬНИЦА. ПРОДОЛЖЕНИЕ» 16+
0.20 «Жизнь как песня. Стас Пьеха» 16+
1.40 «Остров» 16+
3.05 Т/с «ДВОЕ С ПИСТОЛЕТАМИ» 16+
5.05 Т/с «ТРИ ЗВЕЗДЫ» 16+

ТВЦ

5.30 Марш-бросок 12+
5.55 М/ф «Каникулы в Простоквашино», «Крокодил Гена», «Сказка о попе и о работнике его балде»
7.05 Х/ф «СВОЙ ПАРЕНЬ»
8.35 Православная энциклопедия 6+
9.05 Х/ф «КОРОНА РОССИЙСКОЙ ИМПЕРИИ, ИЛИ СНОВА НЕУЛОВИМЫЕ»
11.15 Петровка, 38 16+
11.30, 14.30, 21.00 События
11.50 Х/ф «УЛИЦА ПОЛНА НЕОЖИДАННОСТЕЙ»
13.10 Х/ф «РАЙСКОЕ ЯБЛОЧКО» 12+
14.45 Х/ф «РАЙСКОЕ ЯБЛОЧКО»
15.10 Х/ф «НЕВЕЗУЧИЕ» 12+
17.00 Х/ф «БОЛЬШОЕ ЗЛО И МЕЛКИЕ ПАКОСТИ» 12+
21.20 Х/ф «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ШЕРЛОКА ХОЛМСА И ДОКТОРА ВАТСОНА. СОКРОВИЩА АГРЫ»
0.15 Х/ф «МИСС ФИШЕР» 16+
1.15 Д/ф «Владислав Третьяк. Ненавижу проигрывать»
2.15 Т/с «ИСЦЕЛЕНИЕ ЛЮБОВЬЮ» 12+
3.15 «Истории спасения» 16+
3.50 Д/ф «Стихии Москвы. Воздух» 12+
4.35 Д/ф «Черная кровь» 16+

РЕН

5.00 Х/ф «ПОДЗЕМЕЛЬЕ ДРАКОНОВ» 16+
6.00 Т/с «ТУЛЬСКИЙ ТОКАРЕВ» 16+
9.40 «Чистая работа» 12+
10.30 Д/ф «В поисках леопарда» 16+
11.00 «Смотреть всем!» 16+
12.30 «24» 16+
13.00 «Военная тайна» 16+
15.00 «Территория заблуждений» 16+
19.00 «Собрание сочинений» Концерт Михаила Задорнова 16+
22.10, 4.30 Х/ф «ПОБЕГ» 16+
0.30 Т/с «ДЕТИ ВОДОЛЕЯ» 16+

Чăваш Наци телекуравĕ

06.00 “Республика” хыпарсен кăларăмĕ
06.15 «Чăваш халăх юмахĕсем» /0+/
06.30 “Республика”
06.45 «По существу» /12+/
07.00 М/ф «Приключения Рекса» /0+/
07.30 «Сто вопросов к взрослому» /12+/
08.30 «Дело вкуса». Кулинарная программа /6+/
09.00 «Акилбупсер» /6+/
09.15 «Ылтăн çӳпçерен» /0+/
9.30 «Попугайлă хĕрарăм». Чăвашла куçарнă фильм /12+/
11.50 Х/ф «Два капитана» /12+/
14.00 «Яш, чух, çамрăк чух». Танцевальный флеш-моб от Национальной телерадиокомпании Чувашии. Прямая трансляция с Красной площади г. Чебоксары
15.00 «Чебоксары – город славы трудовой». Гала-концерт участников творческого фестиваля. Прямая трансляция с Красной площади г. Чебоксары
16.30 «Сто лиц столицы» /6+/
17.00 «Один день с профессионалом» /12+/
17.30 «Местное самоуправление» /12+/
18.00 “Родники России” Телеверсия /12+/
21.00 Т/с «Генеральская внучка» /16+/
23.30 Т/с «Двое детей, жена и дочь» /16+/

Чăваш Наци радиовĕ

6.05-7.00 Чĕнтĕрлĕ чаршав. (12+) 7.05-8.00 Женская среда. (12+) 9.05-9.30, 10.05-10.30, 15.05-15.30, 16.05-16.30, 18.10-18.30, 19.05-19.30 Юрă вăчăри. (12+) 8.30-9.00 Инçе çултан таврăнсан. (12+) 9.30-10.00 Рабочая смена. (12+) 10.30-11.00 Чĕрĕлĕх çути. (12+) 11.05-11.30, 15.05-15.30, 17.05-17.30 Тăван юрă-кĕвĕ. (12+) 11.30-12.00 Ачалăх урхамахĕ. (12+) 12.00-12.10 Хыпарсем. (12+) 12.10-14.00 Чĕререн тухакан сăмахсем. (12+) 14.05-15.00 Радиотеатр. 1 пайĕ. (12+) 15.30-16.00 Пултарулăх çулĕпе. (12+) 16.00-16.10 Хыпарсем. (12+) 16.30-17.00 Символ веры. (12+) 17.30-18.00 Шурăм пуç. (12+) 18.30-19.00 Ялтан яла. (12+) 19.30-20.00 Уйăхпи юмахĕсем. (6+) 20.05-24.00 Каçхи микс. (12+)

Çĕнĕ юрă 6.05-6.10, 7.05-7.10, 8.05-8.10, 9.05-9.10, 10.05-10.10, 11.05-11.10, 14.05-14.10, 15.05-15.10, 16.05-16.10, 17.05-17.10, 18.05-18.10, 19.05-19.10, 20.05-20.10, 21.05-21.10, 22.05-22.10

Чăваш радиовĕ

7.10 Вести-Чувашия
7.23 Анонс передач
7.25 Паянхи кун
7.31 Столичный курьер
7.42 С нами Бог
7.57-8.00 Юрă çаврăмĕ

* * *

12.10 Голос оперы
12.33 Килте пĕçерер-ха
12.39-13.00 Эсир юратнă юрă-кĕвĕ

* * *

18.10-19.00 Юрă пултăр парне. Тӳрĕ эфир

17 вырсарни кун

1 КАНАЛ

6.00, 10.00, 12.00 Новости
6.10 Х/ф «ШАЛЬНАЯ БАБА» 16+
8.10 «Служу Отчизне!»
8.40 «Смешарики. ПИН-код»
8.55 «Здоровье» 16+
10.15 «Непутевые заметки» 12+
10.35 «Пока все дома»
11.25 «Фазенда»
12.15 «Идеальный ремонт»
13.10 «По следам великих русских путешественников» 16+
14.10 «Что? Где? Когда?»
15.20 «Среда обитания» 12+
16.20 «Минута славы» 12+
17.50 «Куб» 12+
18.55 «ДОстояние РЕспублики: Расул Гамзатов» 12+
21.00 «Время»
21.30 «Повтори!» Пародийное шоу 16+
23.45 Х/ф «РОМАН С КАМНЕМ» 18+
1.45 Х/ф «В ОЖИДАНИИ ВЫДОХА» 18+
4.00 «Контрольная закупка»

РОССИЯ 1

6.00 Х/ф «МЫ ИЗ ДЖАЗА»
7.45 «Планета вкусов» с Антоном Зайцевым
8.20 «Смехопанорама» Евгения Петросяна
8.50 Утренняя почта
9.25 «Свадебный генерал» 12+
10.20 Местное время. Вести-Москва. Неделя в городе
11.00, 14.00, 20.00 Вести
11.10 «Про декор»
12.10, 14.30 Т/с «ЛЮБОВЬ - НЕ КАРТОШКА» 12+
14.20 Местное время. Вести-Москва
21.00 «Воскресный вечер с Владимиром Соловьевым» 12+
22.50 Х/ф «НА ВСЮ ЖИЗНЬ» 12+
0.40 Х/ф «ТАМ, ГДЕ ЖИВЕТ ЛЮБОВЬ» 12+
2.40 «Моя планета» представляет. «Озеро Тургояк» «Колумбия. В поисках счастья»
3.40 Комната смеха

ЧТВ

10.20-11.00 Вести-Чувашия. События недели

РОССИЯ К

6.30 «Евроньюс»
10.00 «Обыкновенный концерт с Эдуардом Эфировым»
10.35 Х/ф «ГОРОЖАНЕ»
11.55 «Легенды мирового кино» Борис Чирков
12.25 «Цирк Массимо»
13.20, 1.55 Д/ф «Райский уголок на земле инков»
14.15 «Пешком...» Москва бронзовая
14.40 «Музыкальная кулинария. Гектор Берлиоз. Жизнь Артиста»
15.35 Д/ф «О времени и о себе»
16.15 «Признание в любви» Концерт-посвящение Георгию Гараняну
17.05 Д/ф «Поднебесная архитектура»
17.45 Х/ф «СТАРОМОДНАЯ КОМЕДИЯ»
19.15 «Муслим Магомаев. Шлягеры XX века»
20.40 «Искатели» «Тайна узников Кексгольмской крепости»
21.25 Фильм-балет «АНЮТА»
22.35 Д/ф «Синее море...Белый пароход... Валерия Гаврилина»
23.30 Х/ф «ТАЙНА ЭДВИНА ДРУДА»
1.15 Жак Лусье. Сольный концерт в Кельне
2.50 Д/ф «Навои»

НТВ

6.00 Т/с «ПОРОХ И ДРОБЬ» 16+
8.00, 10.00, 13.00, 16.00, 19.00 Сегодня 16+
8.15 «Русское лото плюс»
8.45 Их нравы
9.25 Едим дома
10.20 «Чудо техники» 12+
10.55 Кремлевские жены 16+
12.00 «Дачный ответ»
13.20 СОГАЗ - Чемпионат России по футболу 2014/2015. ЦСКА - «Спартак»
15.30 «Бывает же такое!» 16+
16.15 Следствие вели...16+
17.10 Т/с «УЛИЦЫ РАЗБИТЫХ ФОНАРЕЙ» 16+
19.55 Т/с «МЕНТ В ЗАКОНЕ-8» 16+
23.50 «Враги народа» 16+
0.45 «Дело темное» 16+
1.35 «Остров» 16+
3.05 Т/с «ДВОЕ С ПИСТОЛЕТАМИ» 16+
5.05 Т/с «ТРИ ЗВЕЗДЫ» 16+

ТВЦ

5.25 Х/ф «КОРОНА РОССИЙСКОЙ ИМПЕРИИ, ИЛИ СНОВА НЕУЛОВИМЫЕ»
7.35 «Фактор жизни» 6+
8.05 Х/ф «МАТЕРИНСКИЙ ИНСТИНКТ» 16+
10.05 «Барышня и кулинар» 6+
10.35 Д/ф «Владимир Этуш. Меня спасла любовь» 12+
11.30, 14.30, 21.00 События
11.45 Х/ф «ВЫСТРЕЛ В ТУМАНЕ» 16+
13.25 «Смех с доставкой на дом» 12+
14.00 Эдуард Радзюкевич в программе «Приглашает Борис Ноткин» 12+
14.50 «Задорнов больше чем Задорнов» Фильм-концерт 12+
16.20 Х/ф «СТРАШНАЯ КРАСАВИЦА» 12+
18.15, 21.20 Х/ф «ПЕРВАЯ ПОПЫТКА» 16+
22.25 Х/ф «ВЕРА» 16+
0.15 Х/ф «НЕВЕЗУЧИЕ» 12+
2.05 Д/ф «Гражданская война. Забытые сражения» 12+
3.40 Д/ф «Боль» 12+
5.20 Т/с «ДИКИМИ ТРОПАМИ» 12+

РЕН

5.00 Х/ф «ПОБЕГ» 16+
7.00 «Собрание сочинений» Концерт Михаила Задорнова 16+
10.00 Т/с «ГАИШНИКИ» 16+
2.45 Х/ф «ОЧЕНЬ СТРАШНОЕ КИНО-3» 16+
4.15 Т/с «НАСТОЯЩЕЕ ПРАВОСУДИЕ: ПРИЗРАК» 16+

Чăваш Наци телекуравĕ

06.00 Д/ф «Было, но прошло. В.Матецкий» /16+/
07.00 М/ф «Приключения Рекса» /0+/
07.30 «Сто вопросов к взрослому» /12+/
08.30 «Дело вкуса». Кулинарная программа /12+/
09.00 «След в истории» /6+/
09.30 «Сто лиц столицы» /6+/
10.00 «Утренняя зарядка со звездой». Прямая трансляция с Красной площади г. Чебоксары
11.00 «Кулăш королĕ». Чăвашла куçарнă фильм /12+/
14.00 «Шӳт хыççăн шӳт». Кулăшпа сатира театрĕн концерчĕ /12+/
17.00 «Рыкакасси». Илемлĕ телефильм /12+/
18.00 «Праздничный концерт, посвященный Дню города Чебоксары». Прямое включение с Красной площади г. Чебоксары
19.30 «Мы женимся». Свадебный парад. Прямая трансляция с Красной площади г. Чебоксары
20.30 «Чебоксары – город наших побед». Прямая трансляция с Красной площади г. Чебоксары
21.00 «Концерт Ларисы Долиной». Прямая трансляция с Красной площади г. Чебоксары
22.00 «Праздничный фейерверк». Прямая трансляция с Красной площади г. Чебоксары
22.15 «Юрăсен юрри». Концерт /12+/
0.00 Т/с «Генеральская внучка» /16+/

Чăваш Наци радиовĕ

6.05-6.30, 7.05-7.30, 9.05-9.30, 15.05-15.30, 18.05-18.30 Юрă вăчăри. (12+) 6.30-7.00 Юрату авăрĕнче. (12+) 7.30-8.00 Символ веры. (12+) 8.05-8.30, 11.05-11.30, 16.10-16.30, 17.05-17.30 Тăван юрă-кĕвĕ. (12+) 8.30-9.00 Присягая Родине. (12) 9.30-10.00 Рабочая смена. (12+) 10.05-11.00 Çичĕ юрă. (12+) 11.30-12.00 Ачалăх урхамахĕ. (6+) 12.05-14.00 Чĕререн тухакан сăмахсем. (12+) 14.05-15.00 Радиотеатр. 2 пайĕ. (12+) 15.30-16.00 Социальный вопрос. (12+) 16.30-17.00 Чĕрере çуралнă сăвăсем. (12+) 17.10-18.00 «Хыпар» хаçат тата чăваш интеллигенцийĕ. (12+) 18.30-19.00 Ялтан яла. (12+) 19.05-20.00 Янра юрă! (хит-парад). (12+) 20.05-24.00 Каçхи микс. (12+)

Çĕнĕ юрă 6.05-6.10, 7.05-7.10, 8.05-8.10, 9.05-9.10, 10.05-10.10, 11.05-11.10, 14.05-14.10, 15.05-15.10, 16.05-16.10, 17.05-17.10, 18.05-18.10, 19.05-19.10, 20.05-20.10, 21.05-21.10, 22.05-22.10

Чăваш радиовĕ

7.10 Анонс передач
7.17 Паянхи кун
7.21 Столичный курьер
7.34 Здоровье
7.44 Сан яту – вĕрентекен
7.55-8.00 Юрă çаврăмĕ

* * *

12.10-13.00 Кайри - мала. Хит-парад

* * *

18.10 Ылтăн çӳпçерен
18.48-19.00 Приглашение к диалогу

ХЫПАР

Уяв ячĕпе!

Чăваш Енĕн строительство отраслĕн хисеплĕ ĕçченĕсемпе ветеранĕсем!

Сире професси уявĕ ячĕпе чĕререн саламлатăп!

Строительство индустрийĕн аталанăвĕ республика экономикишĕн пысăк пĕлтерĕшлĕ. Строительство калăпăшĕ ÿссе пыни ăна çывăх производствăсене хăват парать, социаллă ыйтусене тухăçлă татса пама пулăшать.

Республикăн строительство отраслĕнче ÿсĕм палăрать. «Строительство» ĕç-хĕл енĕпе пурнăçланă ĕçсен калăпăшĕ 2012 çулта 28400,1 млн тенкĕпе танлашнă, 2013 çулта 32033,5 млн тенке çитнĕ. 2014 çулăн пĕрремĕш çурринче «Строительство» ĕç-хĕл енĕпе 16299,5 млн тенкĕлĕх ĕç пурнăçланă, иртнĕ çулхи çак тахăрти шайлашуллă хаксемпе ку 111,8% танлашать.

Чăваш Енре федерацин тата республикăн граждансен пурăнмалли çурт-йĕр условийĕсене лайăхлатмалли программисем ăнăçлă пурнăçланаççĕ. Республикăра 2011 çулта тивĕçлĕ йышăнусем тунă май çамрăк 6 пин çемьешĕн ипотека кредичĕсен процент виçине 4% пĕчĕклетнĕ. Ялсенче патшалăх çамрăк çемьесене, агропромышленноç комплексĕн тата социаллă сфера ĕçченĕсене паракан субсидисен виçи туяннă е тунă çурт-йĕрĕн 70% çитет. Тăлăх ачасене çурт-йĕрпе тивĕçтермелли программа ăнăçлă ĕçлет. Республикăра пурăнакансем валли экономкласс йышши çурт-йĕр тăвассине вăй памалли мерăсен витĕмĕ курăмлă.

2011-2013 çулсенче пĕтĕмпе Чăваш Енри 15 пин ытла çемье патшалăх пулăшнипе хăйсен çурт-йĕр условийĕсене лайăхлатнă.

Республикăра пурăнмалли çурт-йĕр строительствин хăвăртлăхĕ ÿссе пырать, çĕнĕ территорисенче комплекслă майпа çурт-йĕр çĕклесси малалла пырать, ял-хула хăтлăланать, илемленет. 2013 çулта пурăнмалли 837 пин тăваткал метр çурт-йĕр тунă. Çав шутра 367 пин тăваткал метрне застройщик шутланакан организацисем хута янă, ку 2010 çулхи шайăн 121,9% танлашать. Кăçал çулталăкăн пĕрремĕш çурринче застройщик-организацисем хута янă пурăнмалли çурт-йĕр лаптăкĕ иртнĕ çулхи çак тапхăртинчен 48,2% пысăкланнă.

Строительство отраслĕн ĕçченĕсене тата ветеранĕсене, обĕектсен строительствине тата территорисене тирпейлессине хутшăнакан, илем тата хăтлăх кÿрекен мĕн пур çынна тухăçлă ĕçшĕн чунтан тав тăватăп. Сире сывлăх, ĕçре çитĕнÿсем, телей тата ырлăх сунатăп!

Чăваш Республикин Пуçлăхĕ М.ИГНАТЬЕВ.

Çурла, 10: Строитель кунĕ

«Аллуна ан пăс, ывăлăм»

Иван Сандомиров Хĕрлĕ Чутай районĕнчи Мăн Хăмаркка ялĕнче 1957 çулта çуралнă. Ашшĕн çирĕп кăмăлне пула шкула çÿричченех çурт-йĕр тăвас ĕçĕн тĕрлĕ ăсталăхĕпе паллашнă.

Александр Митрофанович пултарулăхне хуçалăх ертÿлĕхĕ лайăх пĕлнĕ, пуçăннă объекта пысăк пахалăхпа пурнăçласса çирĕп шаннă. Хăйĕн ĕмĕрĕнче ăста мĕн кăна туман пулĕ? Уншăн алă пĕлмен ĕç пулман. Иван 5-6-мĕш классене çитсен çу кунĕсенче ывăлне те явăçтарнă.

– Хăма хĕррисене чутласа кăларса ферма урайне улăштарни халĕ те куç умĕнчех. Алăра пуртă выляса тăратчĕ. Манăн ĕç пахалăхĕ аттене килĕшнĕ пулас. Тимлĕ сăнатчĕ, çирĕп ыйтатчĕ. Аллуна ан пăс, ывăлăм. Ĕç майне пĕлни яланах кирлĕ тетчĕ, – аса илчĕ «Хуçалăхсен хушшинчи «Вурнарская» строительство организацийĕ» АХО директорĕ Иван Александрович. Ĕçри тăрăшулăхшăн тата пысăк кăтартусемшĕн вăл «Чăваш Республикин тава тивĕçлĕ строителĕ», «Хура тăпраллă мар тăрăхри агропромстройăн хисеплĕ строителĕ» ятсене тивĕçнĕ.

Уроксенче чи лайăх паллăсем çеç илекен Иван ялти 8 çул вĕренмелли шкула Мухтав хучĕпе пĕтернĕ. Спортпа та туслă пулнă. Йĕлтĕрпе чупма, велосипедпа ярăнма юратнă /каярах вăл спорт мастерĕн кандидачĕ пулса тăнă/. Ырă кăмăлĕшĕн юлташĕсем хисепленĕ ăна. Вырăс чĕлхипе литературине вĕрентекен ăна çавăнпах пулĕ çар çынни пулмашкăн Суворов училищине кĕме сĕннĕ. Хăйне яланах лайăх енчен çеç кăтартнăскер вăл кунта та аван командир пулатчех. Шăпа вара ашшĕ ĕмĕчĕпе пĕр килнĕ.

– Килте пĕрле ларса шухăшларăмăр та аслисем çут тĕнчере çурт-йĕр тăваканран лайăххах ĕç çуккине палăртрĕç. Эпĕ çак професси енне хаваспах туртăннине атте хăйĕнпе пĕрле илсе çÿренĕ чухнех сиснĕ пулас çав. Манран лайăх строитель пуласса ĕненнĕ, – чунне уçса калаçать Иван Сандомиров.

Вăл çав çулах Шупашкарти строительство техникумне вĕренме кĕнĕ. Диплом илсен ăна направленипе Хĕрлĕ Чутай ял хуçалăх управленийĕн тĕп строительство уйрăмне янă, тÿрех инженер должноçне сĕннĕ. Виçĕ уйăх ĕçлесен çара чĕнсе илнĕ.

Строитель пулни ăна кунта та пулăшнă. Малтанах Анат Тагилти сержант шкулĕнче пĕлÿ илнĕ вăл. Пĕр ирхине командир аслă тата ятарлă вăтам пĕлÿллĕ строительсене строй умне тухма ыйтнă. Çапла Иван Мускав облаçĕн Шереметьеври çар чаçне лекет, салтаксене каменщик ăсталăхне вĕрентет. Çĕр-шывăн тĕп хулине вăл çулсенче кирпĕч хума пĕлекенсем питĕ кирлĕ пулнă. Çитменнине, Олимп вăййисем çитиччен шутлă çулсем юлнă.

Çартан таврăнсан И.Сандомиров Чăваш мелиораци пĕрлешĕвĕн Çĕмĕрлери 3-мĕш ПМКн Хĕрлĕ Чутайри филиалне ĕçе вырнаçать. Пĕлÿ çителĕксĕррине туйса ЧПУ строительство факультетне кусăн мар майпа вĕренме кĕрет. Занятисене пĕрле çÿрекен юлташĕ: «Пире специалистсем питĕ кирлĕ», – тесе çине тăнипе вăл 1982 çулта Вăрнара куçать, авланать. Виçĕ çул ытла вĕреннĕ хыççăн университетран кайсан та каярах Патшалăх службин академийĕнче аслă пĕлÿ илет.

Вăрнарти строительство организацине 1961 çулта колхозсемпе совхозсенче объектсем тума йĕркеленĕ. Пурнăç çĕнелсе пынăран производство аталанса, ячĕ улшăнса пынă: СМУ, ПМК, МСО. 1999 çултанпа – АХО.

Строительсем районти мĕн пур фермăпа комплекса хута янă. Каярах социаллă сфера валли те объектсем тума тытăннă. Пăртас, Асăмçырми, Чăрăшкас Хирлеп, Хапăс, Малти Ишек, Уравăш, Кÿстÿмĕр ялĕсенче шкулсем тунă. Паян районти кашни 4-мĕш ача çак предприяти çĕкленĕ пĕлÿ çуртне çÿрет. Поселокра çынсем хăйсем тĕллĕн хутса ăшăтакан 9 çурт хута янă, вĕсенче Вăрнарти кашни 8-мĕш çемье пурăнать.

Госстрах, офис, Перекет банкĕ, хула тăрăхĕн администрацийĕ, тĕп сыватмăшăн ача çуратакансен тата ача-пăча уйрăмĕсем, район администрацийĕн ЗАГС уйрăмĕ, Сăваплă Великомученик Георгий Победоносец чиркĕвĕ... Çак çуртсем йăлтах акционерсен хупă обществин вăйĕпе çĕкленнĕ.

– Пирĕн тĕллев – объектсене хăвăрт, паха тата йÿнĕ тăвасси, – тет «Вурнарская» строительство организацине ертсе пыракан Иван Александрович. Малтан кунта вăл мастер пулнă, унтан – прораб, тĕп инженер. 1990 çултанпа – директор.

И.Сандомиров ахăр самана тапхăрне епле тÿссе иртнине йывăррăн аса илчĕ. Пĕр-пĕрне шанса ĕçленĕ çынсем хăйне пĕчченех тăратса хăварнăран ăна пĕр вăхăт питĕ йывăр килнĕ. Анчах тĕп коллектива упраса хăварма пултарнишĕн паян кун та савăнать. Ара, строительство организацийĕсем нумай районта саланса кайнă-çке. Çурт-йĕр тутарма халĕ Шупашкарсене кусран пăхаççĕ. Харпăр хăйĕн пуррисен хваттерсем йÿнĕрех хакпа сутăнаççĕ. Халăх та кăмăллă. Пĕлтĕр Вăрнарти хута кайнă пурăнмалли çуртра кашни тăваткал метр 28 пин тенке кайса ларнă, çав вăхăтрах Шупашкарта – 40-45 пин.

Рабочисем шалупа кăмăллă. 2013 çулта вăтам ĕç укçи 23 пин тенкĕпе танлашнă.

Коллективра ятлă-сумлă çын сахал мар. Лидия Захарова штукатур-малярпа Виктор Степанов платник – ЧР тава тивĕçлĕ строителĕсем. Виçĕ çул каялла çур ĕмĕрхи юбилее палăртнă чухне, чылайăшĕ ЧР Патшалăх Канашĕн тата ведомство наградисене тивĕçнĕ.

– Ыран – строительсен професси уявĕ. Ăна коллектив епле кĕтсе илет? Камсене ятран палăртнă пулăттăр?

– Кăтартусем кăçалхи çур çулта та япăх мар, – терĕ директор. – Пурте лайăх ĕçлеççĕ. Хăшне-пĕрне ятран асăнма юрать, анчах кун пек пĕрне ырласа теприне хурланăн пулса тухать. Май килнĕ чухне, коллективра паянхи кун 74 çын ĕçлет, пурне те Строитель кунĕ ячĕпе саламлатăп, çирĕп сывлăх, телей, çĕнĕ çитĕнÿсем сунатăп.

Валентин ГРИГОРЬЕВ.
Сергей ЖУРАВЛЕВ сăн ÿкерчĕкĕсем

• *И.Сандомиров директор.*

Ветерансем тĕл пулчĕç

Шĕнер ял тăрăхĕнче Совет Çарĕн Германири ушкăнĕн /ГСВГ/ ветеранĕсем улттăмĕш хут тĕл пулчĕç.

Вăрнар çĕрне Сарă ту, Чĕмпĕр облаçĕсенчен, Патăрьел, Шăмăршă, Шупашкар районĕсенчен çак ушкăнра службăра тăнисем килнĕ. Уява ГСВГ салтакĕсен Атăлçи регион ассоциацийĕн председателĕ Г.Кошкин хутшăнчĕ.

Салтак пăтти çисе тăванлашнисемшĕн çакнашкал тĕл пулу питĕ пĕлтерĕшлĕ. Ветерансем иртнине аса илчĕç, хальхи пирки каласа кăтартрĕç, малашлăх тĕллевĕсене палăртрĕç. Конференцире çивĕч тĕрлĕ ыйтăва хускатрĕç. Çак кунхи паллă самантсенчен пĕри вăл – Шĕнер ял тăрăхĕнче уйрăм туса хуни. Канаш членĕсене тата председателе суйларĕç. Вĕсене удостоверенисем тата ятарлă паллăсем пачĕç. Çавăн чухнех А.Ефимова "ГСВГ ветеранĕ" медальпе чысларĕç, ырлăх-сывлăх сунчĕç.

Ветерансен уявне футбол матчĕ пуянлатрĕ. Юлашкинчен çарта пулнă çулсене аса илме "çавра сĕтел" тавра пухăнчĕç. Шĕнер уйрăмĕн ялавĕ айĕнче асăнмалăх сăн ÿкерттерчĕç.

И.СЕРГЕЕВА.
Вăрнар районĕ.

Аталану çулĕпе

Тĕллевсене пурнăçлама майсем пур

Муркаш райпо канашĕн председателĕпе, ЧР халăх ыйтăвĕсене тивĕçтерес ĕçĕн тава тивĕçлĕ ĕçченĕпе Борис Андреевпа тĕл пулса калаçма икĕ сăлтав хистерĕ: ĕнер вăл хăйĕн 60 çулхи юбилейне паллă турĕ тата Муркаш райпоне йĕркеленĕренпе кăçал 70 çул çитрĕ.

Борис Васильевичпа райпо ĕçĕ-хĕлĕ пирки сăмах тапратиччен çакна пĕлтерем: вăл çак районти Тушкассинче çуралса ÿснĕ. 1976 çулта Чăваш ял хуçалăх институтĕнчен вĕренсе тухнă, «Сеятель» колхозра инженер-механикра ĕçлеме пуçланă. 1983-1993 çулсенче районти Киров ячĕллĕ хуçалăх председателĕ пулнă.

1993 çулта Муркаш райповĕн правленийĕн председательне суйланă, 1998 çултанпа паянхи кунччен – райпо канашĕн председателĕ. 2001 çулта Патшалăх службин Атăл-Вятка академин дипломне илнĕ.

– Борис Васильевич, Муркаш райпоне 20 çул ытла ертсе пыратăр. Малтанхи тапхăрпа хальхине танлаштарса пăхар-ха: хăш вăхăтра ĕçлеме йывăртарахчĕ?

– Райпо тытăмне киличчен 17 çул ял хуçалăхĕнче ĕçленĕ. Маншăн çав тапхăр питĕ пĕлтерĕшлĕ: йывăрлăха çĕнтерме вĕрентрĕ. Чĕререн тухакан сăмахсене «Сеятель» хуçалăх председателĕ пулнă Сергей Афанасьев ячĕпе калатăп, шел, нумай пулмасть вăл пирĕнтен уйрăлса кайрĕ.

21 çул хушшинче райпора тем те курма тиврĕ:çак тапхăрта тем тĕрлĕ реформа та, дефолт та, çĕн йĕркелÿ те пулчĕç. 90-мĕш çулсем тавар çитменнипе нушалантарнă, лавккасен сентрисем çап-çутăччĕ. Мĕн пуррине питĕ хăвăрт илсе пĕтеретчĕç. Инфляци питĕ пысăкчĕ, 200 процент таран хăпарса каятчĕ, кредит илме тиветчĕ. Çавна чăтса ирттертĕмĕр. 1999 çулта вексельпе нумай ĕçлерĕмĕр. Владимир Путин Раççей Правительство Председателĕнче ĕçлеме пуçласан ĕç-пуç тин çăмăлланчĕ. 2008 çултанпа кредит илместпĕр, пĕтĕм ĕçе хамăрăн тупăшпа пурнăçласа пыратпăр.

– Çапах та хальхи вăхăтра та йывăрлăхсем çук мар пулĕ, хăш енĕпе тĕл пулаççĕ вĕсем? Тен, конкурентсем йышланса кайнă?

– Конкурентсенчен пĕрре те хăрамастпăр. Пулччăр. Çакă пире аталанса пыма пулăшать çеç. Паянхи тавар туянакан унччченхи мар. Ĕлĕкрех кирек мĕнле тавара та мишукпа туянатчĕç, халĕ ваккăн илеççĕ. Ку енĕпе халăх ыйтăвне кирлĕ пек тивĕçтермешкĕн вĕренсе пыратпăр.

Тĕрĕслев организацийĕсем çирĕп ыйтма пуçларĕç, ĕçе вĕсене шута илсе йĕркелеме тивет. Хальхи вăхăтра райпо тытăмĕнче 73 лавкка, вĕсенчен 20-шĕнче халăх тавара хăех суйласа илме пултарать. Лавккасен пысăк пайĕнче банк карттипе те усă куратпăр. Пĕчĕк ялсенчен улттăшне тавара автолавккасем илсе пыраççĕ. Суту-илĕве автоматизацилес тĕлĕшпе вăй хуратпăр, вунă лавккара ку енĕпе ĕçсене вĕçленĕ. Халĕ вĕсенчи кашни тавара компьютер шута илсе тăрать. Çакă ĕçе тĕплĕн пурнăçлама май парать.

– Тĕп хулара çеç мар, хăш-пĕр район центрĕнче те «Магнит», «Перекресток», «Севен», çавнашкал ытти сетьсен лавккисем вырнаçнă. Муркашра та «шăтса лармĕç-и»? Хăратмасть-и çакă сире?

– Вырăнне шырасах çÿреççĕ. Эпир парăнас шухăшлă мар, мĕншĕн тесен вĕсемпе конкуренцие кĕрсе ĕçлеме условисем туса пыратпăр. Юлашки пилĕк çулта çĕнĕ пилĕк лавкка хута ятăмăр. Ваккăн суту тăвакан 11 лавккана, общество апатланăвĕн 4 объектне тĕпрен юсанă.

Кăçал та пысăк ĕçсем туса ирттертĕмĕр. Райцентрти хуçалăх таварĕсем сутмалли лавккан лаптăкне икĕ хут пысăклатрăмăр. Кашмаш ялĕнче – вăл пысăк, унта 800 кил ытла – апат-çимĕç сутмалли тепĕр лавкка тума тытăнасшăн.

– Хальхи вăхăтра райпона ĕçлеме пырас текенсем пур-и? Мĕн илĕртет вĕсене?

– Паянхи кун кадрсем çитменнине туймастпăр. Уйăхри вăтам ĕç укçи районăн вăтам кăтартăвĕнчен пысăкрах. Çапах та çăкăр пĕçерекенсем пулсан аванччĕ. Çак ĕçе çамрăксене явăçтарма çăмăл мар, мĕншĕн тесен ку ĕç яваплă, кăткăс, тепĕр чухне çĕрле те ĕçлеме тивет. Çапах та татса памалла мар йывăр ыйту темен пулăттăм.

– Борис Васильевич, эпĕ пĕлнĕ тăрăх – эсир 2010 çулта ЧР Ял хуçалăх министерствин, 2013 çулта Раççей Ял хуçалăх министерствин Хисеп грамотисене тивĕçнĕ. Райпо тата ял хуçалăхĕ... Мĕн çыхăнтарать сире?

– Ял хуçалăх продукцине халăхран туянассине начар мар йĕркелесе янă. Ку енĕпе 63 лавкка тата йышăну пункчĕсем ĕçлеççĕ. Аш-какай, сĕт, çĕр улми, пахча çимĕç, улмаçырла, эмел курăкĕсем, кивĕ хут туянатпăр. Сĕт пуçтарас тĕлĕшпе уйрăмах çине тăрса ĕçлетпĕр. Юлашки çулсенче ку енĕпе пурлăхпа техника базине самай пуянлатнă: сĕт турттаракан хальхи йышши машинăсем туяннă, йышăну пункчĕсене сĕте сивĕтекен танкерсем вырнаçтарнă. Кооперативсемпе те, уйрăм хуçалăхсемпе те /вĕсен шучĕ 8 пин ытла/ çыхăну тытатпăр. Çапла майпа халăх çуллен 52 млн тенкĕ ĕçлесе илме пултарать. Кăçалхи пĕрремĕш çур çулта уйăхсерен вăтамран 330,2 тонна сĕт пуçтарнă, çуллахи вăхăтра çак кăтарту 400 тонна та çитет.

– Райпо район экономикин аталанăвĕнче пĕлтерĕшĕ вырăн йышăннине çак тĕслĕх аван çирĕплетет. Тата хăш енĕпе кăтартуллă ĕçлетĕр?

– Суту-илÿпе хатĕрлев ĕçĕсем пирки асăнтăм ĕнтĕ. Унсăр пуçне пирĕн кооператорсем хальхи вăхăтра 98 ялти 21,5 пин çыннăн аптека, общество апатланăвĕ, йăла ыйтăвĕсене тивĕçтерес енĕпе вăй хураççĕ. Общество апатланăвĕпе ваккăн сутакан тавар çаврăнăшĕ район тавар çаврăнăшĕнче 55 процент йышăнать.

– Райпо юбилейне мĕнле паллă турăр?

– Хамăрăн ĕçченсем çеç мар, пĕтĕм район халăхĕ хутшăнчĕ утă уйăхĕн 6-мĕшĕнче район центрĕнче иртнĕ уява. Ветерансене, ĕçре малта пыракансене чысларăмăр. Савăнмалăх сăлтав пур: Муркаш райповĕ – республикăри чи лайăх потребобществăсен йышĕнче. Пысăк та туслă коллектив Раççей потребкоопераци предприятийĕсен хушшинчи экономика ăмăртăвĕнче çине-çинех малти вырăнсене йышăнать.

Умри тĕллевсене яланах пурнăçласа, ĕç-хĕле аталантарса пынă. Çак сăмахсем ахаль маррине пĕр тĕслĕх илсе парам: 1995-1996 çулсенче райпо тытăмĕнче 200 çын ĕçленĕ, халĕ – 470 çын. Çитес вăхăтрах çĕнĕ лавкка уçăлĕ, тата 6-7 çын валли ĕç вырăнĕ пулĕ. Тĕллевсем пысăк, вĕсене пурнăçлама майсем пур.

Надежда СМИРНОВА калаçнă

• *Б.Андреев.*

• *Кулленех çула тухать сĕт машини.*

• *Ветерансем.*

• *Райпо юбилейĕнче.*

Хӳтлĕх

Пенси

Тĕп вырăнта – стаж тата шалу

2015 çултан Раççейре пенсин страховани тытăмĕнчи граждансен прависене тата пенси виçине шутлассине çĕнĕлле йĕркелеме тытăнаççĕ. Ку енĕпе йышăннă саккунсем вăя кĕриччен çур çултан та сахалрах юлчĕ. Çĕнĕ йĕркепе паянхи кăларăмра Раççей Пенси фончĕн Чăваш Республикинчи уйрăмĕн управляющийĕ Роза Алексеевна Кондратьева паллаштарать.

– Роза Алексеевна, 2015 çултан страховани тата пухăнса пыракан пенсисене хăй тĕллĕн тӳлеве уйăраççĕ. Страховани пенсине тивĕçмелли условисем мĕнлерех улшăнаççĕ?

– 2015 çултан пенсисене «Страховани пенсийĕсем çинчен» саккунпа шутлама тытăнаççĕ. Унпа килĕшӳллĕн пенсие хĕрарăмсем халĕченхи пекех – 55, арçынсем 60 çула çитсен тухма пултараççĕ. Стажăн тата официаллă ĕç укçин пĕлтерĕшĕ ӳсет, вĕсем пенсие тивĕçмелли тĕп услови шутланаççĕ – страховани стажĕ 15 çултан кая мар пулмалла /халĕ – 5/. Ĕçленĕ тапхăрти пенси коэффициенчĕ 30-тан иртмелле. Çакăн чухлĕ хисепе кашни çын /ĕç укçине икĕ чи пĕчĕк шалу шайĕпе тивĕçсен/ 15 çулта пухать.

Кăтартусене пурнăçа тапхăрпа кĕртеççĕ. 2015 çулта ватлăхри страховани пенсине тухмалли стаж – 6 çултан, коэффициенчĕ 6,6-чен кая мар пулмалла. 2025 çултан çĕнĕ йĕрке туллин ĕçleме тытăнать.

– Пенсие тухма 30 коэффициент кирлĕ çинчен пĕлтертĕр. Мĕнха вăл, коэффициент? Ăна мĕнле шутлаççĕ?

– Коэффициента ĕçленĕ кашни çулшăн палăртаççĕ: çыншăн хывакан взнос суммине ăна тӳлеме палăртнă чи пысăк шалуран илекен тӳлев виçи çине пайлаççĕ тата пенси коэффициенчĕн чи пысăк виçи çине хутлаççĕ /2015 çулта коэффициентăн чи пысăк виçи - 7,39, 2021 çулта – 10/.

Тĕслĕхрен, 2015 çулта ĕçпе тивĕçтерекен 20 пин тенкĕпе танлашакан шалуран 16 процентлă тарифпа пĕр çулталăкра 38,4 пин тенкĕ взнос хывать. Ĕç укçинчен взнос тӳлемелли чи пысăк виçе 650 пин тенкĕпе танлашсан ку суммăран 104 пин тенкĕ куçать. Çапла вара 38,4 пин тенкĕне 104 пине пайлани 0,37-пе танлашать, 7,39 çине хутласан пĕр çул ĕçлени 2,7 бала çитет.

Коэффицент шутланă чухне официаллă шалăва кăна шута илеççĕ – вăл пысăкрах тăк пенси коэффициенчĕ те сумлăрах.

Пĕр коэффициент хакне федерацин «Раççей Пенси фончĕн бюджечĕ çинчен» саккунĕпе çуллен çирĕплетеççĕ – 2015 çулта вăл 64 тенкĕ те 10 пуспа танлашать.

– Апла тăк 30 коэффициент пухсан кăна арçынсем халĕченхи пек – 60, хĕрарăмсем 55 çулта пенсие тухма пултараççĕ. Енчен те граждансем ĕç укçин чи пĕчĕк виçинчен сахалрах илнĕ е ăна пачах кăтартман тăк вĕсем ĕç пенсийĕн ирĕкĕпе усă кураççĕ-и?

– Тивĕçлĕ кану ӳсĕмĕ тĕлне страховани стажĕ – 15 çулран, пĕтĕм тапхăрти коэффицентсен сумми 30-тан сахалрах пулсан страховани пенсине памалли вăхăта каярах хăвараççĕ е социаллă пенсипе /хĕрарăмсене – 60, арçынсене – 65 çулта/ тивĕçтерме май пур.

Çавăнпа та граждансен пенси çинчен маларах шухăшламалла. Асра тытмалла: пенси коэффицентне официаллă шалу укçинчен шутлаççĕ. Уйрăм организаци налук тата страховани взносĕ сахалрах хывас тĕллевпе официаллă шалăва ĕç укçин чи пĕчĕк шайĕпе кăна кăтартать, ыттине алăран тӳлет.

Пенси фондне çитернĕ отчетсем тăрăх – ĕç укçин чи пĕчĕк виçинчен сахалрах шалăва Чăваш Республикинчи 6 пине яхăн организацире ĕçлекен 50 пин ытла çын илсе тăрать. Унсăр пуçне килĕшӳ тумасăр ĕçлекен те сахал мар. Кун пек чухне граждансен ĕç пенсийĕн ирĕкĕ пулмасть.

Çакна та палăртмалла: 2014 çултанпа предпринимательсен тупăшĕ 300 пин тенкĕрен иртсен вĕсене Пенси фондне взноса ĕç укçин чи пĕчĕк виçинчен ытларах тӳлеме май туса панă. Çапла вара çулталăкри тӳлев 17328,48 тенкĕ тата 300 пин тенкĕрен ытларах тупăшран 1 процент хушса хывмалла. Кун пек чухне пенсие вăхăтра тухма тата унăн виçине ӳстерме май килет.

– Ĕçлесе шалу илнĕ тапхăрта коэффициентсене мĕнле шутланине пĕлтĕмĕр. Хĕрарăм ачапа ларать е каччă çар службинче тăрать тăк коэффициентсене мĕнле палăртаççĕ?

– Çĕнĕ йĕркепе социаллă пĕлтерĕшлĕ тапхăрсене – салтакра службăра тăни, ачана 1,5 çула çитиччен, инвалид-ачана тата 80 çул çитнĕ ватăна пăхни – пенси шутламалли стажа кĕртеççĕ, вĕсемшĕн коэффициент хушса параççĕ. Кунта çакна палăртса хăвармалла: ачана çулталăк çурăна çитиччен пăхнăшăн паракан балл виçи кашни пепкешĕн ӳсет: пĕрремĕшĕшĕн кашни çулшăн – 1,8, иккĕмĕшĕшĕн – 3,6, виççĕмĕшпе тăваттăмĕшĕшĕн – 5,4 балл. Енчен те йĕкĕреш çуралсан пĕтĕм коэффициента хушаççĕ /1,8 + 3,6/.

Патшалăх амăшлăха хӳтĕлес тĕллевпе ача пăхнă пĕтĕм тапхăра кăçалтан 4,5 çул таран шута илмелле тунă, 2015 çултан – 6 таран.

– Халĕччен хамăр пенси счетĕнче пухăнса пыракан страховани взносĕ пирки Пенси фондĕнче, патшалăх пулăшăвĕн пĕрлехи порталĕнче е хăш-пĕр банк урлă пĕлме пултаратпăр. Ĕçлекенсем кашни çулшăн мĕнле коэффициент палăртнине тата пĕтĕмĕшле коэффициент суммине малашне ăçта пĕлме пултараççĕ?

– Пенси фончĕ кашни çыннăн çулталăкри коэффициентне уйрăм шутлать. Мĕн чухлĕ пухăнса пынине «Страховани тунă çыннăн уйрăм пӳлĕмĕ» электрон сервисра пĕлме пулĕ.

Хальхи вăхăтра Пенси фончĕн пысăк пĕлтерĕшлĕ ĕçĕ – граждансем 2015 çулччен ĕçленĕ тапхăра коэффициента куçарса харпăр хăй лицевой счечĕнче шута илесси. Республикăри ĕçлекен граждансен 70 проценчĕнне 2002 çулччен пенси прависене конвертацилене ĕнтĕ. Ку информацие 2002 çулсенче пенси тытăмне страховани принципĕ çине куçарнă тапхăрта организацисем урлă пуçтарнă. Хăйсене ĕçпе тивĕçтерекенсем тата çав вăхăтра официаллă йĕркепе вăй хуман граждансенчен нумайăшĕ çак кăтартăва Пенси фондне çитермен. Çавăнпа та вĕсен ĕç кĕнекине е стажа çирĕплетекен справкăсене Пенси фондне тăратмалла. Кун пирки Пенси фончĕн район-хула управленийĕ халăха çырупа пĕлтернĕ. Анчах çынсем е ăнланса çитейменнипе, е вăхăт çуккипе Пенси фондне васкамаççĕ. Стажа çирĕплетмелли документсем тăратма чĕнсе янă çыру илнисене Пенси фондне çийĕнчех кайма сĕнетĕп.

– Коэффициента усă курса пенси виçине мĕнле шутлаççĕ?

– Пенси виçине мĕн пур коэффициента унăн хакĕ çине хутласа тупаççĕ. Унсăр пуçне кашнине çирĕплетнĕ тӳлев хушаççĕ /çирĕплетнĕ тĕп виçе хальхи пенси формулинче те пур, унăн сумми 3935 тенкĕпе танлашать/.

Çĕнĕ саккун йĕркипе тивĕçлĕ кану ӳсĕмне çитсен пенсие тухмасăр малалла ĕçлекенсене хавхалантармалли норма кĕртнĕ. Пенсие каярах кайнă кашни çулшăн преми коэффициенчĕ хушса тӳлеме палăртнă. Тĕслĕхрен, тивĕçлĕ канăва 5 çул каярах тухсан çирĕплетнĕ тӳлев – 36, страховани пенсийĕ 45 процент ӳсет.

– Пенсин çирĕплетнĕ тӳлев виçине ӳстермелли йĕрке çĕнĕ саккунра пур-и? Ял ĕçченĕсене ку енĕпе мĕнле çăмăллăх туса панă?

– Пĕрремĕш ушкăн инваличĕсене, 80 çулти ватăсене, Çурçĕр районĕсенче ĕçлекенсене çирĕплетнĕ тӳлеве малтанхи пекех ӳстерсе параççĕ. Тĕслĕхрен, пĕрремĕш ушкăн инваличĕсен, 80 çулти ватăсен ыттисен пек 3935 тенкĕ мар, икĕ хут нумайрах /7870 тенкĕ/. Çĕнĕ саккунпа ялта пурăнакансене 30 çултан кая мар ял хуçалăхĕнче ĕçлесен çирĕплетнĕ тӳлеве 25 процент хăпартса тӳлеççĕ. Раççей Правительстви икĕ çулта çак йĕркене çирĕплетме палăртнă – 2016 çултан тӳлеве ӳстерсе параççĕ.

– Пенсие маларах тухмалли нормăсем сыхланса юлнă-и?

– Çĕнĕ саккунра пенсие маларах тухмалли нормăсем сыхланса юлнă. Сиенлĕ тата йывăр условиллĕ ĕç вырăнĕ пур организацисем валли улшăнусем кĕртнĕ. Малтан вĕсен 1-мĕшпе 2-мĕш списоксемпе ĕçлекенсемшĕн Пенси фондне саккунра çирĕплетнĕ хушма тарифпа взнос тӳлемелле пулнă – 1-мĕш спископа – 9, 2-мĕшпе – 6 процент. 2014 çулхи кăрлач уйăхĕн 1-мĕшĕнчен вăя кĕнĕ федерацин «Ĕç условийĕсене ятарлă хакласси çинчен» саккунĕпе килĕшӳллĕн организацисен сиенлĕ тата йывăр ĕç вырăнĕсене ятарлă хакламалла. Унăн кăтартăвĕсем тăрăх Пенси фондне тӳлемелли взнос тарифĕ 2 процентран 8 таран пулать. Хушма тарифа пĕчĕклетме май пурри ĕçпе тивĕçтерекенсене условисене лайăхлатма хавхалантарать.

Предприяти ĕçлекен çынпа калаçса татăлса патшалăхăн шутланман пенси фончĕпе килĕшӳ тусан ун урлă пенсие маларах тивĕçтерме пултарать. Ун пек чухне хушма взнос çавăн тытăмне хывăнать.

Учительсемпе медицина ĕçченĕсем пенсие маларах тухмалли йĕрке улшăнман – вĕрентекенсем халĕччен пекех 25 çул стажпа, врачсемпе медицина сестрисем ялта – 25, хулара 30 çул сиплев ĕçĕнче вăй хурсан ӳсĕме пăхмасăрах пенсие тухма пултараççĕ.

– 2015 çултан вăя кĕрекен çĕнĕлĕхсем хальхи пенсионерсене пырса тивеççĕ-и? Ĕçлекен пенсионерсен пенсийĕсене çуллен ӳстермелли йĕрке сыхланса юлать-и?

– Граждансен 2015 çулччен йĕркеленнĕ пенси прависем сыхланса юлаççĕ – 2014 çулта вĕсене уйрăм коэффициента куçарма палăртнă. Пенсионерсен пенси виçи улшăнмасть, кашнин правине коэффициентпа хакласçĕ.

Ĕçлекенсен пенси шайне çулсерен ӳстермелли ирĕк сыхланса юлать. Ӳсĕмĕн чи пысăк виçи 3 коэффициентпа танлашать, урăхла каласан 23 пин тенкĕрен иртмен шалăва шута илеççĕ.

Ыйту-хурав

Çăмăллăх сыхланса юлать

Ывăлăма 5 çулта чухне куçĕ япăх курнипе инвалида кăларчĕç, вун пилĕк тултарсан сусăрлăха пăрахăçларĕç. Халĕ вăл 20 çулта. Хам та алла çывхаратăп. Инвалид ачана пăхса ӳстернĕ май пенсие маларах тухмалли ирĕкпе усă кураятăп-и?

О.П.

Çакнашкал ирĕк сирĕн пур. Сусăр ача амăшне пенсие маларах ярасси инвалида хăш тапхăрта кăларнинчен тата хĕрарăм 50 çула çитнĕ чухне вăл инвалид шутланни-шутланманнинчен килмест.

Кун пек чухне федерацин 2001 çулхи раштав уйăхĕн 17-мĕшĕнчи 173-мĕш саккунĕпе килĕшӳллĕн икĕ условие тĕпе хураççĕ:

- амăшĕн пĕтĕмĕшле ĕç стажĕ 15 çултан кая мар пулмалла;
- унăн сусăр ачана 8 çула çитиччен пăхса ӳстермелле.

● ➡ 12 стр.

Хӳтлӗх

Ватӑсемшӗн меллӗ

«Ӗмӗр сакки сарлака, анчах ӗмӗрӗ кӗске», – шӑрантарать паллӑ юрӑç уçӑ сассипе. Çак кӗске те шутлӑ кунсенче тем те куратпӑр, тӳсетпӗр. Тӑнлав ахальтен шуралмасть пулӗ. Çын ватӑлса ӗçлейми пулсан çапла калать: «Кама кирлӗ ӗнтӗ халь эпир?» Епле кама? Хамӑр çуратнӑ ачасем мансан та Тӑван çӗр-шыв пӗччен ватӑсене, сусӑрсене пӑрахмасть, канлӗ ватлӑх туса парас тесе тӑрӑшать.

• *Вӗсем – пӗр çемье.*

Акӑ 1990 çулта Шупашкар районӗнчи Шоркка ялӗнче ветерансем валли вун икӗ вырӑнлӑ учреждени хута кайнӑ: пуçламӑш класс ачисем вӗреннӗ шкул çуртне чӑх-чӗп фабрикине çав çулсенче ертсе пынӑ Николай Любимов çине тӑнипе тӗпрен юсанӑ. Каярахпа ӑна çут çанталӑк газӗпе ӑшӑтмалла тунӑ, столовӑй уçнӑ, канализаци кӗртнӗ.

Çак çурт ватӑсемшӗн тӑван кил вырӑнӗнчех. Туслӑ çемьере вунӑ хӗрарӑмпа икӗ арçын пурӑнаççӗ. Тӗрлӗ ӳсӗмрисен шухӑш-кӑмӑлӗ те пӗрешкел мар паллах. Çавна май вӗсемпе пӗр чӗлхе тупма пӗлмелле. Аслӑ ӑру çыннисен ватлӑх кунӗсене çӑмӑллатассишӗн хыпса çунаканнисем вара – çак çурт ертӳçи Лариса Афанасьева тата Алевтина Фомирякова, Юлия Павлова, Тамара Иванова, Людмила Григорьева социаллӑ ӗçченсем.

Людмила Майорова та кунта чылай вӑхӑт тӑрӑшнӑ. Вӑл – республикӑри «Чи лайӑх социаллӑ ӗçчен» конкурс çӗнтерӳçи. Çавӑн пекех Таисия Андреева медсестрана лайӑх енчен асӑнса хӑвармалла, вӑл – Чӑваш Республикин сывлӑх сыхлавӗн тава тивӗçлӗ ӗçченӗ. Зинаида Васильева та 13 çул ватӑсене пӑхнӑ, тутлӑ апат-çимӗç пӗçерсе çитернӗ. Вӗсем тӑрӑшнипе кунта ӗç кал-кал та ӑнӑçуллӑ пырать, ветерансем килӗштерсе те тату пурӑнаççӗ.

Аслӑ ӑрурисем кунта хӑйсене килти пекех туяççӗ. Пултарнӑ таран хуçалӑх ӗçне хутшӑнаççӗ. Вырлӑхчӗрлӗх, чӑх-чӗп картиш тулли, 67 сотка çӗр пур ветерансен çурчӗн. Пӗрлехи вӑйпа пахча çимӗç лартса ӳстереççӗ. Пленка карнӑ теплицӑра пӑрӑç, арпус, помидор çитӗнтереççӗ.

Шорккара пурӑнакан Николай Прокопьев хресчен-фермер хуçалӑхӗ социаллӑ учреждение çулленех утӑ-улампа, тырӑпа пулӑшать. Вырӑнти шкул ачисем, социаллӑ университет студенчӗсем кунта тӑтӑшах пулаççӗ. Шоркнари «Туслӑх» фольклор ушкӑнӗ ватӑсене кашни уяврах илемлӗ ташӑ-юрӑпа савӑнтарать. Сарапакасси ял тӑрӑхӗн пуçлӑхӗ Павел Амурцев, районти социаллӑ центр ертӳçи Любовь Ананьева тата специалистсем вырӑна çитсе тӗрлӗ ыйтӑва татса пама тӑрӑшаççӗ. Хӑйсене манманни ватӑсене малалла пурӑнма вӑй-хал парать, хавхалантарать.

Кинемейсемпе мучисем кунти пурнӑçпа кӑмӑллӑ: пӳлӗмсенче хӑтлӑ, ӑшӑ çемми апачӗ тутлӑ, пӑхаканӗсем ӑш пиллӗ... «Хама килти пекех туятӑп», – тет иккӗмӗш ушкӑн инваличӗ Зоя Кузнецова. Мавра Иванова Тӑван çӗр-шывӑн Аслӑ вӑрçине хутшӑннӑ, кунта канлӗх тупнӑ. «Çак çуртра пурӑнма тытӑнсан утма тытӑнтӑм», – пӗлтерет савӑнӑçне иккӗмӗш ушкӑн инваличӗ Раиса Алексеева.

Вӑхӑт çитсен ватлӑх пурне те куçран пӑхать. Хамӑра ачасем хисеплеччӗр тесен пирӗн те аслӑ ӳсӗмри атте-аннене сума сумалла. Шел, пур чухне те çапла килсе тухмасть-çке. Пурнӑçа пӗччен ирттерекен те çук мар...

Çакӑн пек çуртсем вара йывӑр шӑпаллӑ ватӑсене пурӑнма меллӗ.

■ **Владислав ПЛАТОНОВ.**
Шупашкар районӗ,
Шоркка ялӗ

Пахчара

Чечексем: саррисем, хӗрлисем...

Çурла уйӑхӗ – пахча-садри чечек тӗлӗшпе тимлемелли вӑхӑт.

Пилӗк çул каялла лартса хӑварнӑ лилин чечек тунинче, çулçи хушшинче вӗтӗ пӑрçасем йӗркеленеççӗ. Çеçки тӑкӑнсан вӗсене пухмалла, марганцовкӑн вӑйсӑр шӗвекӗнче тытмалла та 2-3 сантиметр тарӑнӑш кӑпкалатнӑ касӑна 20-шер сантиметртан лартса хӑвармалла. Тӑпра типӗ тӗк малтан шӑвармалла тата хӑйӑр сапмалла – çитес çул лартмашкӑн лайӑх вӑрлӑх çитӗнесси иккӗлентермест.

Висӗ çултан иртнӗ примула пирки те шухӑшлӑр: тен ӑна куçарса лартмалла? Хунавланса кайнипе пӗрне пӗри ӳсме чӑрмантараççӗ ахӑр. Тӗме уйӑрса кашнине çӗнӗ лаптӑка 30-40 сантиметртан лартӑр. Хӗле вӑй илсе кӗччӗр тесен вӗсене типӗ çанталӑкра шӑварса тӑма тивет.

Нумай çул ӳсекен чечексене те – дельфиниума, флокса, астильбуна, лилейнике – çеçке тӑкнӑ хыççӑн уйӑрса лартмалла: çамрӑк хунавсене каснӑ хыççӑн ӳсен-тӑрана чавса кӑлармалла. Дельфиниум тымарӗ тӑпраран тасатнӑ хыççӑнах темиçе пая уйрӑлать, ыттисенне çӗçӗпе вакламалла – çамрӑк та сывӑ пайсем лартмашкӑн юрӑхлӑ.

Нарцисӑн, тюльпанӑн, гиацинтӑн кӑларса сулхӑна хунӑ суханӗсене тӗрӗслеме вӑхӑт: пурте сывӑ-и, çӗрнӗ-кӑмпаланнӑ вырӑн çук-и? Енчен сиенленнӗ тӗк туянма е кӳршӗрен ыйтса илме тивет.

Пӗр çул ӳсекеннисем халӗ çеçкере-ха: астра, бархатцы, петуни, шалфей, цинни хӑйсен илемӗпе тыткӑнлаççӗ. Вӗсен йӑранӗсене çумламалла, кӑпкалатмалла, кирлӗ тӗк шӑвармалла. Илемӗпе нумай вӑхӑт савӑнтарса ларччӑр тесен хӑрнӑ чечекӗсене иртмелле. Çапах пурне те мар – уйрӑмах илӗртӳллисене вӑрлӑхлӑх хӑварӑр.

Сывлӑх сыхлавӗ

Мӑн Чӑкӑрта – çӗнӗ ФАП

Шупашкар районӗнчи Мӑн Чӑкӑр ялӗнче нумаях пулмасть çӗнӗ йышши фельдшерпа акушер пункчӗ уçӑлнӑ. Сиплев учрежденийӗ ку тӑрӑхри висӗ ялта пурӑнакан 400-е яхӑн çыннӑн сывлӑхне тӗрӗслесе тӑрать.

Модульлӗ ФАП çурчӗ паянхи пурнӑç ыйтнине туллин тивӗçтерет: унта электроэнерги, газ, шыв кӗртнӗ. Медицинӑн малтанхи пулӑшӑвӗ памашкӑн услови çителӗклӗ, ӑна çӗнӗ йышши оборудованипе, сӗтел-пуканпа пуянлатнӑ. Тӗрлӗ процедура ирттермешкӗн меллӗ. Пӗтӗмӗшле практика врачӗн Тутаркассинчи уйрӑмӗн тухтӑрӗ кунта чирлисене тӑтӑшах йышӑнать. Ял çыннисен эмел туянмашкӑн ытти çӗре туха çӳремелле ан пултӑр тесе ФАПра сиплев хатӗрне упрамалли ятарлӑ пӳлӗм уйӑрнӑ.

Алина Николаева фельдшер пӗтӗм ӗçӗн ӑнӑçлӑхне пациентсемпе пӗр чӗлхе тупма пултарнипе çыхӑнтарать. "Çынсем мана ӑнланасса, тухтӑр сӗнӗвӗсене пӑхӑнасса тата сывӑ пурнӑç йӗрки тытса пырасса шанатӑп. Кун пек чухне эпӗ те медицинӑн пахалӑхлӑ пулӑшӑвӗпе тивӗçтерме пултаратӑп", – тет вӑл.

Сӑмах май, 2013-2015 çулсенче пирӗн республикӑра модульлӗ 100 ФАП туса лартма палӑртнӑ. Паянхи кун тӗлне 25-шне хута янӑ ӗнтӗ, çак кунсенче Пӑрачкав тата Йӗпреç районӗсенче 1-шер пункт уçӑлмалла, тепӗр 13-шӗн строительстви малалла пырать.

Кашниех тӗрӗсленме пултарать

Раççей Медицина тӗпчевӗсен академийӗн информаци агентстви Раççей Сывлӑх сыхлавӗн министерстви пулӑшнипе "Никотин вӗлерет" портал уçнӑ.

Сайтра пирус туртнин сиенӗ çинчен пӗлтерӗшлӗ информаци вырнаçтарнӑ. Унта çакӑн хӑрушлӑхӗ пирки пӗлтернипе, экспертсен шухӑшӗпе, юридици сӗмӗллӗ хыпарпа паллашма тата туртма пӑрахас тӗллев лартсан медицина пулӑшӑвне мӗнле майпа тивӗçмеллине пӗлме май пур.

Çакна палӑртмалла: Чӑваш Республикинче те сиенлӗ йӑларан хӑтӑлас шухӑшлисене пулӑшмалли тытӑм туса хунӑ. Сывлӑх центрӗсенче унашкаллисем профилактика консультацийӗ илеççӗ, кирлӗ тӗк терапи сиплевне тивӗçеççӗ. Табакран уйрӑлма пултарайманнисен нарколог патне кайма хатӗр пулмалла.

Сывлӑх центрӗнче кашниех тӗрӗсленме пултарать – çумра паспорт, ОМС страховани полисӗ тата ӑста пурӑннине пӑхмасӑр страховани свидетельстви пулмалла. Йышӑнӑва пынӑ çын ячӗпе уйрӑм карточка, амбулатори пациенчӗн талонне йӗркелеççӗ, ун хыççӑн сывлӑхне пур енлӗн хаклама аппаратпа программа тесчӗн пӳлӗмне яраççӗ.

Тӗрӗслев хыççӑн пациентӑн сывӑ пурнӑç йӗркин карточкине усаççӗ, унта хаклавсен пӗтӗмлетӗвӗсене, сӗнӳсене палӑртаççӗ. Центра тепӗр çулталӑкран пырсан вӑл сывлӑхӗ палӑрмаллах лайӑхланнине туйса илет. Çакӑнта, паллах, сиплевçӗсен сӗнӗвӗсене çирӗп пӑхнин тӳпи пысӑк.

"Донор шӑмат кунӗ" акцие хутшӑнчӗç

Çурла уйӑхӗн 2-мӗшӗнче ытти регион пекех пирӗн республика та пӗтӗм Раççейри "Донор шӑмат кунӗ" акцие хутшӑннӑ.

Ӑна Раççей Федерацийӗн Сывлӑх сыхлавӗн министерстви тата Федерацин медицинӑпа биологи агентстви пурнӑçа кӗртекен Юн службин аталанӑвӗн программипе килӗшӳллӗн йӗркеленӗ. Акци ирхине 8 сехетре пуçланнӑ. Чи малтан юн паракансем вунна çитнӗ. Сӑвапла акцие хутшӑнакансен хушшинче хисеплӗ донорсем тата юн тӑтӑшах паракансем те пулнӑ. Унта 40 çын ытла пынӑ /36-шӗ тӳлевсӗр юн панӑ/ тата çав кун юн компоненчӗсене 18,5 литр хатӗрленӗ.

Черетлӗ акци çурла уйӑхӗн 16-мӗшӗнче иртет.

Сӑмах май, "Донор шӑмат кунне" çак уйӑхра кӑна мар, çулталӑкӗпех йӗркелеççӗ. Çав акцисенче пирӗн республикӑра пурӑнакан 2,5 пин ытла çын тӳлевсӗр донор пулса тӑнӑ, вӗсем 1,3 пин литр юн компоненчӗ панӑ.

Кӑларӑма Валентина СМИРНОВА хатӗрленӗ.

ЫЙТУ ХУРАВ

Камбалапа помидора пӗрлештерсен мӗн пулать?

Юлашки вӑхӑтра хӑш-пӗр апат-ҫимӗҫе чӗркенӗ хут ҫинче "Без ГМО" тесе ҫырнине вулама пулать. Мӗн вӑл ГМО? Ҫавӑн йышши апат-ҫимӗҫ этем сывлӑхӗшӗн сиенлӗ мар-и?

В.ТАРАСОВ.
Тӑвай районӗ.

ГМО /генно-модифицированный организм/ – пӗр-пӗр организмӑн ӗмӗрсем хушши пӗринчен теприне куҫса пыракан генне юриех /нумай чухне ҫут ҫанталӑк саккунӗсемпе ҫыхӑнӑвне пӑсса/ улӑштарни.

Вылькӑх-чӗрлӗхпе ӳсен-тӑран генӗсене 1970 ҫулсенче ҫыхӑнтарма пуҫланӑ. Ӑсчахсем сӑнав мелӗпе кӑларнӑ ҫӗнӗ организмсем ҫынна кирлӗ пулма пултарнине асӑрханӑ. Ҫапла майпа колорадо нӑррисемпе кӗрешмелли меслет шыраса тупнӑ. Вӗсем ҫӗр улми генне ҫӗр ҫинчи тюринг бациллипе ҫыхӑнтарнӑ. Ҫулҫа ҫисен колорадо нӑррин апат хуранӗ наркӑмӑшлӑ белок кӑларать. Чи пахи – наркӑмӑш ҫӗр улми тӑшманне кӑна вӗлерет, ҫынпа вылькӑх-чӗрлӗхе сиенлемест. Тепрехинче ӑсчахсем сивве чӑтакан помидор сорчӗ кӑларма тӗллев лартнӑ: помидора камбала пулӑ генӗпе ҫыхӑнтарнӑ. Мӗн пулса тухнӑ-ха? Помидор малтанхи пекех сивӗрен хӑрать, анчах унӑн ҫимӗҫӗ нумай вӑхӑт ҫӗрмесӗр упранать.

Тӗнчере генне улӑштарнӑ 100 ытла ӳсен-тӑранпа промышленноҫра усӑ курма ирӗк панӑ. Халӗ 90 миллион гектар ҫинче генӗсене улӑштарнӑ соя, рапс, куккурус культурисене ӳстереҫҫӗ. Ытларах вӗсене АПШ, Бразили тата Китай акаҫҫӗ. Раҫҫее генне улӑштарнӑ апат-ҫимӗҫ 1990 ҫулсенче лекнӗ. Пирӗн ҫӗр-шывра кун йышши 17 тӗслӗ ӳсен-тӑранпа усӑ курма ирӗк панӑ. Вӗсене ҫӑкӑра, сӗт-ҫӑва, кӑлпассие, ача-пӑча валли хатӗрлекен ятарлӑ ҫимӗҫе хушаҫҫӗ.

Генне улӑштарнӑ ҫимӗҫсене тӗрлӗрен хак параҫҫӗ. Пӗрисем вӗсене "мутантсем", ҫиме юрамасть тесе хӑратаҫҫӗ. Теприсем ытларах тупӑш илме май панӑшӑн хисеплеҫҫӗ. Ҫут ҫанталӑк саккунне пӑсса ӳстернӗ ҫимӗҫ лайӑх пулма пултараймасть теҫҫӗ виҫҫӗмӗшсем.

Генне улӑштарнӑ ҫимӗҫ сиенлӗ тата тӗрлӗ сас-хура, тавлашу ҫуратать пулсан ӑна мӗншӗн ӳстереҫҫӗ? Хуравӗ вара ҫынсен сывлӑхӗпе мар, экономика ыйтӑвӗпе ҫыхӑннӑ. Вӗсене акса ҫитӗнтерме ансатрах, тӑкакӗ сахалтарах. Тӗслӗхрен, кун йышши ҫӗр улми сортне лартсан колорадо нӑррипе кӗрешмелле мар. Тухӑҫӗ лайӑхран тупӑшӗ самай пысӑкрах.

Тӗрлӗ ҫӗр-шыв правительстви ҫак ыйтӑва куҫран вӗҫертмест. Европа патшалӑхӗсенче тата Раҫҫейре ГМО хушнӑ апат-ҫимӗҫе ятарлӑ паллӑпа палӑртма йышӑннӑ. Евросоюз кун пек ҫимӗҫе хӑйсен зонине пачах кӗртесшӗн мар.

Театр тата кино актерӗ

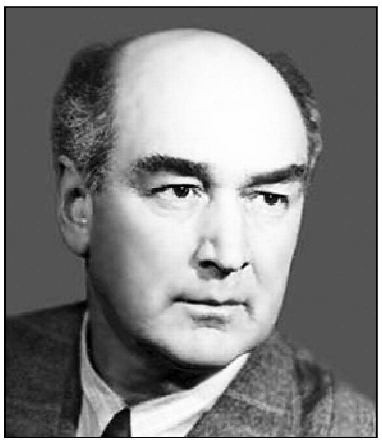

Николай Мордвинов пурнӑҫӗпе ӗҫӗ-хӗлӗ кӑсӑклантарать.

С.ЕВСЕЕВА.
Ҫӗмӗрле районӗ.

Театр тата кино актерӗ Николай Дмитриевич Мордвинов 1901 ҫулта Етӗрне хулинче ҫуралнӑ. Етӗрнери прихут училищинче, 1912-1920 ҫулсенче реальнӑй училищӗре /кунта пултарулӑх ушкӑнӗсен театрӗ пулнӑ/ вӗреннӗ. 1921-1922 ҫулсенче Етӗрне уесӗн халӑх вӗрентӗвӗн уйрӑмӗн искусство секторӗнче, 1923-1924 ҫулсенче ҫут ӗҫ ӗҫченӗсен Етӗрнери уес уйрӑмӗнче ӗҫленӗ.

1924 ҫулта Мускаври театр искусствин техникумне, 1925 ҫулта Ю.Завадскойӑн шкул-студийӗн иккӗмӗш курсне вӗренме кӗнӗ. Кунта вӑл К.Станиславский системин никӗсӗпе тата Е.Вахтанговӑн меслечӗсемпе пӗрремӗш хут паллашнӑ. Н.Мордвиновӑн хӑйне евӗрлӗхӗ пурнӑҫ ҫине поэзи чатрӗ витӗр пӑхнипе палӑрса тӑрать. Актера хӑватлӑ, вӑйлӑ характерсем килӗшнӗ.

1936 ҫулта Ю.Завадскойӑн театр-студийӗ Дон ҫинчи Ростова куҫнӑ, унта Горький ячӗллӗ театр никӗсне хывнӑ. Урӑх вырӑнта тӗпленни, ҫӗнӗ куракапа тӗл пулни Мордвиновшӑн пултарулӑх пурнӑҫӗн ҫӗнӗ тапхӑрӗ пулса тӑнӑ. Вӑл Б.Лавренев, Л.Андреев, У.Шекспир, А.Пушкин, А.Корнейчук пьесисемпе лартнӑ спектакльсенче ӑнӑҫлӑ выляннӑ.

1940 ҫулта Моссовет ячӗллӗ театрта ӗҫлеме пуҫланӑ. Ҫак тапхӑрта вӑл ҫирӗп кӑмӑл-туйӑмлӑ, мал ӗмӗт-тӗллевлӗ сӑнарсене сахал мар калӑпланӑ. Н.Мордвинов пултарулӑхӗнчи уйрӑмах курӑмлӑ роль – "Маскарадри" Арбенин. Пӗрремӗш хут ӑна Мордвинов 1940 ҫулта кинора, 1952 ҫулта театрта /1963 ҫулта спектакле ҫӗнӗрен кӑтартнӑ/ вылянӑ. Шекспир хайлавӗсенчи сӑнарсене ӑста калӑпланипе те палӑрса тӑнӑ. Тӗрлӗ ҫулта Петруччио, Отелло, Лир король ролӗсене вылянӑ вӑл.

Тулли форматлӑ сакӑр илемлӗ фильмра ӳкерӗннӗ. 30 ҫула яхӑн радиора программӑсем ҫырма хутшӑннӑ.

Н.Мордвинов – РСФСР тава тивӗҫлӗ артисчӗ /1935/, РСФСР халӑх артисчӗ /1947/, СССР халӑх артисчӗ /1949/, Сталин /1942, 1949, 1951/, Ленин /1965/ премийӗсен лауреачӗ. Ӗҫлӗх Хӗрлӗ Ялав орденӗпе, медальсемпе чысланӑ.

1966 ҫулхи кӑрлачӑн 1-мӗшӗнче Мускавра пурнӑҫран уйрӑлнӑ.

«Пысӑк ӳс»

Чылай чухне ҫуралнӑ кунпа саламланӑ чухне миҫе ҫул тултарнӑ ҫавӑн чухлӗ хӑлхаран туртнине хӑнӑхнӑ ӗнтӗ. Мӗнле пуҫланнӑ-ха ҫак йӑла-йӗрке? Пӗлтерӗшӗ мӗнре?

Л.АНАТОЛЬЕВА.
Ҫӗрпӳ районӗ.

Ӗлӗк арҫын ачасене кӑна хӑлхаран туртнӑ. "Пысӑк пул, тӗреклӗ ӳс" йышши сӑмахсем каланӑ. Вылькӑх сутнӑ тата туяннӑ чухне ҫакӑн евӗрлӗрех йӑла-йӗрке туса ирттернӗ. Сутуҫӑ лашана /ӗнене т.ыт.те/ хӑлхаран тытса пасар халӑхӗ илтмелле: "Хамӑн лашана ҫав хакпа сутатӑп", – тесе виҫӗ хутчен кӑшкӑрнӑ. Унтан вылькӑха туянакан аллине панӑ. Лешӗ те хӑй лаша хуҫи пулнине кӑшкӑрса пӗлтернӗ. Ун чухне юридици документчӗсемсӗрех ҫапла майпа сутнӑ, туяннӑ. Ҫӗре 12 кӳнтӗлен уменче сутса туяннӑ. Вӑхӑт иртнӗ май ку ӗҫ-хӗл манӑҫнӑ, ҫуралнӑ кунран хӑлха туртас йӑла-йӗркене куҫнӑ. Хӑлхаран туртнине "хӑвна хӑҫан, ӑҫта тата кам ыраттарнине ӳссен те манмӑн" тесе ӑнлантарнӑ. Ҫапла майпа мӑн асаттесем ачана хӑйне кам ӳстернине тата ӑҫта ҫитӗннине ялан асра тытма вӗрентесшӗн пулнӑ.

Кунашкал йӑла-йӗрке ытти ҫӗр-шывра та пур. Украинӑра ҫуралнӑ кунра ачана хире илсе тухаҫҫӗ, хулӑпа ҫаптараҫҫӗ. Англире тата Ирландире ачана урайне ҫӗклесе ҫапаҫҫӗ. Испанире пӳрнепе ҫамкаран шаккаҫҫӗ. Бразилире хӑлхан аялти вӗҫӗнчен туртаҫҫӗ. Канадӑра менелник хуҫин сӑмсине ҫу сӗреҫҫӗ, унтан кӑкӑрӗнчен миҫе тултарать ҫавӑн чухлӗ ҫапаҫҫӗ. Раҫҫейре тата Италире – хӑлхаран туртаҫҫӗ.

Ӗлӗк вӑл е ку меслетпе ыраттарни ҫынна хӑй ӑҫта ҫуралнине, ӳснине асра тытма пулӑшать, усал чунсене хӑваласа ярать тенӗ. Ҫулсем иртнӗ май ҫак йӑла-йӗркен тӗшмӗшлӗхӗ манӑҫнӑ. Хальхи вӑхӑтра хӑлхаран туртни кӑмӑллӑ, уйрӑмах ачасемшӗн, ҫуралнӑ кунри путиш самант шутланать.

Балхаш кӳлли

Тӗнчере ҫурри тӑварлӑ, ҫурри тӑварсӑр шывлӑ кӳлӗсем пур тенине илтрӗм. Ӑҫта вырнаҫнӑ вӑл?

И.ДЕМЬЯНОВА.
Куславкка районӗ.

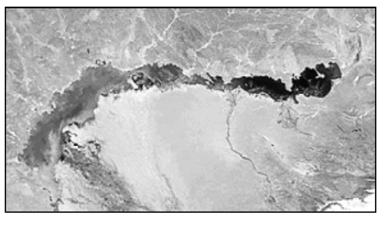

Казахстанра тӗлӗнмелле кӳлӗ пур – унӑн пӗр пайӗнчи шывӗ тӑварлӑ, тепри – тӑварсӑр. Балхаш – тӗнчери чи пысӑк кӳлӗсен списокӗнче 13 вырӑн йышӑнать. Тӑршшӗ – 600 ҫухрӑма яхӑн. Кӳлӗ ҫурма уйӑх евӗрлӗ. Ӑна Сарыесик ҫур утрав ҫурмалла пайлать.

Балхашӑн хӗвел анӑҫ пайӗ ӑшӑх, шывӗ тӑварсӑр. Хӗвел тухӑҫ пайӗнчи шыв – тӑварлӑ. Хальхи вӑхӑтра Балхаш кӳлли типсе пырать. Шел те, ӑсчахсем ҫак синкерпе мӗнле кӗрешмеллине пӗлмеҫҫӗ.

Икӗ ҫуралнӑ кун

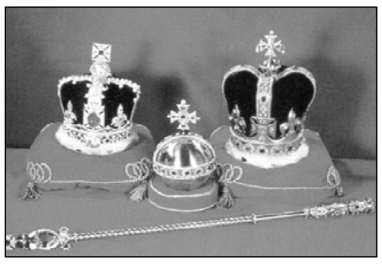

Британи монархӗ мӗншӗн ҫулталӑкра икӗ хутчен ҫуралнӑ кунне паллӑ тӑвать?

Ф.ИВАНОВ.
Вӑрнар районӗ.

Британи монархӗн икӗ ҫуралнӑ кун: пӗри – король е королева ҫут тӗнчене килнӗ кун, тепри – ятарласа ҫирӗплетни. Чӑннипе II Елизавета ака уйӑхӗн 21-мӗшӗнче ҫуралнӑ. Официаллӑ йӗркепе ҫак пулӑма ҫӗртме уйӑхӗн шӑмат кунӗсенчен пӗринче паллӑ тӑваҫҫӗ.

Хӑй ҫут тӗнчене килнине королева ҫемьере уявлать. Официаллӑ йӗркепе ирттерекеннине вара мӗн пур халӑх хутшӑнать. Артиллеристсем салют параҫҫӗ, йӗри-тавра ялав вӗлкӗшет, ҫынсем саваӑҫҫӗ, кулаҫҫӗ... Аслӑ Британин тӗнчери посольствисенче йышӑну кунӗ йӗркелеҫҫӗ. Ҫавӑн пекех ҫак кун Trooping the Colour церемонийӗ е уяв парачӗ иртет. Ӑна пӗрремӗш хут 1748 ҫулта йӗркеленӗ.

Ҫуллахи ҫанталӑк уяв мероприятийӗсене йӗркелеме питех те ӑнӑҫлӑ. Ҫакна шута илсе королевӑн /трон ҫине арҫын ларсан королӗн/ официаллӑ ҫуралнӑ кунне ҫулталӑкӑн ҫак вӑхӑтӗнче йӗркелеме йышӑннӑ.

«Уҫӑ урок»

Леонид Кавалсен ҫӗнӗ кӗнеки пичетленсе тухасси ҫинчен илтнӗччӗ. Кун ҫути курмарӗ-и вӑл?

И.ВАСИЛЬЕВА.
Элӗк районӗ.

"Уҫӑ урок" повеҫ аслӑ классенче вӗренекенсемпе ашшӗ-амӑшӗшӗн, педагогсемшӗн кӑсӑклӑ пуласси иккӗлентермест. Чӑваш кӗнеке издательствинче Леонид Кавалсен ҫакӑн ятлӑ ҫӗнӗ кӗнеки пичетленсе тухрӗ.

Вӑтам пӗлӳ паракан шкулта усӑ урок вӗренӳ ҫулӗ тӑршшӗпех пыма пултарать-и? Пултарать иккен. Повеҫӗн тӗп сӑнарӗ Игорь Михайлович Соколов, Японире пуянӗсен ачисем пӗлӳ илекен чаплӑ интернатра ӗҫленӗскер, ӗҫтешӗсем валли шӑп ҫакӑн тӑршшӗ урок ирттерет. Лару-тӑру ҫапла килсе тухать: ҫӗнӗ шкулта учителе кӗтмен ҫӗртен кӑҫал шкул пӗтерекенсен класс ертӳҫине ҫирӗплетеҫҫӗ. Ют ҫӗр-шыв шкулӗн опычӗпе Валентина Михайловна директор та хӑйӗн ӗҫӗнче тухӑҫлӑ усӑ курать. Ҫакӑ, паллах, коллектив кӑмӑлне каймасть.

Повеҫре педагогсемпе ашшӗ-амӑшӗ шкулта куллен сиксе тухакан кӗтмен ыйтусен хуравӗсене тупӗҫ. Автор хӑйне шанса панӑ класс, педколлектив пурнӑҫне сӑнать, ӗҫхӗле шухӑш-кӑмӑл тата характерсен кӗрешӗвӗ урлӑ уҫса парать.

Леонид Ильич Макаров /Кавалсен/ ҫамрӑк ӑрӑва пӗлӳ, воспитани парас ӗҫре пуян опыт пухнӑ ҫын. Вӑл Патӑрьелӗнчи педагогика училищинче вӗреннӗ, И.Я.Яковлев ячӗллӗ ЧППУн филологи факультетне пӗтернӗ. Патӑрьел районӗнчи Аслӑ Арапуҫӗнчи, Вӑрмар районӗнчи Кавалти вӑтам шкулсенче /1948-1961/, режиссер ассистентӗнче, корреспондентра, Чӑваш телекуравӗн ял хуҫалӑх кӑларӑмӗсен, кинопрограммӑсен редакторӗнче /1962-1992/ ӗҫленӗ.

Кӑларӑма Валентина БАГАДЕРОВА хатӗрленӗ.

Сыхлăх

Хĕç-пăшаллă, анчах... хăрушă мар

«Хĕç-пăшал» сăмах пĕлтерĕшĕ «хăрушлăх» тенине çывăххи куç кĕрет. Çын хĕç-пăшалпа усă курать, анчах вăл хăрушă ан пултăр – çакă пуль ЧР ШĔМĕн лицензипе ирĕк паракан центрĕн тĕп тĕллевĕ. Çак ыйтусем тавра центр пуçлăхĕпе Владимир ЛУГОВСКИХПЕ курнăçса калаçрăмăр.

Çурла уйăхĕн 16-мĕшĕнче кĕрхи сунар тапхăрĕ пуçланать. Пăшаллă çыншăн – чăннипех пысăк уяв. Анчах полицире те лайăх пĕлеççĕ: сунарçăсем çак тапхăр пуçланнине паллă тума кайнă май пăшалпа пĕрле эрех те илсе каяççĕ – сунар вара ĕçке çаврăнать. Ÿсĕр тата пăшаллă – чăн-чăн хăрушлăх. Халĕччен унашкаллисемшĕн чару пулман, анчах саккуна кĕртнĕ улшăнусем ÿсĕрле пăшал тытнăшăн явап тыттарассине çирĕплетнĕ. Çавна май сунар тапхăрĕ уçăлнă чух полици рейдсем ирттерме хатĕрленет. Халĕччен те пакунлисем ку енĕпе тимлĕ пулма тăрăшнă, малашне вара яваплăхăн çирĕп инструменчĕ пулать.

Алăра хĕç-пăшал нумай. Чăваш Енĕн шалти ĕçсен органĕсен лицензипе ирĕк паракан подразделенийĕнче паянхи кун тĕлне граждан хĕç-пăшалĕн 16,8 пин ытла хуçи шутра тăрать, вĕсен аллинче – 26,3 пине яхăн единица хĕç-пăшал. Çавăн пекех юридици вăйĕнчи 45 тытăм усă куракан 1259 единица служба хĕç-пăшалне тĕрĕслесе тăраççĕ.

Унччен «ыраттармалла перекен хĕç-пăшал» текен ăнлав пулнă. Халĕ унашкалли çук – «виçеллĕ витĕм кÿрекен хĕç-пăшал» теççĕ. Владимир Павлович çавнашкаллин темиçе тĕслĕхĕпе паллаштарчĕ */сăн ÿкерчĕкре/*. Пăхма – Макаров пистолечĕ пекех, иккĕшне юнашар хурсан уйăраймăн та. Ак çакă – пневматика пистолечĕ, ăна ирĕклĕнех сутаççĕ. Ирĕклĕ тенĕрен, унашкаллине хăватне кура тĕрлĕ категорие уйăраççĕ. Хăвачĕ 7,5 джоуль таран пулсан – лицензи, ирĕк паракан урăх документ кирлĕ мар. Хăватлăрах тăк – тĕрлĕ справка илме, полицие кайма тиветех.

Пульли – резина. Анчах вăл та ачаш çĕртен /сăмахран, куçран/ лексен ĕç-пуç ыраттарнипе кăна вĕçленмĕ. Владимир Павлович сĕтел çинчи пуç пÿрнерен те пысăкрах патрона илсе кăтартать. Ку – чылай «сумлăрах» хĕç-пăшал ретĕнчен, «Оса», «Гроза» йышши пистолетсенчен пемеллискер. Резина пуля варри – хурçăран, унпа ыраттарма кăна мар, çынна персе чарма усă кураççĕ. Сăмах май, «виçеллĕ витĕмлĕ» хĕç-пăшалпа усă курнă тĕслĕх кăçал кăна республикăра тăваттă пулнă. Иккĕшĕнче перекенсем саккуна пăсманнине палăртнă, тепĕр икĕ тĕслĕхĕ тĕлĕшпе вара уголовлă ĕç пуçарнă. Пĕр сăмахпа, çакнашкал хĕç-пăшал та – тетте мар.

Акă мĕншĕн çирĕп тĕрĕслев пысăк пĕлтерĕшлĕ. Хĕç-пăшал çаврăнăшне тĕрĕслесе тăнă май кăçал йĕркене пăснă 628 гражданина административлă майпа явап тыттарнă. Штрафсен пĕтĕмĕшле виçи – 248 пин тенкĕ. Тĕрлĕ сăлтава пула хĕç-пăшалпа усă курма панă 703 лицензие пăрахăçланă. Хĕç-пăшалăн 786 единицине туртса илнĕ.

Саккунсемпе çыхăннă çĕнĕлĕхсем тенĕрен, нумаях пулмасть федерацин «Хĕç-пăшал çаврăнăшĕ çинчен» саккунне улшăнусем кĕртнĕ. Çурла уйăхĕн 2-мĕшĕнчен тытăнса виçеллĕ витĕм кÿрекен хĕç-пăшала 21 çул тултарнă граждансем кăна туянма пултарнине çирĕплетнĕ. Çав çула çитмен тĕк – çар службинче пулнă е çар службинчи çынсем, çавăн пекех патшалăхăн çар организацийĕсенче служба тивĕçĕсене пурнăçлакан, çар званилле е ятарлă званиллĕ, класс чинĕллĕ çынсем. Унашкаллисем 18 çул тултарнă хыççăнах хĕç-пăшал туянма пултараççĕ.

Владимир Павлович лицензиирĕк илмелли йĕрке çинчен те каласа пачĕ. Ку енĕпе центр электрон мелĕпе пулăшу ĕçĕ кÿрессине аталантарать. Çапла вара тивĕçлĕ документсем пулсан полицие каймасăрах ирĕк илмешкĕн заявлени пама май пур. Черет кĕтмелле мар, вăхăт çухалмасть. Патшалăхăн пулăшу ĕçĕсен порталĕпе усă курни ĕçе чылай хăвăртлатать. Документсене пăхса тухнă хыççăн полици кирлĕ документа илме хăçан килмеллине пĕлтерет – пулчĕ те.

Çакнашкал йĕрке пур: полици çынсенчен хĕç-пăшал йышăнать – укçалла. Утă уйăхĕн 31-мĕшĕ тĕлне кăçал 54 çын шалти ĕçсен пайĕсене тĕрлĕ хĕç-пăшал, çар припасĕ пырса панă. Пĕлтĕрхи çак тапхăрта çавнашкал 29 çынна кăна шута илнине тĕпе хурсан – халăхра ăнланулăх тени вăй илсе пыни куç кĕрет. Çав çынсем кăçалхи кăрлач-утă уйăхĕсенче 38 единица хĕç-пăшал /пĕлтĕр – 23/, 986 штук çар припасĕ пырса панă.

Кăсăклантăмăр: интереслĕ экземплярсем пур-и? Владимир Луговских гражданенчен йышăннă «кĕпçесен» шутĕнче ТТ икĕ пистолет пулнине пайăррăн палăртрĕ. Пĕрне Вăрнарта строительсем кивĕ çуртра пăснă май тупнă иккен. Çу сĕрсе, тасатса чĕркенĕскер – паллă мар хуçи ăна тĕплĕ упранă. Тепĕр пистолета килсе паракансем вара вăл аслашшĕнчен юлнă тесе ăнлантарнă. Апла-и, капла-и – хĕçпăшала хăйсен ирĕкĕпе килсе паракансене уголовлă яваплăхран хăтараççĕ. Çийĕнчен укçа тÿлеççĕ. Пит пысăк теейĕмĕн, çапах – хăйне май хавхалантару. Тÿлев виçине районсенчи депутатсен пухăвĕсем çирĕплетеççĕ, çавна май вăл тĕрлĕ пулма пултарать. Республикăра вăтамран – 1-1,5 пин тенкĕ. Шупашкар районĕнче кăна самай пысăкрах-мĕн – 5 пин тенкĕ таран. Хăйсен ирĕкĕпе пырса панă «арсеналшăн» кăçал Чăваш Енре çынсене пĕтĕмпе 50,5 пин тенкĕ ытларах тÿленĕ. Мĕнле калас, резерв самай пысăк-ха – вырăнти хăй тытăмлăх органĕсем кăçал хăйсен бюджечĕсенче çак тăкак статйи валли 381 пин тенкĕ уйăрса хунă.

Кирек мĕнле пулсан та çакă профилактика енĕпе пысăк пĕлтерĕшлĕ. Спектакль пуçламăшĕнче сцена çинче пăшал çакăнса тăрать тĕк вĕçĕнче вăл перетех текен каларăш пур. Кам та пулин хĕç-пăшала вăрттăн упрать тĕк – вăл нихăçан та пемĕ тесе никам та шантараймĕ. Полицие пырса параканнисем, паллах, пемеççех.

Николай КОНОВАЛОВ

Питĕркассинче çапла пулнă

Етĕрне районĕн сучĕ Питĕркасси ялĕн 47 çулти арçынни тĕлĕшпе пуçарнă уголовлă ĕçпе приговор палăртнă. Ăна пĕлсе тăрсах сывлăхне йывăр сиен кÿнĕ май асăрханмасăр çынна вĕлернĕшĕн айăпланă.

Следстви комитечĕн Етĕрнери пайĕ тата суд çирĕплетнĕ тăрăх – арçын, ÿсĕрскер, каçхине арăмне «çухатнă». Киле кĕмелле – уççи вара мăшăрĕнче. Ăна шыраса çак ялтах пурăнакан арçын патне кĕрес тенĕ. Анчах хуçи алăка уçман. Чÿречерен пăхнă та – арăмĕ унта иккен. Кĕвĕçнипе урса кайнăскер арçын пÿрт чÿречине ватса шала кĕнĕ, мăшăрне хĕненĕ, ăна çĕçĕпе хырăмĕнчен чикнĕ. Хĕрарăм çавăнтах вилнĕ.

Суд мăшăрĕн пурнăçне татнăскере 6 çуллăха çирĕп режимлă колоние ăсатма йышăннă.

К.АНТОНОВ.

РЕКЛАМА ПĔЛТЕРŸ
Факс: /8352/ 28-83-70
E-mail: hypar2008@rambler.ru
Адрес: 428019, Шупашкар хули, И.Яковлев проспекчĕ, 13-мĕш çурт, 316-мĕш пÿлĕм
Тел.: /8352/ 28-83-70, /8352/ 56-20-07

Администрация Батыревского района Чувашской Республики информирует заинтересованных лиц о приеме заявок от граждан и юридических лиц на предоставление земельного участка из земель сельскохозяйственного назначения для сельскохозяйственного производства в долгосрочную аренду сроком на 49 лет с кадастровым номером 21:08:340308:437 площадью 6946 кв.м., местоположение: Чувашская Республика, Батыревский район, Шыгырданское с/пос.

Заявки принимаются в течение месяца со дня опубликования в газете по адресу: 429350, Чувашская Республика, Батыревский район, с.Батырево, пр.Ленина, д. 5. Справки по тел.: (83532)6-14-26.

Канашская районная администрация информирует население о предстоящем предоставлении земельного участка с кадастровым номером 21:11:070203:77 площадью 89508 кв.м., расположенного по адресу: Чувашская Республика, Канашский район, с/пос. Среднекибечское. Категория земель – земли сельскохозяйственного назначения. Разрешенное использование – для сельскохозяйственного производства. Срок аренды – 49 лет.

Желающим приобрести вышеуказанный земельный участок обращаться с заявлением в администрацию Канашского района по адресу: г.Канаш, ул.30 лет Победы, 87, в течение 30 дней со дня опубликования, тел. 8/83533/ 2-84-80.

Администрация Батыревского района Чувашской Республики информирует заинтересованных лиц о приеме заявок от граждан и юридических лиц на предоставление земельного участка из земель сельскохозяйственного назначения для сельскохозяйственного производства в долгосрочную аренду сроком на 49 лет с кадастровым номером 21:08:280302:140 площадью 396 кв.м., местоположение: Чувашская Республика, Батыревский район, Тойсинское с/пос.

Заявки принимаются в течение месяца со дня опубликования в газете по адресу: 429350, Чувашская Республика, Батыревский район, с.Батырево, пр.Ленина, д. 5. Справки по тел.: (83532)6-14-26.

Администрация Сиявского сельского поселения Порецкого района Чувашской Республики информирует о возможности продажи земельных долей, находящихся в общей долевой собственности, 15422,4 балло-гектаров и 292,9 га, муниципального образования Сиявское сельское поселение Порецкого района Чувашской Республики в собственность по цене, определяемой как произведение 15 процентов кадастровой стоимости одного квадратного метра такого земельного участка и площади, соответствующей размеру этой земельной доли, расположенной по адресу: Чувашская Республика — Чувашия, Порецкий район, Сиявское сельское поселение, кадастровые номера: 21:18:060301:410, 21:18:060101:230

Заявления принимаются в течение 6 месяцев со дня опубликования по адресу: Чувашская Республика, Порецкий район, село Сиява, улица Ленина, дом 104.

В соответствии с распоряжением администрации Порецкого района от 05.08.2014г. № 141-р Комитет по управлению муниципальным имуществом Порецкого района сообщает, что:

В здании администрации **12 сентября 2014 года** в 10 часов **состоится аукцион по продаже права на заключение договоров аренды земельных участков** из земель сельскохозяйственного назначения:

Лот № 1: Право на заключение договора аренды земельного участка с кадастровым номером 21:18:140201:184 площадью 1066892 кв.м., расположенного по адресу: Чувашская Республика, Порецкий район, Семеновское сельское поселение, для сельскохозяйственного использования. Земельный участок частично входит в Зоны: "ВЛ-10 кВ Л-5 от ПС "Семеновская", "ВЛ-10 кВ Л-6 от ПС "Семеновская", "ВЛ-10 кВ Л-8 от ПС "Семеновская", "ВЛ-10 кВ Л-7 от ПС "Семеновская".

Начальный размер годовой арендной платы - 17700,00 рублей. Шаг аукциона - 5% от начального размера годовой арендной платы - 885,00 рублей. Размер задатка - 20% от начального размера годовой арендной платы - 3540,00 рублей.

Лот № 2: Право на заключение договора аренды земельного участка с кадастровым номером 21:18:140101:803 площадью 1115859 кв.м., расположенного по адресу: Чувашская Республика, Порецкий район, Семеновское сельское поселение, для сельскохозяйственного использования. Земельный участок частично входит в Зоны: "ВЛ-10 кВ Л-5 от ПС "Семеновская", "ВЛ-10 кВ Л-6 от ПС "Семеновская".

Начальный размер годовой арендной платы - 18700,00 рублей. Шаг аукциона - 5% от начального размера годовой арендной платы - 935,00 рублей. Размер задатка - 20% от начального размера годовой арендной платы - 3740,00 рублей.

Лот № 3: Право на заключение договора аренды земельного участка с кадастровым номером 21:18:170101:538 площадью 673968 кв.м., расположенного по адресу: Чувашская Республика, Порецкий район, Анастасовское сельское поселение, для ведения сельскохозяйственного производства.

Начальный размер годовой арендной платы - 11000,00 рублей. Шаг аукциона - 5% от начального размера годовой арендной платы - 550,00 рублей. Размер задатка - 20% от начального размера годовой арендной платы - 2200,00 рублей.

Лот № 4: Право на заключение договора аренды земельного участка с кадастровым номером 21:18:170101:539 площадью 694194 кв.м., расположенного по адресу: Чувашская Республика, Порецкий район, Анастасовское сельское поселение, для ведения сельскохозяйственного производства.

Начальный размер годовой арендной платы - 11000,00 рублей. Шаг аукциона - 5% от начального размера годовой арендной платы - 550,00 рублей. Размер задатка - 20% от начального размера годовой арендной платы - 2200,00 рублей.

Лот № 5: Право на заключение договора аренды земельного участка с кадастровым номером 21:18:170101:540 площадью 540000 кв.м., расположенного по адресу: Чувашская Республика, Порецкий район, Анастасовское сельское поселение, для ведения сельскохозяйственного производства.

Начальный размер годовой арендной платы - 8000,00 рублей. Шаг аукциона - 5% от начального размера годовой арендной платы - 400,00 рублей. Размер задатка - 20% от начального размера годовой арендной платы- 1600,00 рублей.

Организатор аукциона - Комитет по управлению муниципальным имуществом Порецкого района.

Условия аукциона:

Срок аренды земельных участков - 15 лет.

Аукцион является открытым по составу участников и форме подачи заявок.

Дата начала приема заявок: 14 августа 2014 года.

Дата окончания приема заявок: 9 сентября 2014 года.

Определение участников аукциона состоится в отделе экономики, земельных и имущественных отношений администрации Порецкого района 10 сентября 2014 года в 10.00 часов.

Регистрация участников аукциона проводится в отделе экономики, земельных и имущественных отношений администрации Порецкого района 12 сентября 2014 года с 9.00 час. до 9.45 час.

Подведение итогов аукциона состоится в отделе экономики, земельных и имущественных отношений администрации Порецкого района 12 сентября 2014 года в 15.00 часов.

Прием заявок и документов (с описью) для участия в аукционах осуществляется по рабочим дням в период срока приема заявок с 9.00 часов до 17.00 часов по адресу: Чувашская Республика, Порецкий район, с. Порецкое, ул. Ленина, д. 3 (отдел экономики, земельных и имущественных отношений администрации Порецкого района) или по федеральной почте (с описью вложения) по адресу: 429020, Чувашская Республика, Порецкий район, с. Порецкое, ул. Ленина, д.3. Справки (в том числе о форме заявки об участии в аукционе, о дате, времени и порядке осмотра земельных участков на местности) по телефону: 8(83543) 2-12-03.

Для участия в аукционах заявители представляют следующие документы:
- заявка на участие в аукционе по установленной форме с указанием реквизитов счета для возврата задатка;
- платежный документ с отметкой банка плательщика об исполнении, подтверждающий внесение задатка.

При подаче заявки физическое лицо предъявляет документ, удостоверяющий личность. В случае подачи заявки представителем претендента предъявляется доверенность.

Юридическое лицо дополнительно прилагает к заявке нотариально заверенные копии учредительных документов и свидетельства о государственной регистрации юридического лица, а также выписку из решения уполномоченного органа юридического лица о совершении сделки (если это необходимо в соответствии с учредительными документами претендента).

Перечень документов, предоставляемых претендентам для ознакомления:
- кадастровый паспорт земельного участка;
- отчет о рыночной стоимости годового размера арендной платы за земельный участок;
- проект договора аренды земельного участка.

Порядок внесения задатка: путем перечисления денежных средств в банк на расчетный счет № 40302810675170004003 в Чувашском ОСБ №8613 г. Чебоксары, БИК 049706609, ИНН 2113001841, КПП 211301001, ОКТМО 997635000, по коду бюджетной классификации 99311105025100000120, наименование получателя платежа: финансовый отдел администрации Порецкого района (Администрация Порецкого района), л/с 05133000022), назначение платежа: задаток для участия в аукционе по продаже права на заключение договора аренды земельного участка.

Порядок определения победителя аукциона - победителем признается лицо, предложившее максимальный размер годовой арендной платы.

Обязательства победителя аукциона:
- заключение договора аренды земельного участка в течение 5 дней со дня проведения аукциона.

РЕКЛАМА ПĔЛТЕРỸ
Факс: /8352/ 28-83-70
E-mail: hypar2008@rambler.ru
Адрес: 428019, Шупашкар хули, И.Яковлев проспекчĕ, 13-мĕш çурт, 316-мĕш пӳлĕм
Тел.: /8352/ 28-83-70, /8352/ 56-20-07

СДАЕМ В АРЕНДУ

АУ "Издательский дом "Хыпар" предоставляет в аренду помещения на 6 и 7 этажах здания редакционно-издательского корпуса, расположенного по адресу: Чувашская Республика, г. Чебоксары, пр. И.Яковлева, д. 13, для использования под офис.

По всеми вопросам звонить по тел. 8-967-478-06-12, 28-83-64, 56-04-17.

ЗАВОД ООО «ЖБК-2»

ЖЕЛЕЗОБЕТОННЫЕ ИЗДЕЛИЯ ВСЕХ ВИДОВ
КЕРАМЗИТОБЕТОННЫЕ БЛОКИ
КОЛЬЦА КОЛОДЦЕВ
БЕТОН, РАСТВОР ВСЕХ МАРОК
НЕЛИКВИДЫ ЖБИ
ОТХОДЫ ДРОБЛЕННОГО БЕТОНА
ДОСТАВКА ПО РЕСПУБЛИКЕ
СЕРТИФИЦИРОВАННАЯ ЛАБОРАТОРИЯ

Телефоны: (8352) 73-74-66, 73-08-97

БЕТОН всех марок (М-200 - 2900 руб./куб.)
РАСТВОР
ОПГС
КЕРАМБЛОКИ (КБ-20 - 33 руб./шт)
доставка
тел.: 29-25-34, 29-24-88

ТРЕБУЮТСЯ
• МОНОЛИТЧИКИ,
• БЕТОНЩИКИ,
• РАЗНОРАБОЧИЕ.
Вахта. Бесплатное питание и проживание.
Тел.: 89112657907

СУТАТĂП

508.Ĕне. Т. 8/83533/6-04-19.

551.ĔНЕ. Т.8-927-993-27-72.

УСЛУГИ

51.Бурение колодцев, скважин; **кольца колодезные** высококачественные. Доставка. Т.: 8-927-847-71-43, 8-937-379-00-80.

152.Бурение скважин на воду. Т. 8-960-302-12-93.

160.Бурение колодцев, углубление; **продажа и д-ка** ж/б колец. bur21.ru Т. 8-905-343-42-07.

229.Кровля, обшивка домов. Гарантия. **Скидки.** Т. 8-927-668-75-74.

250.Кровельные, фасадные работы. Монтаж водостоков. Гарантия. Качество. Т. 8-903-322-04-79.

346.Бурение скважин на воду. Гарантия. Т. 364060.

359.Бурение колодцев. Продажа колодезных колец. Доставка и установка. Т. 89033790901.

416.Экстрасенс. Т. 8-987-660-39-29.

419.Доставка керамблоков, песка, ОПГС – от 10 до 20 тн. Т. 8-987-673-47-54.

456.Услуги КаМАЗа-55102, **ф/погрузчика. Доставка** песка, щебня, кирпича, гравмассы. Сертифицированы. Т. 8-903-389-30-39.

459.Установка заборов, ворот, винтовых свай. Т. 8-917-650-06-40.

460.Обшивка домов сайдингом, **утепление.** Т. 8-902-287-27-77.

499.Бурение скважин на воду. Т.: 8-905-198-03-33, 8-987-674-00-30.

513.Чистка колодцев. Т. 89613429059.

530.Юрист. Т. 8-927-998-55-00.

539.Бурение скважин на воду. Т. 8-909-304-12-02.

РАБОТА

110.Монолитчики, плотники, **монтажники,** шлифовщики, **каменщики,** сварщики. Питание, спецодежда. Вахта. Т. 8-925-002-22-38.

368.Требуются: сварщики, монолитчики, арматурщики, монтажники, плотники, разнорабочие, каменщики. Проживание, питание предоставляется. Оформление по ТК, соцпакет. Тел.: **8/8352/ 21-51-90, 37-85-75** /"АльянсГрупп"/.

515.В Москву срочно требуются **мастера отделочных работ.** З/п от 50000 р., жильё питание /ООО "СТС"/. Т. 8-963-770-99-62.

547.Требуются **ФОРМОВЩИКИ на пр-во керамблоков.** Проживание, з/п высокое. Т. 8-937-386-66-29.

КУПЛЮ

18.Бычков, тёлок, коров, лошадей. Т. 8-962-599-47-06.

141.Коров, бычков и лошадей. Т.89603109878.

433.КОРОВ. Т. 8-927-850-85-64.

475.Спецтехнику б/у. Т. 41-38-16.

555.Секцию в Марпосаде за 250 т. р. /нал./. СРОЧНО. Т. 89877350229.

П Р О Д А Ю

1.Качественную фабричную **МЕБЕЛЬ** по доступным ценам: стенки от 7900 р., прихожие от 3600 р., шкафы от 3300 р., комоды от 2300 р., столы от 1000 р., кровати от 4000 р. **Доставка,** сборка. Скидки, рассрочка. Салоны «Express Комфорт»: м-н «Экспресс»; вещ. рынок «Ярмарка»; МТВ-Центр – 4-й эт.; «Северная» ярмарка. **Сайт:** www.ex-comfort.ru. Т.: 46-55-44, 8-953-899-82-24.

4.ПЛАСТИКОВЫЕ ОКНА. Низкие цены. Рассрочка. Замер. Доставка – бесплатно. **Т. 89875766562.**

5.Блоки керамзитобетонные 20х20х40, 12х20х40, 9х20х40 пропаренные, гидро-вибропрессованные заводские от производителя – недорого; цемент, **песок.** Доставка. Разгрузка. Без выходных. Кассовый чек, документы. Т. 8-960-301-63-74.

6.Песок, гравмассу, чернозём, **торф,** щебень, **бой кирпича** с доставкой. Т. 89033460713.

8.Гравмассу, песок, щебень, **торф,** кирп. бой, **керамблок,** керамзит. Пенсионерам, уч. ВОВ скидки. Т. 8-905-199-01-22.

9.Гравмассу, песок, щебень, керамзит, **навоз, чернозём.** Дёшево. Д-ка. Т. 8-903-358-30-21, 44-30-21.

10.Сетку-рабицу от производителя – более 80 видов, сетку сварную – более 30 видов, **профнастил, гвозди,** столбы, проволоку. **Изготовление** ворот, калиток. Доставка. Выездная сварка /генератор/. Грузоперевозки. Т.: 68-05-67, 34-70-70.

11.Гравмассу, песок, щебень, керамзит, **чернозём.** Дёшево. Доставка. Т.: 89276689713, 38-97-13.

12.Профнастил, металлочерепицу, **оцинковку** рул., листовую, **трубы** профильные, водостоки, металлосайдинг. Т. 44-44-33.

15.Кирпич – любой, брусчатку, **кольца,** ОПГС, КБ. **Т. 8-961-339-33-63.**

16.СЕТКУ-РАБИЦУ от производителя – чёрную, зелёную, оцинкованную – около 100 видов, **сетку сварную,** столбы, скобы, проволоку, калитки. Доставка. Без выходных. Т.: 683045, 8-937-952-22-11.

19.Гравмассу, песок, керамзит, бой кирпича. Т. 8-903-322-57-66.

20.Сетку-рабицу, ворота, калитки, заборы; **кровля,** обшивка домов, навесы. Д-ка. Установка. Пенсионерам **скидки.** Т.: 89022881447, 38-75-74, metalservis21.ru

21.Керамблоки, гравмассу, песок. Т.: 8-903-345-63-07, 8-917-675-75-28.

22.ПЛАСТИКОВЫЕ **ОКНА.** Замер, доставка – бесплатно. Без выходных. Т.: **89176529694, 8-927-667-95-88.**

23.Гравмассу, песок, бой кирпича, щебень. Д-ка. Т. 89061355241.

24.ГРАБЛИ, косилки, **сажалки,** копалки, окучники, **опрыскиватели.** Доставка. Т. 89278533596.

26.Керамблоки 20х20х40, 12х20х40, 10х20х40, **керамзит** в мешках, цемент, кирпич, **к/кольца.** Доставка. Т. 89033468556.

28.ПЛАСТИКОВЫЕ **ОКНА – немецкое качество.** Замер. Доставка – бесплатно. Скидки. Без выходных. **Т. 8-937-010-10-54.**

30.ОКНА от 4200 р.; **ДВЕРИ стальные** от 8900 р. Акция действует до конца месяца. Звоните по тел. **8-937-954-92-45.**

35.Блоки керамзитобетонные от производителя. Высокое качество. Низкие цены. Доставка. Документы. **Т. 8-937-386-66-29.**

38.Брусчатку, плиты тротуарные. Огромный ассортимент. Укладка. Т. 8-967-470-27-36.

42.Керамблоки 12х20х40, 20х20х40, кольца колодезные – диам. 1,5м; 1м; 0,8м; 0,7м; 0,45м. Доставка. **Бурение.** Т.: 89876664140, 89370100141.

48.Керамблоки, кольца колодезные; всё для **фундамента** – ФБС, бой кирп., бетона, свая, ОПГС, песок. Д-ка. Т. 89063814420.

49.Керамблоки, цемент, керамзит в мешках. Цены от производителя. Т. 89053447932.

53.Отруби, зерно, к/корм, сахар, муку. Доставка. Т. 89373916016.

55.ПЛАСТИКОВЫЕ **ОКНА – немецкое качество.** Замер, доставка – бесплатно. Скидки. Т. 89370124111.

Саламлатпăр

Юратнă хĕрĕме, мăшăрăма, аннене, йăмăка, аппана – Çĕнĕ Шăмăршă ялĕнче пурăнакан <u>Инна Михайловна АЛЕКСАНДРОВĂНА</u> – 50 çулхи юбилейпе ăшшăн саламлатпăр. Яланах хаваслă та ырă, чунупа çамрăк пул. Чир-чĕр мĕнне пĕлмесĕр, çемье ăшшине упраса нумай çул пурăн. Çирĕп сывлăх, телейлĕ кун-çул, çутă ăраскал сунатпăр сана кăмăлтан.

<u>Амăшĕ, мăшăрĕпе ачисем, кĕрӳшĕпе мăнукусем, аппăшĕпе пиччĕшĕсем тата ытти çывăх тăванĕсем.</u>

П Р О Д А Ю

58.Гравмассу, щебень, песок, **керамзит,** бетон, **чернозём, навоз.** Д-ка. Недорого. Т. 89276687015.

61.БЛОКИ керамзитобетонные от производителя. Гарантируем высокое **качество.** Низкие цены. Доставка. Т. 89876734754.

62.Гравмассу, песок, щебень, керамзит. Д-ка. Т. 8-905-346-56-71.

71.ПИЛОМАТЕРИАЛ /хвоя, берёза, дуб, липа, осина/, **срубы, дрова,** горбыль. Т. 89033891400.

73.ПРОФНАСТИЛ, металлочерепицу, сайдинг, водостоки. Скидки. Замер. Доставка. Монтаж. Т. 8-903-322-04-79.

75.Дымоходные трубы из нерж. стали. **Аргонная сварка:** медь, нержавейка. Т. 44-44-33.

76.СРУБЫ с комплектацией. **Липовые срубы** – на заказ. Доставка. **Т. 89379528467,** Владимир.

79. Прицеп мотоблока, мини-трактора. Т. 8-905-344-47-35.

117.ОКНА ЧУВАШИИ. Пластиковые **окна,** железные **двери.** Замер. Монтаж. Скидки. Т. 89050281182.

124.Песок, щебень, **гравмассу,** керамзит, **торф,** кирп. бой, **цемент.** Т. 89033220479, 480479.

128.Пластиковые ОКНА, деревянные. Бесплатно: замер, доставка, демонтаж. **Гарантия** 15 лет. **Скидки.** Т. 8-937-391-39-91.

134.Кирпич любой, **кольца, блоки.** Д-ка манипул-ом. Т. 89033587353.

172.Гравмассу, керамблок, песок, щебень. Д-ка. Т. 89023277585.

249.БРУСЧАТКУ, плитку тротуарную, **керамзит,** песок в мешках. Замер. Доставка. Укладка. Т.: 8-903-322-04-79, 8-903-358-06-79.

294.Песок, гравмассу, щебень, бой кирпича. **Услуги КамАЗа.** Тел. 8-905-341-91-46.

308.Гравмассу, щебень, к/б блоки. Доставка. Т. 89278462410.

316.Гравмассу, песок, керамзит, щебень, бой кирпича, **навоз.** Доставка. Т. 89051974019.

317.Гравмассу, песок, щебень, керамзит, навоз. Дешево. Доставка. Т. 89278502821.

390.Блоки, кирпич красный, силикатный; **гравмассу,** песок, **керамзит, кольца.** Т. 89278629166.

415.Кольца колодезные от производителя. Д-ка. Т. 89278416247.

464.Косилки, грабли, окучники, пресс-подборщики, картофелекопалки. Доставка. Т. 8-937-956-00-54.

476.Новые **дизельные мини-тракторы.** Тел. 8-927-667-97-98.

489.Кованые изделия: заборы, мангалы, беседки. Т.: 8-919-660-71-77, 8-987-665-76-45.

490.Тротуарную **плитку, брусчатку, наверши, бардюры.** Т.: 8-903-066-60-35, 22-37-14.

518.Гравмассу, щебень, песок речной, карьерный; **чернозём,** глину. Д-ка. Т. 89520269954.

540.Картофелекопалки на МБ "Каскад", "Нева"; **адаптеры** к мотоблокам, **грабли** по уборке сена. **Пчеловодам** – сеялки для зерновых. Принимаем заявки на изготовления сеноворошилок, картофелекопалок и микротракторов. Тел.: 58-62-38, 8-905-199-96-95, 37-20-03 /ООО "Средства Малой Механизации"/.

Хула кунĕ

Шоуна Китай манахĕсем те хутшăнĕç

Çурла уйăхĕн 16-мĕшĕнче каçхине сакăр сехетре «Энергия» стадионăн пуханнă Шупашкарсем питĕ хăйне евĕр шоупа паллашĕç. Кунта çĕршыври професионал кĕрешўçĕсен «Чемпионсен Кубокĕ» турнир иртĕ. Унта Китайри Шаолинь манахĕсен делегацийĕ те хутшăнĕ.

«Хула кунĕнче питĕ пуян программа пулĕ, кашниех хăйне кăмăла килекен мероприятие хутшăнма пултарĕ. Шаолинь манахĕсен хутшăнакан кĕрешў турнирĕ сыВă пурнăç йĕркине пăхăнакансемшĕн чăн-чăн парне пулĕ. Кунг-фу енĕпе палăрнă çак шкул – Китайра йăлана кĕнĕ çапăçу искусстви тата китай халăхĕшĕн культурăпа чĕмлĕх пуянлăхĕ шутланать. Манăн шухăшпа, асăннă турнир хула çыннисемпе хăнисен асĕнче нумайлăха асра юлĕ», – палăртнă хула пуçлăхĕ Леонид Черкесов.

Вăй-хал искусствисен уявĕнче тĕнчипе палăрнă кĕрешўçĕсем хăйсен пултарулăхĕпе паллаштарĕç. Чăваш Ен çыннисене шоу парнелекен артистсем – астăлăх шкулĕнче ятарласа вĕреннĕ, кунг-фу искусствине тĕлĕнмелле лайăх пĕлекен чăн-чăн манахсем. Вĕсенчен вицĕ манахĕ – Шупашкарта пĕрремĕш хут. Ас тăвăр: шоу йĕркелўçисем ахаль çынсене вĕсен трюкĕсене туса пăхма сĕнмеççĕ, хăнăхман çыншăн вăл синкерпе вĕçленме пултаратьмĕн. Аса илтеретпĕр: 1982 çулта «Монастырь Шаолинь» фильм тухнă хыççăн авалхи çак храм /Шаолинь храмĕ/ тĕнчипе палăрнă. Китайри массăллă информаци хатĕрĕсем пĕлтернĕ тăрăх – çулсеренех асăннă мăнастире 1,5 миллион çын çитсе курнă. Турнирта профессионалсен 9 кĕрешĕвĕ пулĕ. Европа чемпионĕн титулĕшĕн Артур Шишкинпа Филипп Пинто Гомес Да Вега голландец кĕрешĕ. Кунсăр пуçне Мускав, Чул хула, Пушкăртстан кĕрешўçисем те вăй виçĕç.

■ **Роза АНАТОЛЬЕВА**

Ентешлĕхсен спартакиади вăй илет

Иртнĕ эмĕр вĕçнерех Шупашкарта чăмăртаннă хăш-пĕр район ентешлĕхĕсем волейболла, футболла тата шашкăлла выляссипе, вĕрен туртассипе, кире пуканĕ йăтассипе тата спортăн ытти енĕпе кăсăклă тĕрлĕ ăмăрту ирттерме пуçларĕç. Пуринчен малтан Елчĕк, Вăрмар, Патăрьел ентешлĕхĕсем ырă тĕслĕх кăтартрĕç.

2003 çулта Чăваш наци конгресĕн вице-президенчĕ, ЧР Патшалăх Канашĕн депутачĕ Олег Викторов, ЧНК хастарĕсем Анатолий Ефимов-Кипечпе Виталий Васильев спорт ветеранĕсем пуçарнипе Шупашкар хула администрацийĕн çав вăхăтри ертўçи Николай Емельянов пулăшнипе ентешлĕхĕн пĕрремĕш спартакиадине йĕркелеме май килнĕ. Волейболистсемпе футболистсен турнирĕсенче малти вырăнсене йышăнса тата спортăн ытти енĕпе те ăнăçлă ăмăртса комплексла зачетра ун чухне Тăвай районĕн команди мала тухнă. Спартакиада чемпионĕ ятне вун пĕр çул каялла акционерсен «АККОНД» уçă обществин генеральнăй директорĕ Валерий Ивановна XX ĕмĕр вĕçĕнчи Тăвай район администрацийĕн пуçлăхĕ Иван Дмитриев çĕнсе илнĕ. Кăçалчен йăлана кĕнĕ тĕрлĕ халăх çыннипе туслашма, пĕр районта çуралса ўснĕ Шупашкарта е ун тулашĕнче пурăнакан ентешсене пĕтĕçтерме пулăшакан спартакиадăра пĕтĕмĕшле зачетра Вăрмар тата Çĕрпў районĕсен туслă командисем – висшер хут, Елчĕк, Муркаш, Элĕк тата Пăрачкав районĕсен спортсменĕсем пĕрер хут çĕнтернĕ. Пĕлтĕр вара Шупашкар хула администрацийĕн «Туслăх кубокне» ЧНК шур сухалĕн Анатолий Ефимов-Кипеч ентешĕсем – Канаш районĕн спортсменĕсем çĕнсе илнĕ.

Ентешлĕхсен йăлана кĕнĕ XII спартакиади çитес тунти кун Шупашкарти «Спартак» спорт шкулĕн стадионĕнче 17 сехетре пуçланать. Чи малтан кĕрешĕва волейболистсемпе футболистсем тухаççĕ. Хальлĕхе ăмăртусене хутшăнма вун сакăр районти ентешлĕхсен спортсменĕсем кăмăл тунă.

Ăмăртусем савăнăçлă самантра Шупашкар хулин кунĕн уявĕнче вĕçленеççĕ. Юлашки кунсенче спортсменсем «Спартак» физкультурăпа сывлăх комплексĕнче шывра ишессипе тата вĕрен туртассипе тупăшаççĕ.

■ **Петр СИДОРОВ**

Мĕншĕн çапла калатпăр

Пуштă лаши, ял йытти

Упăшки ирпе кĕтў ăсатма кайнă арăмне кĕте-кĕте халтан кайнă. Кўршĕсем, ав, тахçанах киле таврăннă та ирхи апат хатĕрлеççĕ. Мăшăрĕ вара çук та çук. Ялан çапла килтен тухса каять те пач çухалать. Упăшкин хырăмĕ тутă-и, выçă-и – уншăн ик айкки те тăвайкки. Килтен-киле йăрккаса пултăр: унăн пурне те чи малтан илтмелле, пĕлмелле. Пур çаван пеккисем: çĕнĕ хыпар илтмесен хăйсене апат çимен пекех туяççĕ.

Ĕмĕрне пĕрле ирттереççĕ çаксем, анчах пĕр чĕлхе тупса шăкăл-шăкăл пурăнасси пулмарĕ. Упăшки, пенси старикки, арăмне пăсăк çак йăлашăн – килтен-киле йăрккаса çўренĕшĕн – миçе хутчен ятламан-ши? Усси çук: пĕр хăлхинчен кĕрет те тепринчен тухса та каять, хăнк та тумасть.

Халăх çакнашкал арăмсене, ĕç пирки сăлтавсăр манакансене, ĕлĕкех сивленĕ, питлесе ятланă, урам тăрăх çапкаланса çўрекен лиска йытăпа, пуштă чупакан лашапа танлаштарса намăслантарнă.

■ **Роман ЧЕПУНОВ**

Гороскоп

Çурла, 11-17

Сурăх. Укçа-тенкĕ хушасси пирки шухăшлăр. Лавккапасара кайма палăртнăччĕ-и? Çăлтăрсем тăкакланма сĕнмеççĕ. Пушă вăхăта килте çывăх çыннăрсемпе юнашар ирттерме тăрăшăр. Унсăр пуçне кĕнеке вулама, телевизор курма пултаратăр. Уçă сывлăшра çўрени те ытлашши пулмĕ.

Вăкăр. Лăпкă пурнăçа хăнăхас, кахалланас хăрушлăх пур. Юлташăр ĕç çине алă сулса канма ўкĕтлет-и? Тархасшăн, ан килĕшĕр. Çанă тавăрсах ĕçлĕр. Эрнен иккĕмĕш çуррине уйрăмах вăр-вар пулăр: пĕр тĕл пулуран теприне васкăр, кирлĕ çынсем патне шăнкăравлăр, çывăх çыннăрсемпе чуна уçса калаçăр...

Йĕкĕреш. Шав малалла талпăнатăр! Тĕрĕс тăватăр. Çак тапхăрта çитĕнў хыççăн çитĕнў тума тăрăшăр. Каярахпа куншăн хавхалантарĕç: упăшкăр /савнийĕр/ – ырă сăмахпа, пуçлăхăр – премипе. Канмалли кунсенче хăнана каймалла пулĕ, апла тăк халех парне хатĕрлĕр.

Рак. Чылайлăха асра юлмалли эрне. Тунти кун е ытлари кун ача чухнехи çывăх юлташăрпа ăнсăртран тĕл пулатăр. Вăхăт сая каять тесе пăрăнса ан утăр – пĕрпĕр кафене кĕрсе пулни-иртнине аса илĕр. Унсăр пуçне мăшăрланманнисен шăпа пўрнине тĕл пулас шанăç пур.

Арăслан. Пĕр канмасăр ĕçлесе ывăнтăр-и? Апла пулин те алă усма ан васкăр. Вăй пухса тăрмашăр, ĕçре сĕм çĕрлеччен ларма тивсен те ан пăшăрханăр. Çитес эрнере пуçлăхăр тав сăмахĕ калĕ, пысăкрах должноç шанса парассине е шалăва ўстерессине систерĕ.

Хĕр. Пушă вăхăта мăшăрăрпа /савнийĕрпе/, ачăрсемпе ирттерĕр. Пĕрле аçта та пулин канма кайса килĕр е театра çул тытăр. Май çук тăк – пахчара та пулин пĕрле аппаланăр. Юсав ĕçĕсем ирттерме палăртнăччĕ-и? Шăпах халĕ /канмалли кунсенче/ çак ĕçе пуçăнмашкăн меллĕ самант.

Тараса. Килте ăнланулăхпа татулăх хуçаланччăр тесен хăвăрăн ытларах тăрăшмалла. Тăванăрсемпе, ачăрсемпе çыхăннă ыйтусене татса панă чух чĕрре кĕмелле мар. Пĕр-пĕр пăтăрмах сиксе тухсан сасă хăпартса тавлашни те вырăнсăр – çăвара шыв сыпăр.

Скорпион. Ĕçре пултарулăхăра туллин кăтартма тăрăшăр. Çакă ят-сум çĕнсе илме кăна мар, шанăçлă тус тупма та май парĕ. Палăртнине пурнăçа çак кунсенчех кĕртес тесен пăлахая персе ан ларăр. Канмалли кунсене уçă сывлăшра ирттерĕр – кăмăл та çĕкленĕ, сывлăхăр та çирĕпленĕ.

Ухăçă. Ĕçре те, килте те çирĕп пулăр, унсăрăн пĕрле тăрăшакансем хăйсен тивĕçĕсене сирĕн çине йăвантарĕç, ачăрсем каланине хăлхана чикмĕç. Шухăшăра ыттисене ĕнентерме ан вăтанăр, ун чухне çеç ĕмĕтĕрсене чăна çаваăраятăр. Шăмат кунпа вырсарни кун канма вăхăт тупăр.

Ту качаки. Пулни-иртнине тишкерĕр, çак таранччен тунă ырă ĕçĕрсене аса илĕр. Пурнăçăра çĕнĕлĕх кĕртме тăрăшăр, унсăрăн лайăххах мар лару-тăрăва çакланма пултаратăр. Канмалли кунсенче те ĕçе тухма ыйтаççĕ-и? Ан ўркенĕр. Каярахпа канмалли сăлтав ытларах пулĕ.

Шыв тăкан. Тавра курăмăра анлăлатма, пĕлĕвĕре тарăнлатма май тупăр. Пĕр-пĕр курава кайăр: картинăсене сăнанă май чунпа киленĕр. Чĕлхе енĕпе ытларах вĕренмешкĕн ятарлă курса çырăнма пултаратăр. Йăгăна кăсăкланатăр-и? Апла тăк ўт-пĕве çак мелпе пиçĕхтерме пуçлăр.

Пулăсем. Эрне пуçламăшĕнчех тĕл пулăва йыхравлĕç. Нумаях пулмасть каччăпа /хĕрпе/ паллашнисен хутшăнăвĕсем лайăхланĕç. Çемьеллисем те вăхăта романтикăллă лару-тăрура ирттерме май тупĕç. Çапах эрнен иккĕмĕш çуррине питĕ пĕлтерĕшлĕ ыйтусене татса памалли çинчен ан манăр.

Çанталăк

кăнтăрла çĕрле

09.08	+ 25	+ 18
10.08	+ 24	+ 18
11.08	+ 25	+ 15
12.08	+ 22	+ 12
13.08	+ 22	+ 12
14.08	+ 23	+ 16
15.08	+ 18	+ 14

чăваш халăх хаçачĕ

ХЫПАР

Учредительсем: Чăваш Республикин Министрсен Кабинечĕ, Чăваш Республикин Информаци политики тата массăллă коммуникацисен министерствин "Хыпар" Издательство çурчĕ" Чăваш Республикин хăй тытăмлă учрежденийĕ

Федерацин çыхăну, информаци технологийĕсен тата массăллă коммуникацисен сферинчи надзор служби Чăваш Республикинчи управленийĕнче 2013 çулхи çу уйăхĕн 31-мĕшĕнче ПИ ТУ21-00281 №-пе регистрациленĕ

"Хыпар" индексĕ – 54800, "Хыпар"-шăмат кун"– 78353

Директоршăн-тĕп редакторшăн Г.А.МАКСИМОВ

Номер редакторĕ М.М.АРЛАНОВ

РЕДКОЛЛЕГИ:
М.М.АРЛАНОВ /тĕп редактор çумĕ-коммерци директорĕ/
А.П.ЛЕОНТЬЕВ /директор-тĕп редактор/
Г.А.МАКСИМОВ /тĕп редактор çумĕ/
С.Л.ПАВЛОВ /тĕп редактор çумĕ/
Н.Г.СМИРНОВА /культурăпа чăваш диаспорин пайĕн редакторĕ/
Ф.П.ЧЕРНОВ /яваплă секретарь-техника центрĕн пуçлăхĕ/

Дежурнăй редактор Ю.П.СТЕПАНОВ

Редакципе издатель адресĕ: 428019, ШУПАШКАР, ИВАН ЯКОВЛЕВ ПРОСПЕКЧĔ, 13, ПИЧЕТ ÇУРЧĔ, III ХУТ, "Хыпар".

ТЕЛЕФОНСЕМ

Редакци телефонĕсем:
56-00-67 – директор-тĕп редактор
56-33-64 – тĕп редактор çумĕ
56-04-17 – тĕп редактор çумĕ
62-08-62 – секретариат, яваплă секретарь
пайсем:
28-85-01 – общество пурнăçĕпе политика пайĕ
56-05-21 – журналист тĕпчевĕсен тата куçару пайĕ
56-08-62 – экономика пайĕ
56-03-04, 28-85-91 – социаллă пурнăçпа вĕренў пайĕ
56-08-61 – культурăпа чăваш диаспорин пайĕ
56-04-26, 28-82-91 – хроникăпа хамăр корреспондентсен пайĕ
28-85-87 – корректорсем
56-45-94 – фотокорреспондент
бухгалтери – 28-83-64

коммерци дирекцийĕ,
28-83-70 – рекламăпа пĕлтерўсен пайĕ
56-20-07 – çырăнтарупа реализаци пайĕ, hypar2008@rambler.ru

корр. пункчĕсем:
8-937-398-75-33 – Хĕрлĕ Чутай
/8-835-38/ 2-18-02, 2-11-95 – Йĕпреç
28-85-71 – Чăваш Республикин

Факс: (8352) 28-83-70
Электрон почта: hypar@mail.ru

Хаçата «Хыпар» Издательство çурчĕ» АУ техника центрĕнче калăпланă, «Чăваш Ен» ИПК» АУО типографийĕнче пичетленĕ. 428019, Шупашкар хули, И.Яковлев проспекчĕ,13. 56-00-23 – издательство директорĕ.

РЕКЛАМĂПА ПĔЛТЕРЎСЕНЕ 316-мĕш пўлĕмре йышăнаççĕ. Тел. 28-83-70.

Офсет пичечĕ. Калăпăшĕ 2 пичет листи.

Рекламăпа пĕлтерўсен чăнлăхĕшĕн вĕсене паракансем яваплă.

Хаçатри рекламăсăр тўлевлĕ информаци материалĕсем "Реклама çинчен" федераци саккунĕн 2 ст. килĕшўллĕн **"Аталану çулĕпе", "Ят-сум", "Ĕç тата çын", "Самана таппи", "Компетентлă"** рубрикăсенче пичетленеççĕ.

Номере 08.08.2014 алă пуснă.
Пичете графикпа 21 сехетре алă пусмалла, 20 сехет те 45 минутра алă пуснă.

Тираж 8598. Заказ 2959.

Ĕç кунĕ 8 сехет те 45 минутран пуçласа 17 сехет те 45 минутчен, шăмат кунпа вырсарни кунсăр пуçне.